

3

M. FABII
QVINTILIANI

DIALOGVS
DE
CAVSIS CORRVPTE
ELOQVENTIAE

recognitus, emendatus & illustratus

a
CHRISTOPHORO AVGVSTO
HEVMANNO,

cuius adiecta est

EPISTOLA CRITICA

de iure Latinam linguam augendi novis
vocabulis.

PLINIUS lib. I. epist. 5:

*Est mihi cum Cicerone aemulatio, nec sum con-
tentus eloquentia saeculi nostri.*

GOTTINGAE

Symtu CASP. HENR. MEIERI
clō lo ccxix.

M. F. A. B. I. T.

OVATION

CAVATIS CORVATIS
FLOOVENTIS

TOCOTIS, ON ENTUS & ENTUS

CHRISTOPHORO A. NOVITO

LENTANO

Callis adleba et

FISTULA CRITICA

de rebus fatis & ingratum agendum
volumus.

PLINIVS lib. I. cap. 1.

Et dicitur quod in rebus agendis, nec sunt con-
tinentia electivaque sunt.

GOTTINGAE

SENIOR CAST. HENR. MERI

cl. lo. c. xix.

VIRO
MAGNIFICO, SUMME REVERENDO
ET EXCELLENTISSIMO

PHILIPPO LVDO.
VICO BOEHMERO

S. THEOLOGIAE DOCTORI CELEBER-
RIMO, M. BRITANNIAE REGIS CON-
SILIARIO ECCLESIASTICO, DVCATVS
CALENBERGICI SUPERINTENDENTI
GENERALI, ET PRAEPOSITO
WVNSTORPIENSI,

ITEMQVE

VIRO AMPLISSIMO ERVDITISSI-
MOQVE,

GEORGIO NICO-
LAO KRIEGKIO

GYMNASII ILFELDENSIS RECTORI
CELEBERRIMO,

HERCYNII ILLIVS PYTHAGORAE,

NEANDRI,

SVCCESSORI ἀνταξίω,

S. D.

CHRISTOPH. AVG. HEVMANNVS.

DEDICATIO.

EXcipite, quaeso, benigne, quem
viam ad vos affectare iussi,
QVINTILIANVM, virum & oris pu-
risfimi & sanissimae mentis. Disferet
is de corruptae eloquentiae causis,
VOSque, Romanae pariter ac patriae
eloquentiae statores non minus, quam
cultores, iudices eliget. **TE** qui-
dem, venerabilis **BOEHMERE**, non
dubito faciles praebiturum aures es-
se doctori huic morum humanissi-
morum, qui olim e Iulia illa cathe-
dra

DEDICATIO.

dra morum philosophiam disertissime communicasti cum literarum studiosis, nunc sanctissima summi morum magistri, IESV CHRISTI, praecepta ita pro sacra concione interpretaris ac piis inculcas mentibus, ut Ecclesiae TVAE vel potius saeculi nostri siue Chrysostratus siue Ambrosius summo iure habearis. Nec TIBI vereor, ne ingratus veniat hospes Quintilianus meus, doctissime KRIEGKI, qui nominis TVI claritudinem debes assidue operae, quam iamdudum in terendis & illustrandis huius generis scriptoribus collocas, eamque ob causam multo potiori iure, quam a Claudiano Mamerto quondam Sidonius, *veteris reparator eloquentiae* vocaris. Nolo vos pluribus, VIRI OPTIMI, ne aurium VESTRARVM patientiam Quintiliano, dignissimo sane, qui audiatur, praeripiam. Hoc unum ante, quam Quintiliano partes verba faciendi assignem, vos volo

DEDICATIO.

rogatos, vt mihi siue duci Quintilia-
ni siue pedissequo TV, BOEHME-
RE summe reuerende, patrocini-
um, TV, clarissime KRIEGKI,
amicitiam praestes & incorruptam &
perpetuam. Valete ex animi senten-
tia, & alter Ecclesiae, alter Scholae,
vterque reipublicae, diu feliciterque
viuite! E Museo Gottingensi
d. vi. iulii clc lcccix.

LECTORIBVS

S. D.

EDITOR.

Quem nunc literatae iuventuti separatim typis exseribendum curavi dialogum elegantiae doctrinaeque plenissimum, is adhuc latuit verius, quam editus fuit, inter opera Cornelii Taciti, quibus nescio quo fato adscriptus fuit socius, iure suo tandem caeteris suis fratribus, hoc est, Quintiliani monumentis adiunctus & aggregatus. Seorsim bis duntaxat prodiit, sed ita prodiit, utraque ut editio perpaucorum prodierit in conspectum. Nam quae Upsaliae anno 1706. una cum plurium criticorum annotationibus exiit in publicum cura Erici Benzellii, teste Fabricio V. C. in Bibliotheca (a) Latina, ea uti in manus meas, quamvis quaesita, non venit, sic dubito, an multa eius exempla in Germaniam nostram aduecta fuerint. Nec Christophorus Cellarius, vir de Latinis literis quam optime meritus, qui iam ante Benzellium seiuncte hunc dialogum, & quidem ex editione Freinshemiana, (id quod collatio me docuit,)

(4

it,)

(a) Lib. II. cap. 15. §. 7. p. 431. sq.
& in Supplem. p. 199.

it,) excudendum curarat, editione sua Latinae linguae cultoribus satis consuluit, nullis quippe eius exemplis, teste Cl. (b) Burcardo, venum in tabernis (c) expositis, eo quod bibliopola (d) annotationes Cellarii expectaret, quas is aliis reuocatus negotiis postea plane non expromsit. Praeter hasce duas editiones nunquam, quod sciam, separatus lucem vidit iste dialogus, nisi adiungere velis Gallicam eius versionem, Lutetiae a Girio, Academico Regio, A. 1630. publicatam, quam Bibliothecae suae selectae (e) inserere dignatus est Colomesius.

Cum igitur notitiâ studiosorum adolescentum dignissimus mihi videretur hic libellus, ideoque in animum inducerem, familiarem eum reddere discipulis meis, ac publico interpretari in auditorio, ipse novam adornare editionem coactus sum. Quod quidem haud inuitus feci, qui huius in lectione dialogi multum versatus, iamdudum non pauca margini alleueram, partim emendans eum, partim illustrans. Ut autem tum tiroinibus, tum etiam doctioribus, quantum possem, prae-

(b) In Epistola ad Cl. Struuium de obitu Cellarii p. 9. (c) Hac de causa nec Cl. Fabricio innotuit haec Cellarii editio; alias eam commemoraturo in sua Bibliotheca Latina. [d] Vnde nec nomen Cellarii, nec annus impressionis fronti huius editionis inscriptus est, (e) Pag. 153.

praestarem officii, ac libellum hunc producerem emendatissimum, non solum denuo semel iterumque eum mente maxime attenta perlegi, sed aliena etiam circumspexi auxilia, hoc est, aliorum euolui ad hunc dialogum annotationes, iisque seuerò subiectis examini, quaecunque clare videbantur & rite emendata, amplexatus sum, & expunctà, quae vulgata erat, scriptura merito ac libens recepi. Si quaeris, quibus usus sim adiutoribus, & quantum cuique debeam, primum **Conradi Samuelis Schurzfleischii Animadversiones criticas in hunc dialogum**, ab ipsius fratre, **Henrico Leonhardo**, viro clarissimo amplissimoque, *Wittebergae A. 1714 (f)* editas, diligentissime perlustravi. Vidi, eum id potissimum agere, ut mendas inueteratas tolleret, & modo aliorum emendationes, modo suas ipsius, exponeret atque commendaret. Verum si licet ingenue iudicare de tanto viro, fatendum mihi est, eum haud accurate singula expendisse ad lancem artis criticae, sed quaecunque primum ipsius ingenio oblata coniectura specie veriblandiretur, eam longiori discussione omissa statim amplexatum, non tam emendationes diu multumque meditatas, quam somnia critica, exhibuisse: adeo ut, si quis libellum hunc habere cupiat deprauatissimum, ei suaserim, ut Schurzfleischianas emendationes ad unum omnes recipiat, suaeque editioni inserat. Certe dormitasse

X 5

eum

um interdum, nec satis adhibuisse diligentiae, vel ex eo dilucide apparet, quod p. 121. scribit, auctorem huius dialogi exponere sermonem doctorum aliquot virorum, quem auribus exceperie admodum adolescentulus, cum tamen is capite tertio (g) dicat, se tum fuisse admodum iuuenem: quae quantum differant inter se, ipse pagina subsequenti agnoscit, fatens, hominem XXXII. annorum admodum adolescentem dici non posse, at iuuenem esse ac dici posse. Cum igitur manifestum sit, Schurzfleischium non omnes hic intendisse ingenii sui nervos, facile a me impetro, ut credam, eum in gratiam duntaxat (h) studiosorum adolescentum, quibus hunc dialogum videtur interpretatus esse, istas conscripsisse animadversiones, non eo fine, ut publicae exponerentur luci, & eruditorum subiicerentur conspectui. Vellem,liceret mihi hac censura supersedere, cum singularia in rem literariam merita Schurzfleischii maximi semper fecerim, libenterque ac liberaliter praedicem, nec ullius viri magni laude minuenda delecter. Sed veritat

(g) n. 3. (h) Cum Oldenburgerus Thesaurum Rerump. Conringii edidisset, hic edita A. 1675. Admonitione grauter illum castigauit, inter alia ita scribens: Cruda isthaec omnia sunt, & ad vsum & captum eorum tantum, qui praesentes me audiebant, quorum nemo non iuuenis, composita & accommodata.

is semper potior est habenda ratio, nec Schurz-
fleichii gloriae ea re quicquam detrahitur,
quippe qui & tyronum, non eruditorum, in
gratiam haec videtur conscripsisse, & ita in aliis
literarum generibus excelluit, ut facile carere
possit laude boni correctoris. Scilicet vir ille sum-
mus sylvas, ut cum Marone loquar, ceci-
nit, easque consule dignas. Nos arbusta
iuuant humilesque myricae. Pertractatis
Schurzfleischii animadversionibus adii ad Mu-
retum & Valentem Acidalium, quorum in
Tacitum notas criticas coniuncte edidit frater
Acidalii Hanoviae A. 1607. In hoc opere p. 279.
usque ad p. 314. exhibentur utriusque notae in
hunc nostrum dialogum, quas iudico paris esse
pretii, id est, ingeniosissimas ac plerasque ita
liquidas, ut recusare non possis, quin eas probes
omnino & in locum vulgatae lectionis substituas.
Nec fateri dubito, suppetias maximas in emen-
dando hoc dialogo (nam Muretus pauciora lo-
ca sumsit sananda,) mihi tulisse Acidalium.
Deinceps Lipsii consului notas, iuxta cum cae-
teris eius ad Tacitum annotationibus Lugduni
A. 1585. apud Antonium Gryphium excusas. Is
Criticorum princeps in prooemio annotationum
suarum non magnifice magis, quam vere, gloria-
tur, se vitam huic libello reddidisse. Nam,
inquit, cum deprauatissimus vulgo circum-
ferretur, nullâ paginâ sine vulnere & vi-
bice; admirabile est, quantum a Farnesia-
no codice in eo sumus adiuti. Multi hiatus
ex

expleti, verba & lineae integrae insertae, centeni aliquot loci emendati. *Cave tamen credas, omnia, quae depravarant librarii, correxisse Lipsium. Imo vero plurima superesse in hoc libello corrupta, ex vero pronuntiauit Freinshemius. Etsi enim Farnesianus ille codex erat perbonus, non tamen suis carebat naenis. Scilicet, ut ait Petrus (i) Victorius, nullum est tam antiquum & fidele exemplar, in quo non aliquid labis reperiatur. Igitur & Freinshemii emendationes expendi, quas Tacito suo A. 1664. Argentorati edito subiunxit. Paucae quidem sunt, & ne Musarum quidem numerum aequant: at sane fere omnes optimae notae & felicissime excogitatae. Tum Rutgerium duxi consulendum, qui in Variis suis (k) Lectionibus septem loca huius dialogi corrigenda suscepit. At hunc deprehendi nusquam rem acu tetigisse, uno excepto (l) loco, quem tamen iam ante Rutgerium, idque perfectius, emendarat ille tot bonorum auctorum (m) AEsculapius, Acidalius. Postea*
inci-

(i) Var. Lect. lib. XXXII. cap. xi.

(k) Lib. III. cap. xi. (l) Cap. xxi. 7.

(m) Recte Baelius Diction. v. Acidalius not.

H dicit, eum quidem ornari se pasfum esse titulo Doctoris Medicinae, sed tantummodo libris veteribus medicam ad-mouisse manum, eorumque sanasse vuln-
 nera, |

incidi in Francisci Modii Epistolam XV. Lectionum nouantiquarum, in cuius ultima parte (n) aliquot variantes lectiones ex peruetusta editione Romana exhibentur, inspersis ἐμπρίστοις Modianis. Pauca quidem & haec sunt, eademque fere leuia, nec tamen contemnenda. Inter haec oblata mihi fuit Operum Taciti editio a Beato Rhenano (o) adornata. Et hic vir exhibet aliquot annotationes ad nostrum dialogum criticas, quas solius ingenii secutus ductum (nam fatetur, sibi non fuisse praesto ullum manu exaratum huius dialogi codicem,) protulit. In quibus etsi coniecturae nonnullae insunt acutissimae felicissimaeque, tamen opus iis mihi non fuit, cum Lipsius e Farnesiano codice veriore lectionem omnibus iis locis, quae Rhenanus attigit, restituerit. Tandem Barthium euolui, in eiusque Aduersariis libri XLIV. caput octauum offendi dicatum huic dialogo. Sed iam pridem usu eram edoctus, Barthium irata plerumque Minerva falcem suam immisisse in messem criticam. Itaque & hoc Barthianum caput vulnera auget potius, quam tollit, atque maximam a nobis iniit gratiam Barthius, quod vnum duntaxat & alterum locum critico suo cultello perstrinxit, manumque violentiam a caeteris abstinuit.

Hosce, quos dixi, Criticos consului, eorumque coniecturas criticas non obiter, sed
quam

(n) Pag. 67. & 68. [o] Basilcae A.
 1533. in folio.

quam potui κριτικώτατος expendi. Nec vero operae pretium duxi, singulas omnium coniecturas adducere, satius ratus, eligere & exhibere optimas. Proinde quae emendationes post legitimum examen mihi sese probabant, eas recepi, & in annotationibus meis earum auctores laudavi: quas improbare mihi necesse erat, eas ne adducere quidem lectoris in conspectum volui, exceptis, quae nonnullam veri speciem habebant, adeoque accuratius refellendae videbantur. Parem adhibui diligentiam in coniecturis propriis, quarum multas damnavi rursus & veterem scripturam servavi confirmavique; caeteras, quae luce mihi sua radiari videbantur, approbavi, allatisque, ubi opus erat, emendationis meae causis, pristinam scripturam sustuli, religiose secutus leges illas & cautiones, quas in Dissertatione mea de arte critica praescripsi. Equidem liberaliter fateor, emendationes cum alienas, tum meas, quas approbavi ac recepi, non esse omnes aequae claras ac certas. Scilicet ars haec therapeutica non est scientia ἀποδεικτική, sed coniecturis nititur ac divinationibus, sciteque Panaetius (p) Stoicus clarissimum illum Criticum, Aristarchum, vatem (μάντιν) vocitabat. Istarum coniecturarum aliae sunt subitaneae fortuitaeque, quas supra vocavi somnia critica; aliae meditatae accurateque ponderatae & ad leges artis criticae exactae. Priores si interdum a scopo non aber-

(p) Testis est Athenaeus lib. XIV, Di-
pno soph. p. 634.

aberrant, sed veram in scripturam incidunt, fortunae id est tribuendum, non consilio, non arti. Non itaque, quicquid in buccam mentemue venit, continuo probari debet ob nonnullam veri speciem defendique. Ad posterius genus, hoc est, ad coniecturas vere criticas quod attinet, sunt earum quaedam adeo liquidae & luculentae, vix ut ac ne vix quidem sit dubitationi locus; quaedam contra subobscura gaudentes luce, locum relinquunt $\Phi\rho\omicron\nu\tau\iota\delta\iota$ $\delta\epsilon\upsilon\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha$ ingenioque vel acutiori vel feliciori. Quo de genere (q) Lipsius, vir in hac palaestra exercitatisimus: Fallax, inquit, est haec Critica, & ignoscendum etiam nobis est, si labimur interdum in procliui ista via. Nec tamen dubitavi, posterioris etiam generis emendationes in textum, quem vocant, recipere, (manifestas enim summeque claras qui recipere gravantur, non cauti, sed inepte religiosi sunt habendi,) secutus auctoritatem Iosephi Scaligeri, cuius en verba e praefatione ad Iulium Caesarem! Quae, inquit, a viris eruditis varie & sparsim annotata fuerunt siue ab ingenio, siue a libris, ea dilectu quodam adhibito in contextum ipsum admiximus. --- --- Quae a variis correctoribus observata sunt, ea cum cura legimus & selegimus, & ad formam eam faciemque dedimus, qua censemuisse olim. Non tamen ut omnia germa-

na

(q) Not. in Taciti Hist. lib. II.

na & vera prorsus sint, sed proxima veris. Non igitur hic audio Henricum (r) Stephanum, lectiones ex coniectura profectas tanquam pestem a contextu procul remouendas esse, censentem. Illud vero faciendum mihi putavi, ut in extrema pagina scripturam exhibens vulgatam, lectoribus potestatem facerem de allata emendatione ferendi iudicium. Certe non est mihi dubium, si forte reperiatur accurate scriptus antiquus huius dialogi codex, multas praeterea mendas eius ope elutum, nec nullas mearum emendationum correctum iri. Interim contentus sis, Lector, hoc Catone, tibi que persuadeas, etiam illas correctiones meas, quae non prorsus cum prima manu consentiunt, esse tamen scriptura vulgata meliores: adeoque, cum e duobus malis eligere minus nos iubeant sapientes, etiam duarum scripturarum eam praefendam esse, quae minus grauitur erret, alterâque, id est, vulgatâ sit haud paulo tolerabilior. Noli igitur mirari, me librarii manu antetulisse mentem Critici, hoc est, rationem vel clarissimam vel saltem veri admodum similem. Quod si quis dixerit, uti librarii potuerint praeue scribere, sic me ductu vetusti codicis destitutum praeue posse rescribere; responsum acci-

(r) Diatribe secunda in Horatium
P. 491.

accipiat, librarios matres suorum peccatorum habere ignorantiam ac negligentiam; me tantum studii abhibuisse, tantum curae & circumspeditionis in emendando, ut, si quid peccani, humani ingenii imbecillitas accusanda vel potius excusanda sit. Hasce maculas, quas humana parum cauit natura, eluendas relinquo Criticis, post me curate hunc tradaturis dialogum, eosque rogo, ut idem mihi praestent officium, quod ego praestiti Acidalio, qui cum sit Criticus excellens ac de hoc ipso libello praeclearissime meritus, tamen ab eius cultello critico plura mihi loca defendenda fuerunt. Nolim autem, quenquam sibi arrogare censuram emendationum mearum, nisi qui & ingenio critico sit instructus, & artem criticam edoctus, in eaque non mediocriter exercitatus. Alioquin vereor, ne aequae operam perdat oleumque, ac nuper Anonymus quidam, (qui cur ignotus mihi studeat esse, equidem ignoro,) qui emendationes meas in Curtium, Actis Eruditorum inseras, examini subiciens suo, hoc ipso prodidit, se versatum quidem in lectione veterum ac philologiae perstudiosum esse, at criticam ipsius messem (s) adhuc in herba esse. Denique si quis

) ()
force

(s) Idem p. 9. inauspicato emendare nostrum dialogum aggreditur, Cap. XIII. 7. expungens duas voces fatalis &: id quod non est emendare auctores, sed castrare.

forte prorsus ineptam et supernacaneam existimet criticam hanc industriam, (& sunt sane, qui ita sentiunt,) hi velim exclamantem audiant (c) Casaubonum: O Critica, Critica, quam adspernanda saepe proferunt, quite adspernantur!

Caeterum ut scias, Lector, quantum opis attulerim huic dialogo, triginta circiter loca ab iniustis Criticorum inuasionibus defendi; octoginta ipse meopre emendandi ingenio, non connumeratis iis emendationibus, quas postea deprehendi iam ab aliis excogitatas publiceque editas fuisse. Caeterum in textu nihil mutavi, quin eius in subiecta nota fecerim mentionem: exceptis interpunctionibus, quas saepius corrigens multum profecto lucis intuli locis obscurioribus. Igitur si quod verbum in annotationibus meis omissum videris aliter exhiberi in ea, quam manu versas, editione, quam a me nunc exhibetur, scias, me eam lectionem in quadam editione reperisse. Sic v. g. Cap. XXI. 3. scripsi *satisfacit*, secutus editionem Lipsii, caeteris editionibus perperam habentibus *satisfecit*.

Maximae igitur curae mihi fuit, ut dialogum hunc exhiberem quam minime maculatum, sentiens, maximam omnino libri cuiusque dotem esse textus, quem vulgus vocat, integritatem ac sinceritatem. Quocirca nec iis, quas

(c) Animaduers. ad Athenaeum lib. V. cap. 19. p. 389.

quas superius laudavi, copiis auxiliaribus conten-
tus, etiam ab amicis corrogavi emendationes, si
quae ipsis essent in promptu. Nec prorsus ista me
spes fefellit. Etenim Gesnerus & Richterius,
Vinariensis Gymnasii Doctores doctissimi & iam-
dudum artis criticae peritia clarissimi, plures a-
nimadversiones mecum communicarunt, quarum
praecipuas (sero enim ipsorum literae mihi fue-
runt redditae,) hic exhibeo una cum ἐπι-
κρίσει mea. Acute nimirum Gesnerus ad
Cap. X. II. scribit: Dele ex his. Est enim
glossema & explicatio τῆς hinc. Sane haec
coniectura diuinationi Mureti & Acidalii, quam
secutus ego sum, si non praeferenda, certe aequi-
paranda est. Idem Cap. XVII. 6. suspicatur,
pro plerosque legendum esse vel plerique vel
plures. Fateor equidem, vulgatam scripturam
esse ineptam, neque commodi sensus capacem.
Nec dubito ambabus amplexari illud plures. Il-
lud velim tirones sciant, plures senes reddi
Germanice debere mehr / als einen alten Mann.
Redeo ad Gesnerum meum, qui Cap. XXVIII.
4. pro cumulantur rescribit comitantur. In-
geniosa, fateor, ac verisimilis est haec lectio, non
tamen vera. Retineamus τὸ cumulantur. Si-
gnificat enim auctor, cum aetate crescere & ange-
ri vitia. Pari modo Liuius lib. II. cap. 47:
Spreta in tempore gloria interdum cumula-
tior redit. Ad Richterum venio. Is Cap. IV.
2. assentitur Schelio, reponendum esse causa-

) () (2
rum

rum pro Musarum, istamque emendationem satis firmatam esse censet a Burmanno ad Petronium p. 24. Mihi tamen ampliandum videtur. Idem Cap XXIII. 4. pro animi anxietate rescribit amota anxietate, modeste tamen haec addens: Nolim tamen conjecturam meam mordicus defendere. Certe nondum mihi satisfacio de hoc loco. Videat amicissimus mihi vir, an ea emendatio, quam ego protuli, ipsi satisfaciat. Idem Cap. XXVII. 2, acute, sed, nisi fallor, nulla urgente necessitate, sic legi vult: quas te solitum tractare paulo ante dixisti plane [a] miti ore, nec eloquentiae temporum nostrorum iratus, caetera. Reliquas utriusque viri eruditissimi conjecturas omitto, partim quod iam aliis eadem in mentem venerant, nec ignotae mihi erant, partim quod mihi non probabantur.

Inter haec communicata mecum ab amico quodam fuit editio Operum Quintiliani Hakiana, A. 1665. duobus tomis publicata. In hac exhibetur Schultingii cuiusdam criticus ad huncce dialogum commentariolus, itemque annotationes Schelii, Pithoei, Gronovii, Lipsii, Pichenae & Acidalii. Schultingius quadraginta sex loca emendare fuit aggressus: sed, cum fonte critico nimis parce labra sua proluerit, illorisque manibus haec sacra tractet, non magnum fecit operae suae pretium. Offendi tamen in hoc sterquilinio, quae gemmarum instar essent. Non enim solum recte rescripsit Cap. XXIX. 5. salutationum,

&

(a) Vid. Index in plane.

& Cap. XXXVII. 3. formula interdicti, quo-
 rum hoc mihi, illud Acidalio etiam in mentem ve-
 nit; sed & Cap. X. 3. pro Gallis longe felicissime
 reposuit Galliis. Adduco ad confirmandam hanc
 scripturam duo loca, alterum Ciceronis, Quin-
 tiliani alterum. Ille Orat. Philipp. I. 3: remis-
 sis Galliis prouinciis. Hic lib. X. Instit. cap. 3: lu-
 lius Florus, in eloquentia Galliarum (quo-
 niam ibidemum exercuit eam,) princeps.
 Denique nec illud videtur contemnendum, quod
 Schultingius Cap. XXIII. 6. pro planitas re-
 scribendum censet grauitas, reuocans nobis in me-
 moriam e Cap. XXVI. 3. sententiarum leuita-
 tem. E caeteris annotationibus, quas Hakiana
 exhibet editio, eas, quae sequuntur, emendationes
 comprobandas duco. Cap. III. 5. Gronouius tò
 importasles contra Acidalium tuetur, duo loca
 Liuii producens. Gaudeo, eiusdem loci patrocini-
 um suscepisse me, adductis aliquot locis Ciceronis.
 Cap. IX. 6. assentior Schelio, reponendum esse
 praecerpta pro praecepta. Nam & Cicero O-
 rat. pro M. Marcello cap. 2: Nihil, inquit, ex
 tua laude decerpit, caetera. Idem Schelius re-
 Etissime monet, Cap. XX. 2. post auersatur
 delendum esse tò dicentem. Inepta est enim e-
 iusdem vocis repetitio, ac facile apparet, e mar-
 gine eam irrepsisse in locum non suum. Cap.
 XXVII. 3. idem ille Schelius rescribit A-
 pri nostri. Nam, inquit, nri facile dege-
 neravit in ma. Idem cap. XXIX. 4.
)()(3 scri-

scribit intramus, adeoque suo suffragio emendationem confirmat meam. Pari modo Cap. xxxi. 3. scribit delectum, quod ego quoque rescripsi nondum visa emendatione Scheliana.

Nunc & rationem reddere debeo, cur Quintiliani nomen huic dialogo praescripserim, cum tamen & codices MSS. inter Taciti opera eum exhibeant, & Schurzfleischius allatis argumentis Tacito eum vindicare, Quintiliano contra abindicare, maiorem in modum studeat. Equidem nolo diuersas de huius dialogi parente sententias hic producere, sed cognoscendi cupidos delego ad Fabricii Bibliothecam (u) Latinam, Placcii Theatrum (x) Pseudonymorum, & Schurzfleischii (y) Prolegomena. Cur ego Quintiliano tribuam auctori hunc dialogum, paucis exponendum est. Nimirum primo Quintilianus ipse testis est, idque duobus locis, se librum de hoc argumento scripsisse. Librum, inquit in prooemio libri sexti Institutionum, quem de causis corruptae eloquentiae emisit. Octauum vero librum ita concludit: Eundem locum plenius in eo libro, quo causas corruptae eloquentiae reddebamus, tractauimus. Nec praeterea quisquam veterum singularem de hoc argumento librum composuisse legitur: nisi quod Seneca epist. cxiv. disquirat, quare quibusdam temporibus prouenerit corrupti gene-

(u) Lib. II, cap. 15, §. 7. (x) P. 527. sq. & p. 579, (y) Loc. cit. p. 117. -- 126.

generis oratio. Deinde *stylus*, qui indubitabilis character alicuius operis non immerito videtur (z) Boeclero, plane Quintilianum prodit auctorem. Nec enim verba solum hic occurrunt Quintiliani propria, e. g. otiosus (a) *stylus*, tinnitus oratoris; sed totus huius libelli *stylus* plane geminus est, ut vere indicat (b) Lipsius, *stylo* Quintiliani. Hoc fretus argumento idem Lipsius iustissime negabat, Tacitum esse auctorem, causatus scilicet diversitatem *styli*, quod ipsi videtur non fallax in hoc genere argumentum. Adhaec opiniones in hoc dialogo disseminatae amicissime conspirant cum iis, quas in Institutionibus suis foveet Quintilianus: id quod passim ostendi in subiectis annotationibus. Quae cum ita sint, dubitare non potui, quin Quintiliano sit asferendus hic dialogus, in eaque me sententia confirmavit auctoritas (c) Graevii, (d) Berneggeri, Henr. (e) Stephani, (f) Boecleri, Freinshe-

((4

he;

(z) Bibliograph. crit. p. 700. (a) Vid. Index verborum. (b) In prooemio ad Notas suas. (c) In Lectionibus Hesiodicis p. 7. Hunc, inquit, dialogum ego quidem Quintiliani esse nullus dubito. Idem repetit annot. ad Cic. Offic. II. 13. p. 232. (d) Quaest. cxvi. misc. in Tacitum. (e) Disf. de Criticis p. 288. & 290. [f] Bibliogr. crit. p. 44. Dialogus hic, inquit, Quintiliani est, cum *stylus* ei sit simillimus, nec ovum ovo magis respondeat.

hemii, (g) Buchneri, (h) Cellarii, ac (i) Fabricii. Cumque Iustus Fabius, ad quem scriptus est hic (k) dialogus, aequalis fuerit & amicus Plinii iunioris, qui, se Quintiliano usum fuisse magistro, ipse (l) testatur, facile adducor, ut credam, Fabium quoque illum fuisse Fabii nostri discipulum, nec obscure id indicant prima dialogi verba: Saepe ex me requiris, Iuste Fabi. Solent enim discipuli potissimum ex magistris quaerere.

Caeterum dissimulare nolo, meae sententiae aduersariam opponi aetatem Quintiliani, qui sexto Flavianii imperii anno non videtur fuisse admodum iuuenis, quem se tum fuisse scribit auctor (m) dialogi. Hoc Lipsium permouit, ut rem relinqueret in medio: hoc (n) Dodwellum, ut, Quintilianum esse posse auctorem, pernegaret, quippe quem eo tempore, quo habitum fuit istud colloquium, annum trigesimum secundum egisse contendit. At (ut taceam, fingi pleraque solere in tali dialogo, neque adeo firmum peti argumentum posse ex huiusmodi circumstantia,) facile tolletur hic scrupulus, si cogitemus, admodum iuuenem hic opponi non homini virili aeta-

(g) Lib. II. epist. 55. & lib. I. de commut. rat. dic. cap. 13. p. 220. (h) Disp. de Silio Italico §. ix. (i) Loc. cit. p. 431. (k) Vid. Cap. I. 1. (l) Lib. II. epist. 14. & lib. VI. epist. 6. (m) Cap. I. 3. coll. cum cap. XVII. 3. (n) In Annalibus Quintilianicis §. 28.

aetate, sed admodum seni, qualis tum fuisse videtur Quintilianus, cum dialogum hunc contexit. Romani enim solent (o) iuuenem appellare, quicumque nondum est senex, ac *IUVENIS AVVS*, id est, homo, qui nondum ad senectutem prouectus iam videt nepotem, commemoratur Ovidio in (p) Tristibus. Opportune hic & Aristotelis recordor, qui (α) mares anno aetatis trigesimo septimo matrimonium inire iubens, haud dubie non negavit, tales maritos esse iuvenes. Caetera argumenta, quibus Schurzfleischius utitur ad eripiendum Quintiliano hunc foetum, admodum infirma adeoque paucis refellenda sunt. Primum urget, quod Quintilianus non dialogum suum de hoc argumento laudet, sed librum. Quasi vero non Cicero dialogos suos, quorum unum inscripsit Hortensium, alterum Catonem, tertium Laelium, consueuerit nominare libros. Deinde Schurzfleischius requirit hic insignem illum de hyperbole locum: qui unde exciderit, ostendi in annotatione ad cap. xxxv. 7. Tum deprehendisse sibi videtur ingentem styli diuersitatem, quam & Barthius (q) obseruasse videri vult. Ad hoc nihil respondeo, nisi ut lectores rogem meos, ut perlecto hocce dialogo vel tria capita e Quintiliani

)()(5 ni

[o] Vid. Lexicon Fabri Cellarianum v. *iuenis*. (p) Lib. iv. eleg. 5. v. 34. (α) Lib. vii. Polit. cap. 16. (q) Advers. lib. XLIV, cap. 8.

ni Institutionibus attentius perlustrent. Spondeo, eos Boeclero firmiter assensuros, non esse ouum ouo tam simile, quam stylus dialogi similis est stylo oratoriarum Institutionum. Porro meae magnopere obstat sententiae, indice Schurzfleischio, quod scriptor huius dialogi primo statim capite dicit, se sexto Vespasiani anno fuisse admodum adolescentulum. Verum iam supra ita respondi ad hoc argumentum, ut modeste coarguerem doctissimi viri ἀβλεψία. Ultimum eius argumentum est infirmissimum, cum meminit, Quintilianum lib. x. cap. 3. Iulium Secundum appellare aequalem suum, quem auctor dialogi in secundo capite describat tanquam se natu maiorem. Nam Latini non solum annis pares, verum etiam συγχρόνως, vocant aequales, ut ipse dialogi auctor cap. xxii. 1. Ecquis autem neget, τῶν συγχρόνων alios pueros esse, alios iuvenes, alios senes? Superest unum argumentum, quo (r) Barthius atque (s) Vossius vsi sunt. Scilicet, inquiunt, auctor dialogi, ut e capite septimo apparet, vir fuit magnae dignationis in ciuitate Romana. Atqui Quintilianum constat semper constitisse intra fortunam priuatam. Sed iam Fabricius (t) recte monuit, Vossium non fuisse Quintiliano hunc dialogum ea de causa abiudicaturum, si cogitasset, quae obiicit verba, ea non auctoris dialogi esse, sed M. Apri.

Haec

(r) Loc. cit. (s) Lib. 1. de Hist. Lat. cap. 30. p. 159. (t) Supplem. Bibl. Lat. p. 199.

*Haec dixisse de dialogi auctore sufficiat. V-
nius addo Vosii (u) sententiam de hocce dialo-
go, quam velim studiosa inuentus audiat ac le-
ctionem eius commendatissimam sibi habeat. Est,
inquit, elegans, disertus, & lani omnino iu-
dicii. De annotationibus meis nihil addo: illud
silentio praeterire nolo, me dialogo huic & emen-
dando & illustrando plurimum studii impendisse,
indices quoque curate confecisse, typographi deni-
que errata diligentissime sustulisse.*

*Adiunxi duas epistolas, iam aliquot abhinc
annis primum a me editas, quarum altera, qua
de scholasticorum vita beata dissero, ideo mihi non
videbatur hoc loco aliena, quod crebra scholastico-
rum in dialogo nostro mentio. Altera, quae de iu-
re ὀνομαστικῆς disputat, nec ipsa inepte hic an-
necti videtur. Cum enim auctor dialogi de cor-
ruptione eloquentiae queratur, ego (x) doceo, esse
quoddam genus τῆς ὀνομαστικῆς, quod iniu-
ste inter styli corruptelas referatur. Animus erat,
nouam eodem de argumento contexere & adicere
epistolam. Ac satis eram instructus a materia:
verum non iam vacabat mihi, quae collegeram,
redigere in ordinem. Potuisssem eadem occasione
casti.*

(u) Loc. cit. (x) Idem confirmat di-
scipulus quondam meus & amicus desi-
deratissimus, *Wilhelmus*, epistolâ respon-
soria, quam, de multis officiosis verborum
formulis, hic annexui. De praematurō
eius excessu vid. *Miscell. Lips. T. V. p. 399.*

castigare indoctam ovopatomian cuiusdam, qui in praefatione proximae sui Elucidarii haeresium editionis tam turpem se praebet in stylo haereticum, ut Iournalistas, Mensigraphos, (Monat-Schreiber /) inaculaturam, & plura huius generis monstra in lucem proferat. Fecissem id eo excusatus, quod idem ille auctor ista in praefatione etiam contra me (agnosce, Lector, formulam ex epistolis obscurorum virorum haustam,) se diabolice inutilem fecit. Ast parco tempori, hanc unam homini relaturus gratiam, ut, si forte breui edantur denuo illae obscurorum virorum epistolae, his elegantis adiungendam eius praefationem, quam modo commemoravi, sum curaturus. Vos vero, Lectores, valete!

ARGUMENTVM HVIVS DIALOGI.

I Nitio *Maternus* inducitur intentus componendis veterum more tragoediis, ac gloriam artis poëticae consequi studens antiquis parem, imo totam vitam insumere optans conficiendis versibus. *Aper* id ei vitio vertit, eumque iubet repudiatis Musis causas agere in foro. Hoc enim esse & e re publica, & iucundum, & fructuosum, & gloriosum: contrà studium poëticum esse leve, & minus gloriae conciliare sui cultoribus.

Re-

Respondet *Maternus*, summae voluptatis fructum redundare e studio poëseos, id esse remotum ab iniuriis, esse gloriosissimum, esse anxiiis curis vacuum. Interuenit *Mesfalla*, & disputationem orditur de causis infinitae differentiae, quae intercedat inter veteres ac novos oratores. Quem *Aper* interpellans pugnat, antiquorum eloquentiam fuisse pertenuem, *Menenii*, *Appii*, ac horum aequalium; *Ciceronem*, *Caesarem*, caeterosque eiusdem aetatis, non esse priscae aetati, sed recentiori adscribendos. Porro notat inuidiam priscos laudantium, iuniores contemnentium. Nec veterum oratorum vitia omittit intacta. *Ciceronem* obseruat primum fuisse eluctatum e vitiis atque ineptiis veterum, nec tamen prorsus carere naeuis. *Mesfalla* respondet, *Ciceronis* aeuum omnino fuisse eloquentia praestantissimum, postera vero aetate eloquentiam coepisse corrumpi. Cuius rei has affert causas. Olim sanctiorem fuisse ac diligentiore liberorum educationem: hodie vanitati se dare pueros applaudentibus parentibus, nec quicquam loci relinquere optimis illis artibus. Olim adolescentes omnibus fuisse disciplinis eruditos, oratoresque perfectam philosophiae scientiam sibi comparasse: nunc perfunctorie tractari literas. Olim adolescentes in eloquentia fori fuisse exercitados, & maximos fori oratores esse affectatos: nunc eos in scho-

scholis rhetorum nullo rei publicae fructu exerceri. Olim, cum ciuitas libertate vteretur, maximum fuisse & vsum & fructum eloquentiae: hodie, imperante vno, eloquentiam ad silentium esse redactam. *Maternus* hinc rursus verba facit, ac poëseos suae amore captus, forensem eloquentiam in vniuersum contemnit, eamque non nisi corruptis ac turbulentis in ciuitatibus vigere ac florere contendit. Atque ita colloquio isti finis imponitur.

IUDICIUM DE HOC DIALOGO.

AD dicendi genus quod attinet, plane assentior *Boeclero*, qui (a) *stylum* huius dialogi vehementissime probat, atque adeo in exemplum commendat. Equidem in *Indice* notaui quaedam aetatis non aureae. Sed haec per pauca sunt: caetera tam splendida sunt ac nitida, vt ne *Ciceroni* quidem erubescenda videantur. De ipsa disputatione quid mihi videatur, si dicendum est, tres personae hic in scenam prodeunt, *Maternus*, *Aper*, & *Mesfalla*. Primus pedantismi patronum se praebet strenuum, operam nauans assiduam componendis Graecis tragoediis, totosque dies consumens legendis veterum

mo.

(a) Bibliogr. Crit. p. 44.

monumentis, adeo religiosus priscorum & hominum & studiorum cultor, ut cum veteribus desipere malit, quam cum iunioribus sapere. *Aper* pro (b) *galantismo* [liceat hic nostrae aetatis vocabulis uti,] verba facit, *contemnens* tamen potius [c] *litteras*, quam *nesciens*, saltem in eo non errans, quod (d) *ad utilitatem vitae omnia consilia*, studia, *factaque dirigenda* censet. *Mesfalla* [qua sub persona ipsum latere *Quintilianum*, facile intelligitur,] philosophatur satis bene de litterarum studiis: caeterum, quod in eruditissimum quemque videmus cadere, pronior est in pedantismum, quam galantissimum. Scilicet invidia nullum hominum genus acrius agitat, quam disciplinarum professores. Hinc *vitio malignitatis huius* (agnosce verba dialogi [e] nostri,) *vetera solent in laude, praesentia in fastidio esse*. Notavit idem vitium *Martialis*, cuius verba [f] adscribo:

*Esse quid hoc dicam, vivis quod fama
negatur,*

*Et sua quod rarus tempora lector
amat?*

Hi

[b] Vid. *Miscell. Lips.* T. IV. p. 72. sqq.
[c] Ita *Aper* describitur in *Dialogo* cap. II. 4. [d] Cap. V. 5. [e] Cap. XVIII. 4. *Conf.* Cap. XXIII. 6. [f] *Lib. V. epigr.* 10.

*Hi sunt inuidiae nimirū, Regule, mores,
Praeferat antiquos semper ut illa
nouis.*

*Ennius est lectus saluo tibi, Roma,
Marone,*

Et sua riserunt saecula Maeonidem.

Lectoris cordati est, & Scyllam vitare
& Charybdem. *Non omnia* (ita inquam cum
(g) *Tacito,*) *apud priscos meliora, sed nostra quo-*
que aetas multa imitanda posteris tulit. Nec apud
nos omnia meliora, sed priscae aetatis mul-
ta revocari in vsum posunt, modo mere-
antur. Illud negari non debet, aetatem no-
stram alios mores, alia studia postulare, cum
omnia sint referenda ad utilitatem publicam,
non autem omnia omni tempore sint neces-
saria atque utilia. Quare qui adolescentes
conficiendis Graecis orationibus ac poëma-
tibus plurimum temporis consumere iubent,
itemque iudiciale genus ac deliberativum
in rhetorica diligentius tractant, adeoque
in antiqua illa Roma vel Graecia vivere sibi
videntur, illi sane Materni sunt, laudabili-
us & sapientius facturi, si patriae eloquen-
tiae, tum solutae, tum ligatae, omni studio e-
os adsuafacerent. Caetera, quae hic dici po-
terant, omitto, recordans, alio iam (h) loco
me vberius dixisse sententiam de recte pru-
denterque instituendis Gymnasiorū alumnis.

(g) Annal. III. 55. 5. (h) Orat. de tribus
Scholae finibus. M. Fa.

M. FABII QVINTILIANI
DIALOGVS

DE CAVSIS
CORRVPTAE ELOQVENTIAE.

SAEpe ex me requiris, *IUSTE FABII*, cur, cum priora saecula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint, nostra potissimum aetas pristina laude orbata vix nomen ipsum *oratoris* retineat. Neque enim ita appellamus, nisi antiquos. Horum autem temporum disertissimi
A 2
causi-

I, *IUSTE FABII*] Ad hunc exstat epistola *Plinii undecima libri primi*, itemque (non vereor, ne fallar,) *secunda septimi libri*.
pristina] Ita rescribo pro vulgato *deserta* et. *Gronovius* reponebat: *defecta* et *laude & orbata*. *Schurzfleischius* malebat:

- causidici & aduocati & patroni & quidvis potius, quam oratores, vocantur.*
- 3 Cui percunctationi tuae respondere, & tam magnae quaestionis pondus excipere, vt aut de ingeniis nostris male existimandum sit, si idem assequi non possumus; aut de iudiciis, si nolumus; vix hercule auderem, si mea sententia proferenda, non disertissimorum, vt nostris temporibus, hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc quaestionem pertractan-

diserta, at laude orbata. Ipse aliquando suspicabar, legendum ita: *disertae laude orbata.* Postremam coniecturam reiiciendam esse, persuaserunt mihi verba statim sequentia: *Horum autem temporum DISERTI.* Schurzfleischiana suspicio ideo locum habere non potest, quia Quintiliano affingit sensum alienissimum. Nec quadrat τὸ *defecta Gronouii.* Mea igitur emendatio tantisper saltim admittatur, donec proferatur melior.

3. *non disertissimorum*] Vulgo *ac non.* Deleo *ac*, quod hoc quidem loco non ferunt aures Latinae.

vt nostris temporibus] Id est, so gut/ als man sie heut zutage hat. Cicero in Bruto

Etantes iuuenis admodum audiui. Ita non ingenio, sed memoria ac re- 4
 cordatione, opus est, ut, quae a prae-
 stantissimis viris & excogitata subti-
 liter & dicta grauer accepi, cum sin-
 guli diuersas, nec eas improbables,
 causas afferentes formam sui quisque
 & animi & ingenii redderent; iisdem
 nunc, numeris iisdemque rationibus
 persequar, seruato ordine disputatio-
 nis. Neque enim defuit, qui diuer- 5
 fam

A 2

*cap. 28: Erat cum literis Latinis, tum etiam
 Graecis, VT temporibus illis, eruditus. Cur-
 tius III. 2. 6: Hyrcani egregii, VT inter illas
 gentes. Vid. idem IX. 1, 14. & 24. item
 Tacitus Germ. XXX. 3. Patet hinc grauis
 error Schurzfleischii, tō ut e Quintiliani
 loco expungentis.*

4. opus est] Subaudi mihi.

singuli diuersas] Sic ego quidem emen-
 daui hunc locum. Vulgaris lectio haec
 est: Cum singuli diuersas, vel easdem, sed
 probabiles causas afferrent, dum formam sui
 quisque --- redderet. Lipsium, Muretum, &
 Acidaliū valde exercitos habuit hic lo-
 cus, quorum postremus prioribus fuit
 acutior.

sam quoque partem susciperet, ac, multum vexata & irrifa vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferebat.

II. Nam postero die, quam Cur-
atius Maternus *Catonem* recitauerat,
cum offendisse potentium animos di-
ceretur, tanquam in eo tragoediae
argumento sui oblitus tantum Cato-
nem cogitasset; eaque de re per vr-
bem frequens sermo haberetur; ve-
nerunt ad eum M. Aper & Iulius Se-
cundus, celeberrima tum ingenia fo-
2 ri nostri: quos ego in iudiciis non v-
tros-

Cap. II. 1. *Curatius*] Vulgo *accuratius*.
Sed illud recte reposuit e codice Farne-
siano *Lipsius*, ac merito subscripsit ei
Schurzfleischius.

Iulius Secundus] Hunc *Iulium Secundum*
Quintilianus Instit. orat. lib. X. cap. 3. vocat
aequalem suum, atque a se familiariter ama-
rum, mirae facundiae virum.

2. *arcanas etiam dictiones*] Ita rescribere
ausus sum pro vulgato: *arcana se-*
motae dictionis, secutus vestigia capitis
XXXIV. ubi num. 2. exstat: *Huius omni-*
bis dictionibus interesse.

trosque modo studiose audiebam, sed domi quoque & in publico assectabar, mira studiorum cupiditate & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoque eorum & disputationes, & arcanas etiam dictiones, penitus exciperem. Quamvis maligne plerique opinarentur, nec Secundo promptum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturae, quam institutione & literis, famam eloquentiae consecutum. Nam & Secundo purus &

A 3

pres-

4. *communi eruditione*] Sane **communi** eruditione stare nequit, inquit Schurzfleischi, cumque Acidalio rescribendum censet *omni eruditione*. Vterque iniuste. Quid enim hoc loco sit *communis eruditio*, doceat Cicero lib. III. de Fin. cap. 1. inquit: *In omni arte, cuius usus vulgaris communisque non sit*. Innuit igitur Quintilianus, Aprum singulari quadam & inusitata eruditione praeditum non fuisse, excoluisse tamen animum literis, talesque in earum studio fecisse profectus, quales vulgo faciunt, qui non segniter operam adolescentes dant optimarum artium magistris. Iterum Cicero lib. II. de offic. cap. 10: *cum ad opinionem communem omnis accom-*

pressus &, in quantum satis erat, profluens sermo non defuit; & Aper, communi eruditione imbutus, contemnebat potius literas, quam ne-
 5 sciebat: tanquam maiorem industriae & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur.
 6 Igitur vt intrauimus cubiculum Martini, sedentem ipsum &, quem pridie recitauerat, librum intra manus habentem deprehendimus.

III.

modatur oratio, id est, vt lib. I. de oratore cap. 23. loquitur, ad vulgarem popularemque sensum. Ita & Crasus apud Ciceronem eodem libro cap. 31. fatetur, se ista omnium communia & contrita praecepta (de arte dicendi) didicisse. Rursus Cicero lib. I. ad Famil. epist. 9. inquit: Scripsi tres libros de oratore, qui abhorrent a communibus praeceptis. Sic lib. I. in Verrem cap. 46.: Nequitia eius in ore vulgi atque in communibus prouerbiis versabatur. Denique lib. III. de offic. cap. 4: Id, quod communiter appellamus honestum. Comune igitur hic loci est, quod plerisque contingit. Sic morte communi obiisse Augustus dicitur ab Eutropio lib. VII. cap. 5. n. 1. Idem cap. 12, n. 6. testatur, Vitelli-

III. Tum Secundus : NIL TE, inquit, Maternae, fabulae malignorum terrent, quo minus offensas *Catonis* tui ames? An ideo librum istum apprehendisti, ut diligentius retractares, & sublatis, quae prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres *Catonem* non quidem meliorem,

A 4 sed

um Imp. in Tiberim deiectum, etiam communi caruisse sepultura.

imbutus] Infra Cap. XIX. 6: elementis studiorum si non instructus, at certe imbutus. Sic literis leuiter imbutus apud Quintil. Instit. orat. lib. I. cap. 2.

Cap. III. 1. Nil te] Vulgaris scriptura: Nilne te. Crediderim, sciolum quempiam pro nil scripsisse nilne, quia inest in hac oratione interrogatio. *Quintilianum* ita scripsisse, non credo propter *κακοφωνίαν*. Idem paulo post num. 4. adeo inquit pro *adeone*?

fabulae malignorum] id est, maleuolorum sermunculi, uti Cicero loquitur Orat. pro *Deiotaro* cap. 12. Hinc fabulari & confabulari. Veram fabellam, id est, historiolum recitat *Phaedrus* II. 5. 6. Sic fabulae Graecorum apud *Curtium* V. 1. 32. hoc est, narrationes. Male enim *Cellarius* istum locum cepit de mendacijs poetarum. E-

- 2 sed tamen securiorem? Tum ille:
 LEGES tu quidem, si volueris, & agnosces, quae audisti. Quod si qua
 3 omisit *Cato*, sequenti recitatione *Thyestes* dicet. Hanc enim tragoediam disposui iam, & intra me ipse formavi. Atque ideo maturare libri huius editionem festino, vt, dimissa priore cura, nouae cogitationi toto pe-
 4 ctore incumbam. ADEO te tragoediae

odem sensu *Erasmus* olim ad *Huttenum* ita scripsit: *Non es ignarus, quae fabulae vulgo de te ferantur: quem locum minus recte interpretatus est Cl. Burcardus Comm, de Vita Hutteni P. II. p. 288. Ibidem P. I. p. 226. Huttenus amoeniores fabulas commemorans historiolas significat.*

apprehendisti] An forte perlustrasti? Certe apprehendisti non caret mendo. *Lipsius* & *Modius* volunt reprehendisti, id est, rursus apprehendisti: *Schurzfleischius* prehendisti. Neutrum se mihi probat.

2. *Leges*] Hunc locum a deprauatione *Lipsii* ac *Mureti* iuste tuetur *Acidalius*.

recitatione] Ita pro tractatione rescripti secutus *Acidalius*. Nam capite praecedenti extremo: *Quem pridie recitauerat librum intra manus habentem deprehendimus.*

diae istae non fatiant, inquit Aper, quo minus omis-
sis orationum & cau-
sarum studiis omne tempus modo cir-
ca *Medeam*, ecce nunc circa *Thye-*
stem, consumas? cum tot amicorum
causae, tot coloniarum & municipio-
rum clientelae, in forum vocent: qui-
bus vix sufficeres, etiamsi non nouum
tibi ipse negotium importasses, *Do-*
mitium & *Catonem*, id est, nostras
quoque historias & Romana nomina
Graecorum fabulis aggregans.

A 5

IV.

5. *importasses*] *Acidalius* modo imposuis-
ses, modo imperasses reponere gestit. Qui
quidem hic audiendus non est. Si quid
importetur nobis incommodi, inquit Cicero lib.
II. de Offic. cap. 5. Idem Orat. post red. in
Sen. cap. 15: *Importata est*, (subaudi, mihi
calamitas,) quia defenderam civitatem. Ci-
cero filius lib. XVI. ad famil. epist. 21: *Ne*
mea nimia σπερδὴ suspicionem ei aliquam im-
portaret.

aggregans] Non dubitavi ita rescribere
pro *aggregares*. Ipsa verborum series &
ordo meae coniecturae suffragatur. *Mu-*
retus vidit mendum, sed non sustulit.
Quod enim exhibet *aggregare*, durum est
nimis & a nostri auctoris dicendi gene-
re alienum.

IV. Et Maternus : PER TVRBA-
 RER hac tua feueritate, nisi frequens
 ac asfidua nobis contentio iam prope
 2 in consuetudinem vertisset. Nam nec
 tu agitare & insequi poëtas intermit-
 tis, & ego, cui desidiam aduoca-
 tionum obiicis, quotidianum hoc pa-
 trocinium defendendae aduersus te
 3 poëticae exerceo. Quo laetor magis,
 oblatum nobis iudicem, qui me vel
 in futurum vetet versus facere, vel,
 quod iampridem opto, sua quoque
 auctoritate compellat, vt omistis fo-
 rensi-

Cap. IV. 1. Et] Videtur languere haec
 lectio, rescribendumque At. Sed nil mu-
 to. Nam infra quoque : *Et Maternus, cap.*
XXXIII. 1. & cap. XVI. 2: Et Messalla.

vertisset] Consule de hac dictione *Ve-*
chnerum lib. 1. Hellenolexiae p 37.

2. agitare & insequi] Ita & infra cap.
 XXV. 11: *Si quos alios antiquorum agitare*
non destitit. Et cap. XXI. 15: Nolo Corninum
insequi. Apud Ciceronem est insectari & ex-
agitare quempiam, einen herum nehmen /
Durchziehen / vexiren.

desidiam] Hanc lectionem a *Lipso* e co-
 dice MS. haustam probat *Acidalius* iure
 meritoque.

rensum Musarum angustiis, in quibus satis mihi superque sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam colam.

V. EGO vero, inquit Secundus, antequam me iudicem Aper recuset, faciam, quod probi & modesti iudices solent, ut his cognitionibus se excusent, in quibus manifestum est alteram apud eos partem gratia praevalere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & usu amicitiae & assiduitate contubernii, quam Saleium Basum, cum optimum virum, tum absolutissimum poetam? Porro si poetica accusatur, non alium video reum locupletiores. SECV-
RVS 3

Cap. V. 1. *ut his cognitionibus se excusent*] Mea haec scriptura est. Vulgata: *ut in his cognitionibus excusent. Excusare se cognitioni dicuntur, qui delatum ad se iudicium suscipere nolunt, causasque, cui iudices esse reculent, afferunt. Vid. Brissonius de formulis lib. V. p. 409. & 460. Cognitionis est vocabulum fori, significans examen causae ad iudicem delatae.*

3. *Saleius Bassus*] Vehemens & poeticum

RVS sit, inquit Aper, & Saleius Bassus & quisquis alius studium poëticae & carminum gloriam fouet, cum
 4 causas agere non possit. Ego enim, quando nunc arbitrum litis huius inueni, non patiar, Maternum societate plurium defendi, sed ipsum solum apud vos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, qua parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti provincias possit, omittit studium, quo non aliud in ciuitate nostra vel ad utilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius
 exco-

ingenium Saleio Basso tribuit Quintilianus lib. X. cap. 1.

4. *quando nunc arbitrum*] Vulgo: Et ego enim, quatenus arbitrum -- defendi. Sed & ipsum, caetera. Mendum hic fuisse, iam suboluit Pithoeo, Mureto, Lipsio, Acidalio.

omittit] Ita recte Muretus & Acidalius pro *amittit*.

excogitari potest. Nam si ad vtili-
tatem vitae omnia consilia factaque
nostra dirigenda sunt, quid vtilius,
quam eam exercere artem, qua sem-
per armatus praesidium amicis, opem
alienis, salutem periclitantibus, in-
vidis vero & inimicis metum & ter-
rorem vltro feras, ipse securus & ve-
lut quadam perpetua potentia ac po-
testate munitus? cuius vis & utilitas,
rebus prospere fluentibus, aliorum
praesidio & tutela intelligitur: si
proprium periculum increpuit, non
hercule lorica aut gladius in acie fir-
mius munimentum, quam reo peri-
clitanti eloquentia, praesidium simul
& te-

5. *quid vtilius*] Vulgo: *quid erit tutius?*
Ducem secutus sum *Acidalium*.

feras] Id est, afferas. Sic Cicero Orat.
pro lege Manil. cap. 13: *Quantas calamitates,*
quocunque ventum sit, nostri exercitus ferant,
quis ignorat? Ovidius Trist. III. 8. 12:

Quae non vlla tulit, fertque feretque dies.

6. *prospere*] Quidam legunt *probe*. Sed
prospere defenditur a Lipsio & Schelio.

reo periclitanti eloquentia, praesidium] Ita
rescriptit *Acidalius*, quem sequendum
hic duco.

- & telum, quo propugnare pariter & incescere siue in iudicio, siue in senatu, siue apud Principem possis.
- 7 Quid aliud infestis patribus nuper E-prius Marcellus, quam eloquentiam suam, opposuit? qua accinctus & minax disertam quidem, sed inexercitatum & eiusmodi certaminum rudem Heluidii sapientiam elusit. Plura de vtilitate non dico, cum praesertim minime contradicendum Maternum meum arbitrer.

VI.

increpuit] Lipsius hic adducit illud Cicero-
nis in Catilinam: *Quicquid increpauerit, Ca-*
tilinam timeri; & Linii illud: Vnde si quid
increpet terroris.

siue in iudicio] Vulgo: *vel in iudicio.* E-
mendatio, a Mureto profecta, nimis cla-
ra & liquida est, quam ambabus etiam
excipit Acidalius.

7. *qua accinctus]* Vulgo *qui.* Sed re-
cte coniecisse Acidalius, qui scribi *qua*
iubet, apparet ex praecedenti num. 5. v-
bi orator exercere artem dicitur, *qua ar-*
matus praesidium & opem ferat amicis
atque alienis.

& minax] Idem Marcellus Tacito *An-*
nal. XVI, 29. i. dicitur, cum verba face-

VI. Ad voluptatem oratoriae eloquentiae transeo, cuius iucunditas non vno aliquo momento, sed omnibus prope diebus, sed prope omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo & ad
VO-

2

ret, *minax* fuisse, *ucoe*, *vultu*, *oculis* *arsisse*. Nec vero dissimulo, visa mihi aliquando esse duo ista verba: & *minax*, glossema sapere.

cum praesertim] Alii cui parti, quae lectio ab *Acidali*o & *Schurzfleischio* recte repudiatur.

Cap. VI. 1. *uno aliquo*] Vulgo *uno aliove*, quod Latinum non est. Vnde *Gronovius* rescribebat: *uno alterove*. Sic infra Cap. IX. 6: *intra unum aut alterum diem*. Malo tamen cum *Schurzfleischio* *uno aliquo*, quae scriptura etiam propius accedit ad vulgatam. Caeterum de *unus* & *alter*, *unus aliquis*, consule particularum illustratores, *Tursellinum*, *Schwarzi*um, *Behm*ium.

sed prope] Vulgo & *prope*. Hic quoque sequor, cuius emendationes raro sequor, *Schurzfleischium*.

2. *officii*] id est, muneris publici. Rarior notio. Tamen eadem occurrit apud

voluptates honestas nato, quam videre plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum? idque scire non pecuniae, non orbitati, neque officii alicuius administrationi, sed sibi
 3 ipsi dari? illos quinimo orbos, & locupletes, & potentes, venire plerumque ad iuuenem & pauperem, ut aut sua aut amicorum discrimina commen-

Nepotem, Suetonium, Plinium, itemque in Quintiliani Institutionibus. Horum loca exhibent Cellarii Curae posteriores p. 414. Ad- do ipsum Ciceronem lib. I. de Offic. cap. 40. & Ovidium e Ponto l. 6. 10. Hinc deinceps in usum venit nomen officialis, (ein Bedienter/) quod exstat in Saluiano lib. III. de provid. p. 84.

3. potentes] Depontanos scribendum esse, suspicatur Acidalius. Sed salua est scriptura. Praesens enim locus respondet proxime praecedentibus, quibus mentio fiebat pecuniae, orbitatis, & officii siue muneris publici administrationis. Hic igitur rursus commemorantur (1) locupletes, (2) orbi, (3) potentes. Qui enim publico funguntur munere, (Staats-Ministri,) potentes non immerito vocantur.

mendent? Vllane tanta ingentium o-
 pum ac magnae potentiae voluptas, 4
 quam spectare homines veteres & se-
 nes, & totius vrbis gratia subnixos,
 in summa omnium rerum abundantia
 confitentes, id, quod optimum sit,
 se non habere? Iam vero qui togato- 5
 rum comitatus et egressus! quae in
 publico species! quae in iudiciis ve-
 neratio! quod gaudium consurgendi
 assistendique inter tacentes et in v-
 num conuersos! coire populum, cir-
 cumfundi coronam et accipere affe-
 ctum

B

ctum

4. *quam*] Debebat esse *quanta*, vt re-
 sponderet τὴν *tanta*. Sed solet optimis
 quoque scriptoribus somnus obrepere,
 vt interdum inmemores se praebeant con-
 structionis verborum grammaticae.

veteres] Hanc vocem eiectam vult *Acidalius*,
 simul tamen exempla proferens,
 quae nobis persuadent, eam seruandam
 esse. *Terentius*: Hic est *vetus senex*. *Plan-*
ius: *Acheranticus senex, vetus, decrepitus*.
Tibullus: *In veteres esto dura, puella, senes*.

5. *consurgendi*] Alia est vulgata huius
 loci lectio vsque ad vocem *induerit*. Nos
 hic sequimur felix ingenium *Acidalii*.

- Etum, quemcunque orator induerit!
- 6 Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque oculis expofita, percenfeo. Illa fecretiora, et tantum i-
- 7 pfis orantibus nota, maiora funt. Siue accuratam meditatamque affert orationem, eft quoddam, ficut ipfius dictionis, ita gaudii pondus & conftantia; fiue nouam & recentem curam non fine aliqua trepidatione animi attulerit, ipfa follicitudo commendat e-
- ven-

6. *maiore funt*] Hoc par verborum delere audet *Acidalius*: perperam, fi quid iudico.

7. *affert*] Subaudi *orator*. Praecedat quidem pluralis numerus: *orantibus*. Sed faepe fit, vt inter fcribendum foli argumento intenti a grammaticorum regulis aberremus.

recentem curam] Vox *curam* eliminanda videtur *Acidalio*. Qua in re ipfi non affentior. *Cura* hoc loco dicitur quodvis fcriptum, eiusque notionis exempla *Martiali* & *Tacito* adduxit ipfe met *Acidalius*.

ventum & lenocinatur voluptati. Sed
 extemporalis audaciae atque ipsius
 temeritatis vel praecipua iucunditas
 est. Nam in ingenio quoque, sicut in
 agro, quanquam alia diu ferantur at-
 que elaborentur, gratiora tamen, quae
 sua sponte nascuntur.

VII. Equidem ut de me ipso fatear,
 non eum diem laetiozem egi, quo
 mihi latus clauus oblatus est, vel quo
 homo nouus & in ciuitate minime fa-
 vorabili natus quaesturam aut tribu-
 natum aut praeturam accepi; quam

B 2

eos

8. *Nam in ingenio*] Pro *nam ingenio* ita
 rescripsit *Acidalius*. Obseruat *Schurz-
 fleischius*, etiam *Pithoei* codicem MS. habu-
 isse *in ingenio*.

Cap. VII. 1. *favorabili*] Senlu actiuo,
 quo & *Linus* lib. XXII. cap. 26. dixit fa-
 vorabilem populum. Sic *Terentius* *Phorm.* l.
 4. 49: *Iustam illam causam, facilem, vin-
 cibilem*, (id est, quae facile potest victrix
 fieri,) *optumam*. Sic *Corn. Nepos* in *Catone*
 cap. III. n. 1. laudat oratorem *probabilem*, id
 est, qui facile fidem faciat auditoribus.
 Ita *terribilis Notus* apud *Ouidium* *Trist.*
 l. 2. 15; *vir fortis & exsuperabilis* apud *Gel-
 lium* lib. XVII. cap. 2.

- eos, quibus mihi, pro mediocritate huius quantulaecunque in dicendo facultatis, aut reum prospere defendere, aut apud centumviros causam aliquam feliciter orare, aut apud Principem ipsos illos libertos et procuratores Principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & praeturas & consulatus adscendere videor, tum habere, quod * nec in codicillis datur, nec cum gratia venit.
- 4 Quae fama & laus cuiusvis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non

3. *tum habere*] Vulgo: *tum abire*, quod si non in alio oritur, nec in codicillis, caetera. Multum desudarunt in emendando hoc loco Critici, Pithoeus, Dousa, Muretus, Lipsius, Acidalius, Freinsheimius. Consultius iudicaui, pro iis verbis, quae mendosa certissime sunt, nec tamen a quoquam clare correctæ, exhibere lacunam. Barthii triplex huius loci correctio an corruptio videri potest in ipsius *Aduersariis lib. XLIV. cap. 8.*

4. *maior indoles*] Vulgo *morum indoles*. *Maior* habet editio Romana, cuius scripturam probat *Schwarzfleischius*.

non illustres in vrbe solum apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adollescentes, quibus maior indoles est & bona spes sui? Quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt? Quos saepius vulgus imperitum & tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat & digito demonstrat? aduenae quoque & peregrini, iam in municipiis & coloniis suis auditos, cum primum urbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt? 5

VIII. Aufim contendere, Marcel-
lum hunc Eprium, de quo modo locu-
tus

B 3

tus

s. tunicatus hic populus] Id est, vilioribus vtens vestimentis. *Horatius lib. 1. epist. 7. v. 65: Vilia vendentem tunicato scruta popello.*

digito demonstrat] Plura de hoc more congescit *Barthius Aduers. lib. XI. cap. 27. Adi & Horatium IV. 3. 22. & Persium I. 28.*

auditos] Id est, de quibus audiuerunt. Sic *Cicero Orat. pro L. Manil. cap. XI: Quae tanta sunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus aut audiimus, non fuerunt.*

Cap. VIII. 1, non minus notos esse] Vul-

- tus sum, & Crispum Vibium (libentius enim nouis & recentibus, quam remotis & obliteratis, exemplis vtor,) non minus notos esse in extremis partibus terrarum, quam Capuae aut
- 2 Vercellis, vbi nati dicuntur. Nec hoc illis alterius ter millies, alterius * festertium praestat, (quanquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiae beneficio venisse:) sed ipsa eloquentia, cuius numen & coelestis vis multa quidem omnibus saeculis exempla edidit, ad quantam vsque fortunam homines ingenii viribus peruenerint;
- 3 sed haec, vt supra dixi, proxima, &
- 4 quae

go: non minus esse. Ex quo Schurzfleischius fabricauit non minoris esse: quod iam olim in mentem venerat Caspari Barthio loc cit. Sed praeplacet Lipsii coniectura, qui vocem *notos* excidisse existimat.

2. Nec hoc illis --- spectanda habemus] Totum hunc locum integritati suae restituit Acidalius, vulgo corruptissimum. Pleraque huius loci eodem, quo Acidalius, modo emendauit suo pte vsus ingenio Preinsheimius. Quanta pecuniae haec summa sit, docet Barthius cap. cit.

4. proxima] Subaudi sunt exempla.

quae non auditu cognoscenda, sed
oculis spectanda habemus. Nam quo
fordidius & abiectius nati sunt, quò-
que notabilior paupertas & angustiae
rerum nascentes eos circumsteterunt;
eo clariora & ad demonstrandam ora-
toriae eloquentiae utilitatem illustrio-
ra exempla sunt. Qui sine commen-
datione natalium, sine substantia fa-

B 4

cul-

s. angustiae] Vulgo *angustia*. Sed illud
rescripsi cum auctoritatem bonorum
scriptorum secutus, qui fere pluraliter
loquuntur, tum subiectum verbum *cir-*
cumsteterunt intuitus. Nunc video, eti-
am *Lipsum* vidisse, veram scripturam esse
angustiae.

s. Qui] Vulgo *quod*, incommodo
sensu.

civitatis] Vulgo: *sunt civitatis*. Rod. A-
gricola pro duobus his verbis e codici-
bus suis exhibet *in iudiciis*. Prior lectio
melius quadrat, nisi quod *to sunt* eiici-
endum mihi videtur. *Fuerant* enim prin-
cipes fori, non erant amplius. Vnde
noster dicit, eos fuisse principes fori,
donec libuit.

in Caesaris amicitia] Id est, *inter amicos*
Caesaris & summae dignationis ministros.
Abstractum pro concreto.

cultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos iam annos potentissimi ciuitatis, ac, donec libuit, principes fori, nunc principes in Caesaris amicitia agunt feruntque cuncta, atque ab ipso Principe cum quadam
 7 reuerentia diliguntur: quia Vespasianus, venerabilis senex & patientissimus veri, bene intelligit, caeteros quidem amicos suos niti iis, quae ab ipso acceperint, quaeque ipsi accumulare, & in alios congerere, promptum est; Marcellum autem & Crispum attulisse ad amicitiam suam, quod non

7. *patientissimus veri*] Hic auctor rationem reddit, cur Vespasianus inter amicos adsciuerit Marcellum & Crispum, causidicos: quod hominum genus ob libertatem in dicendo solent auersari Principes. Scilicet, inquit, *patientissimus veri* est Vespasianus. De eodem Suetonius in *Vita cap. 13: Amicorum libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissime tulit. Adde Entropium VII. 13. 7. Haec ideo attuli, ut appareat, vulgaram lectionem minus iuste sollicitari ab Acidalio.*

non a Principe acceperint nec accipi
 possit. Minimum inter tot ac tanta 8
 locum obtinent imagines ac tituli &
 statuae : quae neque ipsa tamen ne-
 gliguntur, tam hercule, quam diui-
 tiae & opes, quas facilius inuenies qui
 vituperet, quam fastidiat. His igitur 9
 & honoribus & ornamentis & faculta-
 tibus refertas domos eorum videmus,
 qui se ab ineunte adolescentia causis
 forensibus & oratorio studio dede-
 runt.

IX. Nam carmina & versus, qui-
 bus totam vitam Maternus infumere
 optat, (inde enim omnis fluxit ora-
 tio,) B 5

8. ac tituli] Hunc locum e Farnesiano co-
 dice restituit Lipsius *Antiq. lect. lib. I. cap. 16.*
tam hercule, quam] Eadem formula di-
 cendi infra cap. XXI. 10.

Cap. IX. 2. Licet] τὸ licet hic Verbum
 est, non Coniunctio. Licet, haec aures tuae
 respiciant, id est, Per me licet tibi, haec,
 quae sum dicturus, contemnere & fasti-
 dire, du magst es gerne hören / oder nicht.
Cicero lib. V. ad Attic. epist. 1. Vel ipsi hoc dicas
licet, id est, facile patior, te id ipsi di-
cere,

tio,) neque dignitatem vllam aucto-
 ribus suis conciliant, neque vtilita-
 tes alunt: voluptatem autem breuem,
 laudem inanem & infructuosam, con-
 2 sequuntur. Licet, haec ipsa, & quae
 deinde dicturus sum, aures tuae, o
 Materne, respuant, cui bono est, si
 apud te *Agamemnon* aut *Iason* diserte
 loquitur? Quis ideo domum defensus
 3 & tibi obligatus redit? Quis Saleium
 nostrum, egregium poëtam, vel, si
 hoc honorificentius est, praecclarissi-
 mum vatem, deducit aut salutat aut
 4 profequitur? Nempe si amicus eius,
 si propinquus, si denique ipse in ali-
 quod

apud te] id est, in scriptis tuis, in
 tuis tragoediis. Sic Cicero de Senect. cap. 22.
Apud Xenophontem Cyrus haec dicit.

3. *vatem*] Credebatur scilicet, caetera
 studia & doctrina & praeceptis & arte consta-
 re; poëtam quasi diuino quodam spiritu affla-
 ri, teste Cicerone Orat. pro Archia cap. 8.
Ouidius elegia in mortem Tibulli, quae
octaua est libri tertii Amorum, v. 17. 18:

At sacri vates & Diuum cura vocamur:

Sunt etiam, qui nos numen habere putent.

4. *recurreret*] Gronouio decurreret substitu-
 enti obsistit Schurzfleischius, afferens lo-

quod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te, Maternae, non quia poeta es, neque ut pro eo versus facias. Hi enim Baso domi 5

cum Horatii Epod. V. 73: *ad me recurre*. Ad do Curtium V. 4. 28: *ad suos recurrentium miserabilis gemitus*. Ast utrobique reditus significatur. Gronovii contra coniecturae patrocinator alius Curtii locus VI. 7. 27: *Dixit, se eodem temporis momento, quo audisset, ad Philotam decurrisse*. Geminus exstat VII. 1. 28: *Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi?* Nihilo tamen secius conseruo recurret, quam diu non obstat codex MS. Nam tō re in compositione non semper tam religiose vsurpatur, ut ubique iterationem significet.

5. *excudit*] Vulgo *extrudit*. Sed *excudit* restituendum esse non dubito. Plinius lib. 1. epist. 3: *Effinge aliquid & excude*, id est, librum compone. Salvianus praefatione ad opus de gubernatione Dei: *ut aliquod limatum opus studio ingeniorum excuderent*. Ipse Cicero ad Atticum lib. XV. epist. 12: *Librum tibi eeleriter mittam de gloria. Excudam aliquid ἡρακλειδίων, quod lateat in thesauris tuis.*

mi nascuntur, pulchri quidem & iucundi: quorum tamen hic exitus est, vt, cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, vnum librum excudit & elucubrauit, rogare vltro & ambire cogatur, vt sint, qui dignentur audire, & ne id quidem gratis. Nam & domum mutuatur, & auditorium exstruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit: & vt beatissimus recitationem eius euentus prosequatur, omnis illa laus intra vnum aut alterum diem, velut in herba vel flore prae-

6. *libellos*] *Libellus* vocatur scriptum quodcunque quantumuis breue, e. g. epistola, carmen, (*Ouid. Trist. III. 14. 51.*) tragoedia, ecloga. Vid. *Brissonius select. ex Iure civili antiquitatum lib. III. cap. 7.*

vt beatissimus] *Vt* hoc loco est vox concessionis. Vulgo dicunt *posito*, quod. Scio, quamplurima auctorum loca, quibus ita *ut* vt usurpatur, vulgo perperam exponi. Quocirca adiungam non nihil exemplorum aliis e scriptoribus. *Curcius VII. 7. 16: Hoc ut Scythae imitari nesciant, Bactriani docebunt. Idem VII. 8. 11: Ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet. Eodem capite n. 21: Ut maior*

praecepta, ad nullam certam & soli-
 dam peruenit frugem: nec aut ami- 7
 citiam inde refert, aut clientelam,
 aut manfurum in animo cuiusquam
 beneficium, sed clamorem vagum,
 & voces inanes, & gaudium volucre.
 Laudauimus nuper vt miram & exi- 8
 miam Vespasiani liberalitatem, quod
 quingenta sestertia Baso donasset.
 Pulchrum id quidem, indulgentiam 9
 Principis ingenio mereri: quanto ta-
 men pulchrius, si ita res familiaris
 exigat, se ipsum colere, suum Geni-
 nium propitiare, suam experiri libe-
 ralitatem! Adiice, quod poëtis, si 10
 mo-

*fortiorque sis, quam quisquam, tamen, cae-
 tera. Vid. idem Ill. 5. 7. Ouidius Trist. V.
 2. 21: Detrahat vt multum, multum restabit
 acerui. Adi eundem e Ponto scribentem
 l. 8. 19. & 25. & 59; ll. 1. 7; in epist. Dido-
 nis v. 144.*

10. *secedendum*] Vulgata scriptura erat
recedendum, Schurzfleischius monuit, *se-*
cedendum legi debere, quem hic audio.
 Nam infra rursus Cap. XII. 1: *Secedit ani-*
mus in loca pura. Ouidius Trist. l. 1. 41:
Carmina secessum scribentis & otia quaerunt.
Vid. idem Ill. 14. 41.

modo dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuersatio amicorum & iucunditas vrbis, deferenda caetera officia, vtque ipsi dicunt, *in nemora & lucos*, id est, in solitudinem secedendum est.

X. Nec opinio quidem & fama, cui soli seruiunt, & quod vnum esse pretium omnis sui laboris fatentur, aequae poëtas, quam oratores, sequitur: quoniam mediocres poëtas nemo novit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam urbem penetrat? nedum vt per tot prouincias innotescat. Quotus quisque, cum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in urbem venit, Saleium Basum requirit? Atque adeo si quis requirit, vt
semel

Cap. X. 3, *vt semel vidit*] Huius lectionis sanitatem debemus *Acidali*. Superiores enim editiones habent: *& semel vidit*.

4. *oratorium*] Vulgo *oratorum*. Sed prius recte rescribi, persuadet repetita toties hoc ipso libello *eloquentia oratoria*. Ac video, etiam *Acidali* hanc emendationem in mentem venisse.

semel vidit, transit & contentus est,
 ut si picturam aliquam vel statuam vi-
 disset. Neque hunc meum sermonem 4
 sic accipi volo, tanquam eos, quibus
 natura sua oratorium ingenium dene-
 gavit, deterream a carminibus, si
 modo in hac studiorum parte oble-
 ctare otium & nomen inferere possunt
 famae. Ego vero omnem eloquenti- 5
 am omnesque eius partes sacras &
 venerabiles puto: nec solum cothur-
 num vestrum, aut heroici carminis
 sonum, sed lyricorum quoque iucun-
 di-

5. *et epigrammatum*] *τὸ* et recte inser-
 tum fuisse ab *Acidali*o, dubium esse ne-
 mini potest, qui oculos & animum ad-
 verterit.

habet] Ita scripsi pro *habeat*, adductus
 Latini sermonis consuetudine, de qua
 vide sis *Cellarii Antibarbarum & Curas po-*
steriores ad formulam: *Quicquid sit*. Libet
 adiungere aliquot exempla. *Terentius Eun.*
III. 4. 10: quicquid est. Cicero lib. IV, ad
Fam. epist. 9: ut in ea rep. quaecunque est,
quamprimum velis esse. Et lib. I. epist. 5: quo-
quo modo se res habet. Ovidius epistola Di-
donis v. 69. & Virgilius AEncid. II. 49:
quicquid id est.

ditatem, & elegorum lasciuias, &
 iamborum amaritudinem, & epi-
 grammatum lusus, & quamcunque
 aliam speciem eloquentia habet, an-
 teponendam caeteris aliarum artium
 6 studiis credo. Sed tecum mihi, Ma-
 terne, res est, quem cum natura in
 ipsam arcem eloquentiae ferat, erra-
 re mauis, & summa adeptus, in le-
 7 vioribus subsistis. Vt, si in Graecia
 natus eses, vbi ludicras quoque ar-
 tes exercere honestum est, ac tibi
 Nicostrati robur ac vires dii dedis-
 sent, non paterer, immanes illos &
 ad pugnam natos lacertos leuitate ia-
 culi aut iactudisci vanescere; sic nunc
 te ab auditoriis & theatris in forum &
 ad

6. quem cum] Vulgo: quod cum natura
 tua in. Recte me emendas se, res ipsa de-
 clarat.

errare] Terram reponi iubet Schurzfleis-
 schius: sed vereor, vt quisquam illi as-
 sentiatur. Caeterum *errare* haud dubie
 mendum alit, quod qua ratione corri-
 gendum sit, nondum video. Suspicebam;
 scriptum fuisse *garrere*, vel *haerere*. Sed
 ipsemet meam damnaui coniecturam.

ad causas & ad vera proelia voco :
 cum praesertim ne ad id quidem con- 8
 fugere possis, quod plerisque patro-
 cinatur, tanquam minus obnoxium
 sit offensae poetarum, quam orato-
 rum, studium. Efferuescit enim vis 9
 pulcherrimae naturae tuae, nec pro
 amico aliquo, sed, quod periculosius
 est, pro Catone offendis. Nec excu- 10
 satur offensa necessitudine officii, aut
 fide aduocationis, aut fortuitae &
 subitae dictionis impetu. Meditatus
 C vi-

7, ubi ludicras --- honestum est] Nepos in
 Epaminonda l. 2: Scimus, musicen nostris
 (Romanorum) moribus abesse a principis
 persona: saltare vero etiam in vitiis poni. Quae
 omnia apud Graecos & gratia & laude digna
 ducuntur.

Nicostrati] Hunc Nicostratum adole-
 scens senem vidit Quintilianus noster, id
 ipsum testatus lib. II. Instit. orat. cap. 9. Adi
 & notas Schurzfleischii ad Eusebii Chroni-
 con p. 67.

8. offensae] Non dubito, quin Acidalius
 ita recte rescripserit pro edito offendere.
 Nam statim n. 10. sequitur: Nec excusa-
 tur offensa.

9. offendis] Subaudi alios, easque potentie-
 res, quos inimicos tibi reddis.

videris elegisse personam notabilem
 11 & cum auctoritate dicturam. Sentio,
 quid responderi possit: hinc ingentes
 exsistere assensus; haec in ipsis audi-
 toriis praecipue laudari, & mox o-
 12 mnium sermonibus ferri. Tolle igitur
 quietis & securitatis excusatio-
 nem, cum tibi sumas aduersarium
 13 superiorem. Nobis satis sit, priuatas
 & nostri saeculi controuersias tueri,
 in

11. *exsistere*] Ita *Muretum* & *Acidalium*
 secutus scripsi pro *ex his*. Nullus igitur
 hic loci defectus, quod suspicabatur *Li-*
psius.

12. *Tolle igitur*] Id est, noli posthac
 causari, te ideo studium colere poëti-
 cum, quod oratorio sit securius: qua
 quidem excusatione adhuc vti consue-
 visti.

superiorem] Id est, qui te potentior est,
 nempe ipsum Imperatorem.

13. *in quibus si quando*] Vulgo: *in qui-*
bus expressis si quando. Vocem *expressis* non
 capio satis, nec, quid ea faciam, scio, in-
 quit, *Acidalius*. Ego delere eam non dubi-
 tauī, ortam quippe ex *controuersis*, quod
 in margine tē quibus adscriptum fuerat.

in quibus si quando necesse fit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata sit fides, & libertas excusata.

XI. Quae cum dixisset Aper acrius, ut solebat, & intento ore, remissius & subridens Maternus: PARAVI, inquit, me, non minus diu accusare oratores, quam Aper laudavit. Quod fore enim arbitrabar, ut a laudatione eorum digressus detrectaret

C 2

ret

su fides] Sit pro erit: cuius in primis elegantis; dictionis exempla plura exhibui in *Parergis criticis* p. 136. & 137.

Cap. XI. 1. *intento ore*] Acidalius malebat *intentior*. Sed vulgatam facile est tueri ex illo Virgilii *AEn. II. 1*: *Conticuere omnes intentique ora tenebant. Intento igitur ore*, id est, intento in alterum vultu loqui est vehementius cum altero disputare, defixis acriter in antagonistam oculis.

remissius] Ita rescribo pro *remissus*, ut respondeat *tū acrius*, quod praecessit.

laudavit] Vulgo *laudat*. Mea emendatio etiam Acidalio placuit.

2. *Quod fore*] Vulgo *fore*. Addidi *quod* urgente ipsa oratione. Scilicet exciderat *quod*, quia *enim* solet poni post primam

ret poëtas, atque carminum studium
 profterneret; id arte quadam mitiga-
 vit, concedendo his, qui causas age-
 3 renon possent, vt versus facerent. E-
 go autem sicuti causis agendis effice-
 re aliquid & eniti fortasse possum, ita
 recitatione tragoediarum ingredi fa-
 mam auspicatus sum, tum quidem,
 cum ipsi Neroni improbatam & stu-
 diorum quoque sacra profanantem
 4 Vatinii potentiam fregi: vt, hodie si
 quid

quamque vocem. At scire debebat libra-
 rius corruptor, verbum substantiuum
 saepissime praeponi *tō enim*, etsi iam v-
 na vox fuit praemisā. Cui ignota sunt
 hae formulae: *Quis est enim? Nemo erat
 enim.*

3. *sicuti causis*] Ita Riuiana editio, te-
 ste Schurzfleischio, Vulgo: *sicut in causis*,
 quod reiicio.

ipsi Neroni] Ita correxi, vt oratio co-
 haereat.

Vatini] De hoc vid. Tacitus *Annal.*
 XV. 34.

4. *vt, hodie si quid nobis*] Vulgo: *Et
 hodie si quid in nobis. tō in* recte eiecit A-
 cidalius, *Ut pro & ego reposui, & paulo
 post arbitror pro arbitror*, sperans atque

quid nobis notitiae ac nominis est, magis arbitrer carminum, quam orationum, gloria partum. Ac iam me
5
seiuungere a forense labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco, non magis, quam aera & ima-

C 3

gi-

adeo confidens, emunctae naris lectoribus meam emendationem probatum iri.

s. seiuungere] Quaedam editiones habent *deiuungere*, quae vox minime inepta est.

egressus] Hanc vocem esse corrigendam, cum bonum sensum inde exsculpere nequeas, iudicat *Schurzfleischius*, suadetque, ut scribamus: *comitatus istos expressos*. Sed grauitur hallucinatur vir doctissimus. Scilicet respicit *Quintilianus* morem Romanorum, magnos viros *deducentium, salutantium, prosequentium*, uti supra locutus est IX. 3. Ac recordari *Schurzfleischius* poterat capitis sexti, ubi n. 5. legimus ipsos hosce *comitatus & egressus*. Addo *Ciceronem*, oratione in *Pisonem* cap. 13. inquitentem: *frequentia sua vestrum egressum ornando atque celebrando*. Innuit *egressum*, quo consules splendido comitatu proficiscebantur ex vrbe in prouin-

gines, quae etiam me nolente in domum meam irruerunt. Iam statum cuiusque ac securitatem melius innocentia tuetur, quam eloquentia. Nec vereor, ne mihi vnquam verba in senatu, nisi pro alterius discrimine, facienda sint.

XII. Nemora vero & luci, & secretum ipsum, quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, vt inter praecipuos carminum fructus numerem, quod nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lacrymas reorum componuntur; sed secedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque se-

cias. Suetonius de Augusto cap. 53: Non temere urbe egressus, nisi vespere aut noctu: ne quem officii causa inquietaret.

6 *Iam*] Ita scribo pro Nam. IAM saepe transitioni servit, inquit Tursellinus: atque idem hic locum habet.

XII. 1. *sordes ac lacrymas reorum*] Me fratris mei quotidianae lacrymae sordesque lugubres a vobis deprecatae sunt, inquit Cicero ad Quirites redux, cap. 3.

sedibus sacris. Haec eloquentiae pri-
 mordia, haec penetralia: hoc primum
 habitu cultuque commendata morta-
 libus, in illa casta & nullis contacta
 vitiis pectora influxit: sic oracula lo-
 quebantur. Nam lucrosae huius &
 sanguinantis eloquentiae usus recens,
 & malis moribus natus, atque, ut
 tu dicebas, Aper, *in locum teli* reper-
 tus. Caeterum felix illud &, ut more
 nostro loquar, aureum saeculum &
 oratorum & criminum inops, poë-
 tis & vatibus abundabat, qui bene
 facta canerent, non qui male admis-

C 4

sa

2. *commendata*] Vulgo *commoda*: unde Freinshemius exsculpsit *commodata*, acutius Muretus & Acidalius *commendata*.

3. *sanguinantis*] Hanc vocem contra Lipsium iure defendit Acidalius.

4. *nostro*] Id est, poëtico.

abundabat] Sic Muretus & Acidalius rescribere pro *abundat*, quod haud dubie mendosum erat.

bene facta] Legas *bene facta* diuisis vocibus. Ita & legendum apud Virgilium *Georg. III. 525: Quid labor aut bene facta iuvant?* Occurrit etiam vox composita *be-*

5 fa defenderent. Nec vllis aut gloria
maior, aut augustior honor: primum
apud deos, quorum proferre respon-
sa & interesse epulis ferebantur; de-
inde apud illos diis genitos sacrosque
reges, inter quos neminem causidi-
cum, sed Orphea ac Linum, ac,
6 si introspicere altius velis, ipsum A-
pollinem accepimus. Vel si haec fabu-
losa

*nefactum pro beneficio apud antiquiores.
Ennius apud Ciceronem lib. II. de offic. cap.
18: Benefacta male locata malefacta arbitror.
male admissa*] Sic Lucretius lib. V. p. m:
707:

*Ne quod ob admissum foede, dictum ve
superbe,*

*Poenarum graue sit soluendi tempus adactū.
Ita admissa Poppaeae apud Tacitum An-
nal. II. 4. 5° Curtius VII. 6. 15: inexprabile fa-
cinus admittere. Vid. idem X. 1. 2.*

5. ferebantur] Suspecta mihi haec vox. Si
vel leuiter fauentem haberem vnum co-
dicem, rescribere non dubitarem *digna-
rentur* passiuo sensu, quo vsurpari hoc
aeuo ea vox consuevit, vt ex *Noctibus At-
ticis* apparet lib. XI. cap. 2. & lib. XIX. cap. 11.

causidicum] Ita rescribo pro *causidicorum*.

6. composita] Id est, ingeniose conficta.
Sic *fabula composita* apud *Linium* III. 10.
eine mit Fleiß unter die Leute gebrachte Rede.

lofa nimis & composita videntur, illud certe mihi concedes, Aper, non minorem honorem Homero, quam Demostheni, apud posteros; nec angustioribus terminis famam Euripidis aut Sophoclis, quam Lyfiae aut Hyperidis, includi. Plures hodie reperies, qui Ciceronis gloriam, quam Virgilii, detrectent. Nec ullus Asinii aut Mesfallae liber tam illustris est, quam Medea Ovidii, aut Varii Thyestes. 7 8

XIII. Acne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium, C 5 com-

concedes] Vulgo *concedis*. Sed *concedes* esse veram scripturam, & Acidalius iam vidit, & ipsa orationis series declarat. Sic infra XXXIII. 8: id certe concedet.

8. *Medea*] Quintilianus Instit. lib. X. cap. 12: Varius cuilibet Graecorum comparari potest. Ovidii Medea videtur mihi ostendere, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo imperare, quam indulgere, maluisset.

Cap. XIII. 2. *illos*] Positum est pro *hos*: id quod saepe fit, ut ille respiciat propius, hic remotius. Sic Ovidius Trist. l. 2. 23:

- comparare timuerim cum inquieta
 2 & anxia oratorum vita. Licet illos
 certamina & pericula sua ad consula-
 tus euexerint; malo securum & se-
 cretum Virgilii secessum: in quo ta-
 men neque apud diuum Augustum
 gratia caruit, neque apud populum
 3 Romanum notitia. Testes Augusti
 epistolae, testis ipse populus, qui, au-
 ditis in theatro versibus Virgilii, fur-
 rexit vniuersus, & forte praesentem
 spe-

*Quocunque adspicitur, nihil est, nisi pontus
 & aër,*

Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.

2. *Augustum*] Quem ita affatur Ouidi-
us Trist. II. 533: Ille, tuae felix Aeneidos au-
ctor. Tuae, inquit, id est, quam tu ma-
 gnopere amas, *Auguste.*

3. *Augusti epistolae*] Harum mentionem
 praeter *Suetonium* facit *Plinius, Quintilianus*
 in *Institutionibus*, *Gellius*, quorum loca pro-
 ducit *Rutgersius Var. lect. lib. II. cap. 14. p. 136.*
sqq. Ipse *Virgilius* frequentes se literas acce-
 pisse ab *Augusto*, testatur apud *Macrobi-*
um Saturn. lib. I. cap. 24. & *Claudianus e-*
 pistola ad *Olybrium v. 23.* ita canit:

Dignatus tenni CAESAR scripsisse MA-
RONI,

spectantemque Virgilium veneratus
 est sic, quasi Augustum. Ne nostris
 quidem temporibus Secundus Pom-
 ponius Afro Domitio vel dignitate vi-
 tae vel perpetuitate famae cesferit.
 Nam Crispus & Marcellus, ad quo-
 rum exempla me vocas, quid habent
 in hac praesenti fortuna concupiscen-
 dum? an quod timent? an quod ti-
 men-

surrexit] Rarus honor & vere augustus,
 ut *Lipsii* verbis utar ex *Elect. lib. II. cap. 10.*
p. 697. Certe Augustus Imp. teste *Sue-*
tonio cap. 56. nepotibus suis assurrectum ab
universis in theatro, & a stantibus plausum,
gravissime questus est.

s. quibus praestant] Id est, quibus ante-
 cellunt potentia & splendore. Huius
 notiois tñ praestare immemor *Lipsius* le-
 gendum censebat: non praestant.

alligati cum adulatione] Locus haud du-
 bie corruptus. Qui sanandum eum sus-
 ceperit, novi neminem. Mihi quidem
 longior meditatio duas suggessit lectio-
 nes, quarum utraque ferri potest, &
 fortasse alterutra est ab auctore ipso pro-
 fecta. Potest igitur rescribi *diligentissima*
adulatione: potest vel *cantissima adulatione*.
 Elige, lector, cui dicas: Tu mihi sola
 places.

mentur? quod, cum quotidie aliquid rogentur, hi, quibus praestant, indignantur? quod alligati cum adulatione nec imperantibus vnquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quae haec summa eorum potentia est? Tantum posse liberti solent. Me vero *dulces*, vt Virgilius ait, *Musae* remotum a sollicitudinibus & curis & necessitate quotidie aliquid contra animum faciendi in illa sacra illosque fontes ferant, nec infanum vltra & lubricum forum pallens

6. Virgilius] Georg. II. 475: *Dulces ante omnia Musae*. His verbis pro symbolo utebatur Christianus Iunkerus, vir clarissimus. Idem de Iano Doussa, patre, refert Colomesius Operum p. 817.

forum pallens ac trepidus] Vulgata lectio: *forum famamque pallentem trepidus*. *Famam* expunxi, natum, ni fallor, ex diuersitate scripturae. *Pallens ac trepidus* scripsi, ductum secutus literarum & sensum auctoris. Nam quod Schurzfleischius pro *pallentem* commendat nobis *fallentem*, fallit profecto & fallitur.

lens ac trepidus experiar. Non me
 fremitus salutantium, nec anhelus li-
 bertus excitet: nec incertus futuri te-
 stamentum pro pignore scribam: nec
 plus habeam, quam quod possum,
 cui velim, relinquere, quando cun-
 que fatalis & meus dies veniet: statu-
 arque tumulo non moestus & atrox, sed
 hilaris & coronatus: & pro memoria
 mei nec consulat quisquam nec roget.

XIV. Vix dum finierat Maternus
 concitatus & velut instinctus, cum Vi-
 psanius Mesfalla cubiculū eius ingres-
 sus est, suspicatusque ex ipsa intentione
 singulorum, altiore inter eos esse
 sermonem: NVM parum tempesti-
 vus, inquit, interuenio secretum con-
 filium

7. *testamentum pro pignore scribam*] Quid
 hoc sit, doceat te Tacitus in *Agricola* cap.
 XLIII. 7. Adde Plinii *Panegyricum* cap. 43. I.
consulat] Subaudi astrologos.

Cap. XIV. I. *intentione*] Supra XI. I:
Quae cum dixisset acris & intento ore, Gellius
 XIII. 29: *Tuam impediens intentionem*.

2. *interuenio*] Ita pro *interueni* pono, nec
 vereor, ne quisquam refragetur emenda-
 tioni liquidae.

causae] Scilicet forensis.

3 filium & causae alicuius meditatio-
 nem tractantibus? MINIME, mini-
 me, inquit Secundus: atque adeo vel-
 lem maturius interuenis ses. Delectas-
 set enim te & Apri nostri accuratis-
 mus sermo, cum Maternum, vt o-
 8 mne ingenium ac studium suum ad
 causas agendas conuerteret, exhor-
 tatus est; & Materni pro carminibus
 suis laeta, vtque poëtas defendi
 decebat, audentior & poëtarum,
 4 quam oratorum, similior oratio. ME
 VERO, inquit, vt sermo ipse infini-
 ta voluptate affecisset, ita id ipsum
 delectat, quod vos, viri optimi &
 temporum nostrorum oratores, non
 forensibus tantū negotiis & declama-
 to-

3. *et poëtarum*] Ita Pithocana editio.
 Vulgo & omittitur.

4. *vt sermo ... ita id ipsum*] Ita hunc e-
 go locum emendaui. Antea erat: *et sermo*
... atque id ipsum.

viri optimi & temporum nostrorum oratores]
 Muretus atque Acidalius non habent iu-
 stam huius loci corrigendi causam. Sen-
 sus enim is est: Vos, viri optimi, qui
 hac aetate, qua oratorum summa pau-
 citas est, sustinetis laudem eloquentiae.
 Vid. supra l. 1. & 2.

torio studio ingenia vestra exercetis; sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quae & ingenium alunt exercitatione, & literarum iucundissimum oblectamentum cum vobis, qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his, ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te, Secunde, quod Iulii Asiatici vitam componendo spem hominibus fecisti plurimum eiusmodi librorum, quam in Apro, quod nondum a scholasticis controuersis recessit, & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quam veterum oratorum, consumere.

XV.

exercitatione] Vulgo & *eruditionis*: pro quo *Acidalius* suadet, ut legamus *eruditione*. Verum *exercitatione* scribendum esse, persuasit mihi locus *παράλληλος* Cap. XXXIII. 3: quibus *exercitationibus* iuuenes alere ingenia sua soliti sint.

- XV. Tum Aper: NON definis, Mesfalla, vetera tantum & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere.
- 2 Nam hunc tuum sermonem saepe excepi, cum oblitus & tuae & fratris tui eloquentiae neminem hoc tempore oratorem esse contenderes, eo, credo, audacius, quod maligni iudicis opinionem non verebaris, cum eam gloriam, quam tibi alii concedunt, ipse tibi denegares. NEQVE illius, inquit, sermonis mei poenitentiam ago; neque aut Secundum aut Maternum, aut te ipsum, Aper, (quan-

Cap. XV. i. *vetera & antiqua*] Sic Cap. XVI. ii: *Demosthenes, quem vos veterem & antiquum fingitis*. Et Cap. XVII. 7: *antiquos & veteres vocetis oratores*. Ita & Plinius Paneg. cap. XI: *illos veteres & antiquos aemularis*. Ibidem Cap. XII: *unum ex illis veteribus & priscis*. Pari modo Quintilianus noster supra Cap. VI. 7, & VIII. 1. *nova & recentia* dixit.

2. *eo, credo, audacius -- iudicis*] Felicitur hunc locum repurgavit Acidalius, antea sic editum: *Atque id eo credo audacius, quod maligni in iis opinionem*.

(quanquam interdum in contrarium
disputes,) aliter sentire credo. Ac 4
velim impetratum ab aliquo vestrum,
vt causas huius infinitae differentiae
scrutetur ac reddat, quas mecum i-
pse persaepe conquiro. At quod qui- 5
busdam solatio est, mihi auget quae-
stionem, quia video etiam Graiis ac-
cidisse, vt longius absit AEschine &
D De-

4, persaepe] Ita scribo pro *plerumque*. Ite-
rum id feci infra Cap. XXXI. 12.

5. At] Sic rescribo pro *Et*.

solatio] *Acidalius solutio* legi iubet:
quam emendationem *Schurz fleischius* ap-
pellat *indubiam*, miraturque, cur dubi-
tent eam eruditi recipere. Sed maxime
sanum est illud *solatio*, hoc sensu: *Solatio*
solet esse, socios habuisse malorum: adeoque id
ipsum consolari me posset, quod non Latina
solum, sed etiam Graeca corrupta est eloquen-
tia. At hoc auget mihi quaestionem, incendit-
que mihi cupiditatem, cognoscendi causam,
cur utraque eloquentia a pristino nitore desc-
verit.

AEschine -- si quis] Suam hic locus
sanitatem debet *Lipso lib. I. Antiq. lect. cap.*
16. p. 30. Sacerdos *Nicetes* rhetor fuit il-
la aetate nobilis. *Prope quotidie, inquit de*
Nasone quodam Plinius lib VI. epist. 6, ad

Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas continuis scholasticorum clamoribus quatit, quam Afer aut Africanus aut vos ipsi a Cicerone aut Afinio recessistis.

- XVI. MAGNAM, inquit Secundus, & dignam tractatu quaestionem mouisti: sed quis eam iustius explicaverit, quam tu, ad cuius summam eruditionem & praestantissimum ingenium cura quoque & meditatio accessit? Et Mesfalla: APERIAM, inquit, cogitationes meas, si illud a vobis ante impetrauero, ut vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis.
- 3 PRO duobus, inquit Maternus, promitto. Nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te

audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten Sacerdotem ventitabat.

continuis] Auctor huius emendationis Freinsheimius est. Vulgatum erat *contentus*.

Afer aut Africanus] Quintilianus Instit. lib. X. cap. I. p. m. 582: *Eorum, (oratorum,) quos viderim, Domitius Afer & Iulius Africanus longe praestantissimi.*

te non tam omisisse, quam nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paulo ante dixisti, & ipse satis manifestus iamdudum, in contrarium accingi, nec aequo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. NON enim, inquit Aper, inauditum & indefensum saeculum nostrum patiar hac vestra conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum aetatem signatione ista determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum aetas mille fere & cc. annis saeculum nostrum antecedit. Vos autem Demosthenem & Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse, ita tamen ut utrique superstites essent. Ex quo apparet, non multo plures, quam cccc. annos inter-

D 2

se

Cap. XVI. 9. cccc. annos] Mauult Schurzfleischius ccc. annos, sed nimis leui inductus ratione.

se inter nostram & Demosthenis aeta-
 10 tem. Quod spatium temporis si ad in-
 firmitatem corporum nostrorum refe-
 ras, fortasse longum videatur; si ad
 naturam saeculorum & respectum hu-
 ius immensi aeui, perquam breue &
 11 in proximo est. Nam si, sicut Cice-
 ro in *Hortensio* scribit, is est magnus
 & verus annus, quo eadem positio
 coeli fiderumque, quae nunc maxi-
 me est, rursus exsistet, isque annus
 horum, quos nos vocamus, annorum
 XII. M. DCCCC. LIV. complectitur; in-
 cipit Demosthenes vester, quem vos
 veterem & antiquum fingitis, non so-
 lum anno, quo nos, sed fere eodem
 mense exstitisse.

XVII.

11. *nunc maxime*] Vulgo *cum maxime*.
 Sed illud recte restituit *Iacobus Nicolaus*
Loënsis Miscell. lib. IX. cap. 5. cui & as-
 sentitur *Schurzfleischius*. Nam infra cap.
 XXXVII. 1. recurrit τὸ *nunc maxime*.

quos nos] τὸ *nos* recte inseruit loco
 modo laudato *Loënsis* Idem vno addito
 centenario rescripsit XII. M. DCCCCLIV.
 quam emendationem e *Servio* & *Soline*
 auctur *Schurzfleischius*, Cacterum de anno

XVII. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium, ut puto, Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis antepondere soletis; sed Ciceronem, & Caesarem, & Coelium, & Calvum, & Brutum, & Asinium, & Messallam: quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis, quam nostris, non video. Nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansa consulibus, ut Tiro libertus eius scripsit, VII. Idus Decemb. occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansae & Hirtii se & Q. Pedium cos. suffecit. Statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus remp. rexit: adice Tiberii tres & viginti, & prope quadriennum Caii, ac bis quaternos denos Claudii & Neronis annos, atque ipsum Galbae & Othonis & Vitellii unum

illo magno adeas licet *Ciceronem in Somnio Scipionis cap. 7. Macrobius in Somn. Scip. lib. 2. cap. 11. & Lipsium Physiol. Stoic. lib. 2. Diff. 22.*

Cap. XVII. 3. ipsum Galbae -- unum annum] Diuerlae hic sunt & codicum &

num annum , ac sextam iam felicis
huius principatus stationem, qua Ve-
spasianus remp. fouet, c. & xx. anni
ab interitu Ciceronis in hunc diem
4 colliguntur, vnius hominis aetas. Nam
ipse ego in Britannia vidi senem, qui
se fateretur ei pugnae interfuisse, qua
Caesarem, inferentem arma Britan-
niae, arcere litoribus & pellere ag-
gressi

criticorum lectiones. Consulatur *Acida-
lius & Schurzfleischius*. Sed nihil vitii est in
vulgata, quam exhibeo, lectione. Scili-
cet ipse unus annus significat gerade siue
praecise ein ganzes Jahr. Nam inter mor-
tem Neronis & initium Vespasiani inter-
est annuum spatium cum paucis diebus,
monente ipso *Schurzfleischio*. Sic *Cicero*
lib. II. ad Famil. epist. 8. scribit, se Athenis
fuisse decem ipsos dies, id est, *Manutio* in-
terprete, neque plures, neque pauciores, plane
decem. Plura exempla exhibet *Tursellinus*
Schvarzianus.

huius principatus stationem] Paulo alio
sensu *Velleius Paterculus* Tiberio Imp. lib.
II. cap. 131. precatur, vt functus longissima
statione mortali successores habeat quam se-
rissimos eosque optimos.

4. ei pugnae] Sic cum *Pithoeo*, *Mureto* &
Acidalia scribendum censeo pro & pugnae.

gressi sunt. Ita si eum, qui armatus
 C. Caesari restitit, vel captiuitas vel
 voluptas vel fatum aliquod in urbem
 pertraxisset, idem Caesarem ipsum
 & Ciceronem audire potuit, & no-
 stris quoque actionibus interesse. Pro-
 ximo quidem congiario ipsi vidistis
 plerosque senes, qui, se a diuo quo-
 que Augusto semel atque iterum ac-
 cepisse congiarium, narrabant. Ex
 quo colligi potest, & Coruinum ab
 illis & Asinium audiri potuisse. Nam
 Coruinus in medium vsque Augusti
 principatum, Asinius paene ad ex-
 tremum duravit: ne diuidatis saecu-
 lum, & *antiquos ac veteres* vocetis
 oratores, quos eorundem hominum
 aures agnoscere ac velut coniungere
 & copulare potuerunt.

D 4

XVIII.

5. *voluptas*] Ita scribo pro *voluntas*, non
 inuita, opinor, Minerua. Scilicet *trahit*
 sua quemque *voluptas*.

7. *duravit: ne*] *Ne* pro *nec* scripsit, &
 mutata interpunctione posteriora cum
 praecedentibus arctius connexuit *Acida-*
lius, felicissimus hic quoque & coniector
 & corrector.

XVIII. Haec ideo praedixi, vt, si qua ex horum oratorum fama gloria-
 que laus temporibus acquiritur, ean-
 dem docerem in medio sitam, & pro-
 piores nobis, quam Ser. Galbae, C.
 Carboni, quosque alios *antiquos* me-
 2 rito vocaremus. Sunt enim horridi &
 impoliti & rudes & informes: & quos
 vtinam ne imitatus esset Caluus ve-
 fter, aut Coelius, aut ipse Cicero!
 Agere enim fortius iam & audentius
 volo, si illud ante praedixero, muta-
 ri cum temporibus formas & genera
 3 dicendi. Sicut Catoni seni compara-
 tus

Cap' XVIII. 2. *utinam ne imitatus esset*]
 Vulgo: *utinam imitatus non esset*. Sed pri-
 us habet codex *Mureti*, quem haecenus
 cum *Schurzfleischio* sequor. *Utinam ne v-*
furpatum etiam *Terentio*, *Ennio*, & *Catul-*
lo: quorum loca producit *Schurzfleischius*,
 simul docens, *utinam non pariter Lati-*
num esse. Addo *Ciceronem* lib. V. ad *Fa-*
mil. epist. 17. scribentem: *Illud utinam ne*
vere scriberem.

mutari] Mauult *Schurzfleischius* duce
Veneto codice reponere *mutare*, cum
 haec vox Graeco dicendi genere non ra-
 ro vsurpetur passiuo sensu: id quod pro-

tus C. Gracchus plenior & vberior; sic Graccho politior & ornatior Crassus, sic utroque distinctior & vrbanius & altior Cicero, Cicerone mitior Corvinius & dulcior & in verbis magis elaboratus. Nec quaero, quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum, non esse vnum eloquentiae vultum, sed in illis quoque, quos vocatis *antiquos*, plures species deprehendi, nec statim deterius esse, quod diuersum est; vitio autem malignitatis

D 5

batturos adducit Criticos aliquot praestantissimos, quibus *Vechnerum* adiungo *Hellenolexiae lib. I. p. 41. & 42.* Seruavi tamen *mutari*, quia inferius cap. XIX. 2. legimus: *Vidit, cum conditione temporum formam quoque orationis esse mutandam.* Caeterum fateor, certo definiri non posse, utrum auctor ipse *mutare* an *mutari* scripserit. Vtraque enim vox praesenti loco congruit: & quam facile *e* & *i* inter se permutantur! Scilicet in arte Critica etiam cum Scepticis (Vid. *Sextus Empiricus lib. I. Pyrrhon. hypoth. cap. 19.*) aliquando dici oportet: *Ὁυ μᾶλλον τόδε ἢ τόδε.*

5 tis humanae vetera semper in laude,
 praesentia in fastidio esse. Num dubi-
 tabimus, inuentos, qui pro Ca-
 tone Appium Coecum magis mi-
 rarentur, cum satis constet, nec Ci-
 ceroni quidem obtrectatores defuisse,
 quibus inflatus & tumens, nec satis
 pressus, supra modum exultans &
 superfluens, & parum Atticus, vide-
 6 retur? Legisti utique & Calui & Bru-
 ti ad Ciceronem misas epistolas, ex
 quibus facile est deprehendere, Cal-
 vum quidem Ciceroni visum exsan-
 guem

5. Num dubitabimus, --- mirarentur, cum
 satis constet] Emendauit hunc locum a-
 cute Acidalius. Vulgata lectio erat: Num
 dubitamus --- mirarentur? Satis constat, cae-
 tera.

parum Atticus] Hoc, inquit Lipsius, Ci-
 ceroni obiectum etiam vino, & (cur nege-
 mus?) in quibusdam eius scriptis vere.
 Quintilianus Instit. lib. XII. cap. 10. Prae-
 cipue, inquit, presserunt Ciceronem, qui
 videri Atticorum imitatores cupiebant.

guem & attritum, Brutum autem otiosum atque disiunctum: rursusque 7
Ciceronem a Caluo quidem male audiuisse tanquam solutum & eneruem; a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, tanquam *fractum atque elumbem*. Si s
me interroges, omnes mihi videntur verum dixisse. Sed mox ad singulos veniam: nunc mihi cum vniuersis negotium est.

XIX.

6. *otiosum*] Id est, schläffrig. Sic inferius Cap. XXII. 4: *Lentus est in principiis, -- otiosus circa excessus*. Et idem noster Quintilianus Instit. lib. X. cap. 2: *Tristes ac ieiuni Pollionem aemulantur: otiosi ac supini, si quid modo longius circumduxerunt, iurant, ita M. Ciceronem locuturum fuisse*. Unde intempestiua est quorundam Criticorum sollicitudo, illud *otiosum* corrigere conantium: recteque iis obstitit Genartius Lect. Papin. lib. IV. cap. 12, cui subscribit Schurzfleischius.

7. *Ciceronem*] Quintilianus noster Instit. capite modo citato: *M. Tullium suorum homines temporum incescere audebant ut tumidiorem, & Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, -- & in compositione fractum*.

XIX. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem vsque ad Casium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa vetere dicendi via; non infirmitate ingenii, nec inscitia literarum, transtulisse se ad id dicendi genus, contenten-

Cap. XIX. 1. *Casium Seuerum*] *Quintilianus Instit. lib. X. cap. 1. p. 582: Multa, si cum iudicio legatur, dabit imitatione digna Casius Seuerus: qui, si caeteris virtutibus colorem & grauitatem orationis adiecisset, ponendus inter praecipuos foret.*

flexisse ab - - via] *Ciceronis aetate dicebant deflectere de via. Vid. lib. II. de offie. cap. 3. At sequenti aeuo flectere frequentius usurpabatur. Tacitus Annal. XV. 61. 4: non eo, quo venerat, itinere reditum, sed flexisse ad Fennium praefectum.*

vetere dicendi via] *Vulgo: vetere atque dicendi via directa. Credo, directa esse diuersam lectionem r̃g dicendi. Quare hunc, quem vides, in modum emendavi locum istum, non moratus hariolationes Mureti & Acidalii.*

tendo, sed iudicio & delectu. Vidit
namque, vt paulo ante dicebam, cum
conditione temporum ac diuersitate
aurium formam quoque ac speciem
orationis esse mutandam. Facile per-
ferebat prior iste populus, vt imperi-
tus & rudis, ineptissima orationum
spatia: atque id ipsum laudi dabatur,
si dicendo quis diem eximeret. Iam
vero longa principiorum praeparatio,
& narrationis alte repetita seri-
es, & multarum diuisionum osten-
tatio, & mille argumentorum gra-
dus, & quicquid aliud aridissimis
Her-

delectu] Ita pro *intellectu* rescripsit Gro-
nuius, cui subscribo. Sic infra XXXI. 3.
lego: *delectum* (vulgo *intellectum*) eorum,
quae nec in virtutibus neque in vitiis nume-
rantur.

3. *ineptissima*] Vulgo *imperitissimarum*,
quod nec Acidalio arridet nec Mureto.
Impeditissimarum excogitauit Muretus, non
probante Acidalio, qui: Quaero aliud,
inquit. An ego recte coniecerim, vide-
rint sapientes.

4. *Iam vero*] Ita cum Acidalio lego pro
vulgato *Ita vero*, Sic cap. XX. 4: *Iam ve-
to iuuenes*,

Hermagorae & Apollodori libris praecipitur, in honore erat : &, si quis odoratus philosophiam, ex ea locum aliquem orationi suae infereret, in
 5 coelum laudibus ferebatur. Nec mirum. Erant enim haec noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum paucissimi praecepta rhetorum aut philosophorum placita cognouerant.
 6 At hercule peruulgatis iam omnibus, cum vix in corona quisquam assistat, quin elementis studiorum si non in-

Hermagorae] Huius rhetoris *Plutarchus* mentionem facit in *Vita Pompeii* p. 641. & *Cicero lib. de clar. orat. cap. 78.*

Apollodori] Hic rhetor ortu Pergamenus fuit: quo magistro dicendi vsum esse Augustum Imp. testis est *Suetonius* in *Vita* cap. 89. & *Quintilianus Instit. lib. III. cap. 1.*

ex ea] Vulgo : atque ex ea. Sufficit, puto, vno verbo monere, atque illud exterminandum esse.

6. in corona --- quin --- si non] En lectionem vulgo editam: in cortina quisquam assistat, qui elementis studiorum etsi non instructus. Clarissimam huius loci emendationem *Mureto* debemus atque *Acidalio.*

instructus, at certe imbutus sit; novis & exquisitis eloquentiae itineribus opus est, per quae orator fastidium aurium effugiat, utique apud eos iudices, qui vi aut potestate, non iure & legibus cognoscunt, nec accipiunt tempora, sed constituunt, nec expectandum habent oratorem, dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed saepe ultro admonent, atque aliò transgredientem reuocant, & festinare se testantur. 7

XX.

Etiam capite sequenti num^o 3. commemoratur vulgus assistentium. Et cap. XXXIX. 5. pariter de auditoribus: Unus inter haec dicenti ac alter assistit.

itineribus] Suspecta mihi haec vox, nec tamen alia succurrit praesenti loco aptior. Ac fortasse sanus est hic locus. Nam hoc ipso capite incunte meminit auctor veterem dicendi VIAM.

7. *nec accipiunt]* Vulgo & nec accipiunt. Delevi & summo, nisi multum fallor, iure. *testantur]* Plenà formula dixisset: Deos hominesque testantur. Sed eadem ἐμμενῆς Ciceroni usurpata est Orat. pro L. Murena cap. 37: Ego, quod facio, iudices, ... me pacis, otii, concordiae ... causa facere, clamo atque testor.

XX. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem? qualia sunt fere principia Corvini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immensa volumina, quae pro M. Tullio aut A. Caecina legimus? Praecurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque assistentium, & affluens & vagus auditor, adfuevit iam exigere laetitia & pulchritudinem orationis: nec magis perfert in iudiciis tristem & impexam antiquitatem, quam si quis in scena Roscii aut Turpionis Ambiuil

ex.

Cap. XX. 1. *M. Tullio*] Recte hanc lectionem propugnat *Schurzfleischius*. Ac supersunt fragmenta orationis Cicero-
nanae pro *M. Tullio*.

3. *Turpionis Ambiuilii*] Huius actoris comici mentio apud *Ciceronem de senectute cap. 14*. Integrum nomen est *L. Ambiuilii Turpio*, vt docent illarum *Terentii* fabularum, quarum publice agendarum socius fuit *Turpio ille*, tituli.

exprimere gestus velit. Iam vero iuvenes, in ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui causa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoria volunt: traduntque inuicem, ac saepe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue sensus aliquis arguta & breui sententia efful-

E

sit,

4. *iunenes, in*] Vulgatam lectionem ita immutauit Schurzfleischius, idque feliciter.

referre] Plinius lib. IX. epist. 36: Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut, quamuis nihil ceperim, non nihil referam. Referam, inquit, id est, ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportem: quo modo suimet ipsius interpretes est Plinius lib. I. epist. 6. Etiam noster Quintilianus iterum inferius Cap. XXII. 5: Nihil excerpere, nihil REFERRE possis.

siue sensus aliquis] Vulgo corrupte: *siue in suis aliquis*. Sensus pro in suis rescribere placuit Mureto, placuit Acidalio, placuit Freinshemio. Ac frustra impugnat istam emendationem Schurzfleischius. Audiamus optimum sui ipsius interpretem Quintilianum: Consuetudo, inquentem

fit, siue locus exquisito & poëtico
 6 cultu enituit. Exigitur enim iam ab
 oratore etiam poëticus decor, non At-
 tii aut Pacuuii veterino inquinatus, sed
 ex Horatii & Virgilii & Lucani sacrario
 7 prolatus. Horum igitur auribus & iu-
 diciis obtemperans nostrorum orato-
 rum aetas pulchrior & ornatior existi-
 8 tit. Neque ideo minus efficaces sunt
 orationes nostrae, quia ad aures iu-
 dicantium cum voluptate perueniunt.
 Quis enim infirmiora horum tempo-
 rum templa credat, quia non rudi cae-
 mento & informibus tegulis extru-
 untur,

*lib. VIII. Instit. cap. 5. iam tenuit, ut mente
 concepta SENSVS vocemus, lumina autem,
 praecipueque in clausulis posita, SENTEN-
 TIAS. Hoc igitur loco sensus significat
 periodum, qua notione saepius hoc li-
 bello occurrit, ut Cap. XXI. 8. XXII. 4.
 & 7. XXIII. 1. XXXII. 7.*

*8. Quis enim --- credat] Ita ego scribo,
 concoquere haud valens vulgatam lecti-
 onem: Quid enim si --- credas.*

untur, sed marmore nitent & auro
radiantur?

XXI. Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum tenere. Nec vnum
de populo, Canutium aut Arrium
Furniumue, nominabo, quosque alios in eodem valetudinario haec ossa & haec macies probant. Ipse mihi
Caluus, cum vnum & viginti, ut puto, libros reliquerit, vix in vna aut altera oratiuncula satisfacit. Nec
disfentire caeteros ab hoc meo iudicio

E 2

cio

radiantur] Latinus & Schurzfleischius
gestiunt rescribere *radiant*. Verum nulla
eos urgebat necessitas, ut vulgatam
lectionem repudiarent. Eodem enim sensu
& *radiant* dicitur & *radiantur*.

Cap. XXI. 2. *Canutium aut*] Desperatus sine libris (MSS.) locus: quanquam sententiam sane facile odoramur: propria tantum nomina restituere ex ingenio nequimus, inquit Acidalius. Mihi, inquit Lipsius, nulla mens aut manus, qua medear huic plagae. Inspici etiam Schurzfleischius meretur ad hunc locum,

- cio video. Quotus enim quisque Calvi in *Fuscinium* aut in *Drusum* legit?
- 5 At hercule omnium studiosorum manibus versantur accusationes, quae in *Vatinium* inscribuntur, ac praecipue secunda ex his oratio. Est enim verbis ornata & sententiis, ac auribus iudicum accommodata: vt scias, ipsum quoque Caluum intellexisse, quid

4. *Fuscinium*] Vulgo *Asitium*, in *Mureti* codice *Ascitium*. At veram scripturam restituit e *Charisio Schurzfleischius*.

5. *omnium*] Ita pro vulgato in *hominum* cum *Acidali* rescripsi. Notum illud *Horatii*: *Exemplaria Gracca nocturna versate manu, versate diurna.*

6. *ac auribus*] τὸ ac inserui postulante sensu. Saepius noster ac ponit vocali sequente.

Caluum] De hoc *Licinio Caluo Quintilianus Instit. lib. X. cap. I. p. 581*: Inueni, qui *Caluum* praeferrent omnibus. --- Sed est & sancta & gravis oratio, & castigata, & frequenter vehemens quoque. Imitator autem est *Atticorum*. Ipse *Cicero lib. XV. ad Famil. epist. 21.* suum exponit de *Caluo* iudicium. *Multas dicit in eo fuisse & reconditas literas: vim non fuisse.*

quid melius esset, nec voluntatem,
 quin sublimius & cultius diceret, sed
 ingenium ac vires ei defuisse. Quid? 7
 Ex Coelianis orationibus nonne hae
 placent, si non vniuersae, at partes
 earum, in quibus nitorem & altitu-
 nem horum temporum agnoscimus?
 Sordes autem verborum, & hians 8
 compositio, & inconditi sensus, re-
 dolent antiquitatem. Nec quenquam 9
 adeo antiquarium puto, vt Coelium
 ex ea parte laudet, qua antiquus est.

E 3

Con-

vires ei] τὸ *ei* abesse solet: sed abesse
 non posse, facile intelligitur. Sensit &
Acidalius.

7. *Quid? Ex Coelianis orationibus nonne*
 Ita rescribo pro: *Quid ex Coelianis oratio-*
nibus? Nempe.

si non vniuersae, at partes earum] Hoc
 modo vulgatam lectionem, varie ab a-
 liis tentatam, emendauit *Acidalius*, o-
 mnium suffragio hic dignus. In eandem
 suspicionem incidit *Rutgersius Var. lect. lib.*
III. cap. XI. p. 233. rescribens: si non uni-
uersae, partes earum. Rectius tamen *Ac-*
idalius at inseruit ante partes.

8. *sensus*] Id est, periodi.

10 Concedamus fane C. Caefari, vt
 propter magnitudinem cogitationum
 & occupationes rerum minus in elo-
 quentia effecerit, quam diuinum e-
 ius ingenium postulabat: tam hercu-
 le, quam Brutum philosophiae suae
 11 relinquamus. Nam in orationibus
 minorem esse fama sua, etiam admi-
 ratores eius fatentur. Nec fere quis-
 quam aut Caefaris *pro Decio Samnite*,
 aut Bruti *pro Deiotaro rege*, caeteros-
 que eiusdem lentitudinis ac teporis
 libros legit, nisi qui & carmina eo-
 run-

10. Caefari] Quintilianus loco proxime
 indicato: Caesar si fore tantum vacasset, non
 alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur.
 Tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio,
 vt illum eodem animo dixisse, quo bellauit, ap-
 pareat. Dictator Caesar summis oratoribus
 aemulus fuisse dicitur Tacito *annal. XIII. 3. 5.*

magnitudinem cogitationum] Pari modo
 Velleius Paterculus lib. II. Hist. cap. 41. Cae-
 sarem iudicat magno illi Alexandro simili-
 mum fuisse magnitudine cogitationum, caetera.

in eloquentia] Vulgo eloquentia. In ad-
 iecit Acidalius, cuius coniecturam fir-
 mari à codice Veneto, Schurzfleischius
 obseruat.

rundem miratur. Fecerunt enim & 12
 carmina, & in bibliothecas retule-
 runt, non melius, quam Cicero, at
 felicius, quia, illos fecisse, pauciores
 sciunt. Asinius quoque, quanquam 13
 propioribus temporibus natus sit, vi-
 de-

E 4

de-

12. fecisse] Subaudi carmina.

pauciores sciunt] Certe, Brutum poetam
 fuisse, nescire se fatetur Schurzfleischius.
 Ac Baelius quoque, qui suo in Dictionario
 scripta Bruti recenset, de poematibus ta-
 cet. At praeter nostrum auctorem docti
 carmina Bruti meminit Ovidius e Ponto I.
 1. 24. (quanquam pro carmina ibi quidam
 legunt scrinia :) & Plinius lib. V. epist. 3.
 De Caesaris vero carminibus testis est Sue-
 tonius in Vita cap. 56. & Plinius Hist. nat. lib.
 XIX. cap. 8. Adi & Fabricii Bibliothecam
 Latinam lib. I. cap. 10. §. 8. p. 172. sq.

13. Asinius] Idem iudicium Quintiliani
 eodem, ad quem modo lectores ablegavi,
 loco : A nitore & incunditate Ciceronis ita
 longe (Asinius Pollio) abest, ut videri pos-
 sit saeculo prior. Scilicet multi ex alieno sae-
 culo petunt verba : duodecim tabulas loquuntur :
 Gracchus illis & Crassus & Curio nimis culti
 & recentes sunt : ad Appium usque & ad Co-
 runcanum redeunt, Ita Seneca Epist. 114.

detur mihi inter Menenios & Appios
 studuisse. Pacuuium certe & Attium
 non solum tragoediis, sed etiam ora-
 tionibus suis expresit: adeo durus &
 14 ficcus est. Oratio autem, sicut corpus
 hominis, ea demum pulchra est, in
 qua non eminent venae, nec ossa nu-
 merantur; sed temperatus ac bonus
 sanguis implet membra & exsurgit
 toris, ipsosque nervos rubor tegit &
 15 decor commendat. Nolo Coruinum
 in-

durus] Eiusdem Pollionis compositionem
 salebrosam vocat Seneca epist. 100.

14. *sicut corpus hominis*] Eadem similitu-
 dine Plutarchus usus est, cuius verba e li-
 bello de educatione cap. IX. 24. adscribere
 non piget. Καθάρπε τὸ σῶμα δ' μόνον ὑ-
 γεινόν, ἀλλὰ καὶ εὐεκτικὸν εἶναι χρὴ, καὶ
 τὸν λόγον ὡσαύτως οὐκ ἄνοσον μόνον, ἀλλὰ
 καὶ εὐρωσὸν εἶναι δεῖ.

ipsosque] Antea legebatur ipsos quoque
 Correxerit Muretus & Acidalius.

15. *Nolo* --- *suffecit*] A me profecta est haec
 emendatio. Intuebar, quae supra cap.
 XVIII. 3. noster de Coruino dixerat. Por-
 ro quae hic loci de ingenio & iudicio di-
 cuntur, comparabam cum Cap. I. 3. &
 XXI. 6. Denique ductum, literarum

insequi: quanquam per ipsum stetit, quo minus laetitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. Verrime namque iudicio eius vis aut animi aut ingenii suffecit.

XXII. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum aequalibus suis fuit, quae mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur: ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. Nec vlla re magis eiusdem aetatis oratores praecurrit, quam iudicio. Primus enim excoluit orationem: primus & verbis delectum adhibuit, & compositioni artem. Locos quoque laetiores attentavit, & quasdam senten-

quam fieri potuit proxime secutus sum. An veram eruerim scripturam, iudicare licet, cui libet. Certe Freinsheimiana huius loci correctio inuita Minerva suscepta est. Nec caeterorum Criticorum suspensiones non possum damnare ut nimis parum congruentes.

insequi] Id est, insectari, uti supra Cap. IV. 2.

Cap. XXII. 3. *Locos quoque*] Ita emendavit cum *Mureto Acidalins*. Legebatur *antea locosque*.

tentias inferuit: vtique in his orationibus, quas senior iam & iuxta finem vitae composuit, id est, postquam magis profecerat, vsuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus esset. Nam priores eius orationes non carent vitiis antiquitatis. Lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tarde commouetur, raro incalescit: pauci

inferuit] Sic scribendum mihi videtur. Vulgo *inuenit*, quod huc non quadrat. Supra Cap. XIX. 4: *si quis odoratus philosophiam, ex ea locum aliquem orationi suae infereret.*

esset] Ita scribo pro *est*, quod plane deletum volebat Schurzfleischius. Acute magis, quam vere, Acidalius: quod optimum discendi genus est.

4. antiquitatis] Id est, antiquorum.

excessus] Id est, digressiones, quas etiam in *Institutionibus* lib. III. cap. XI. auctor noster appellat *excessus*. Sic longissimus excessus apud Plinium lib. IX. epist. 26.

ci sensus apte & cum quodam lumine
 terminantur. Nihil excerpere, nihil 5
 referre possis: et, velut in rudi aedifi-
 cio, firmus fane paries & duraturus,
 sed non satis expolitus & splendens.
 Ego autem oratorem, sicut locuple- 6
 tem ac lautum patrem familiae, non
 eo tantum volo tecto tegi, quod im-
 brem ac ventum arceat, sed etiam
 quod visum & oculos delectet: non ea
 solum instrui suppellectile, quae neces-
 sariis vsibus sufficiat; sed sit in appa-
 ratu eius & aurum & gemmae, vt
 su-

sensus] Id est, periodus.

apte] In MSS. codicibus *opt.* legitur,
 unde *Acidalius* & *Freinshemius* fecerunt
apte. Non inepte coniicit *Schurzfleischius*,
 plura verba deesse.

lumine] Relege locum *Quintiliani* supra
 prolatum ad *cap. XX. 5.* Non iam du-
 bitabis, *Acidalius* errasse, cum pro *lumine*
 scripsit *modulamine*.

s. referre] Supra *XX. 4.* *Iuvenes* --- non so-
 lum audire, sed etiam REFERRE domum ali-
 quid --- volunt.

6. lautum] Sic recte *Lipsius* pro *landa-*
um. Vid. *Nepos Vita Ateici XIII. 6.*

7 sumere in manus, vt adspicere faepius libeat. Quaedam vero procul arceantur, vt iam oblitterata & exoleta: nullum sit verbum velut rubigine infectum: nulli sensus tarda & inerti structura in morem annalium componantur: fugiat foedam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet.

XXIII. Nolo irridere *rotam fortunae*

vt adspicere] Sic Schurzfleischius docte scribit pro & *adspicere*. Sed in eo ab ipso dissentio, quod *vt* liceat defendit, cum *libeat* haud paulo meliorem fundat sensum. Caeterum post *libeat* excidisse verba non pauca, vix dubito.

7. *exoleta*] Ita cum Acidalio rescribo pro *olentia*.

sensus] Id est, periodi.

Cap. XXIII. i. *rotam fortunae*] Verba Ciceronis in Oratione in Pisonem cap. X. haec sunt: Cum ipse nudus in conuiuio saltaret: in quo ne tum quidem, cum illud suum saltatorium versabat orbem, fortunae rotam pertimescebat. Imitatus tamen Ciceronem est Amelianus Marcellinus lib. XXVI. cap. 25: Versa, inquit, rota fortunae ante vesperum potest

nae & ius Verrinum, & illud tertio quoque

esse miserrimus. Ac iocum istum Ciceronis elegantissimum esse nullaque dignum reprehensione, censet *Lipsius Var. lect. lib. II. cap. 17. p. 864.*

ius Verrinum] Innuie auctor locum e libro primo in *Verrem cap. 46.* En cum: Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. Quorum alii, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse verrinum: alii etiam figidiores erant: sed, quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui verrem tam nequam reliquisset. Quae ego non commemorarem, (neque enim perfacete dicta, neque porro hac seueritate digna sunt,) nisi vos illud vellem recordari, illius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi atque in communibus prouerbiis esse versatam. Vtriusque ioci rationem exponit *Lipsius Var. lect. lib. II. cap. 17.* simulque notat auctorem nostrum, quod accuset Ciceronem, qui tamen huius siue facetiae siue ineptiae non sit auctor & inuentor, sed eam tantum commemoret, simulque pro frigida & inepta damnet. Nec tamen alibi Cicero illo verborum lusu abstinet, & quidem in hac ipsa voce iuris. Nam lib. IX. ad Famil. epist. 18. ad Paetum lCtum scribit ita: *Tu*

que sensu in orationibus pro sententia positum *esse videatur*. Nam & haec inui-

istic te Atteriano iure delectato, ego me hic Hirciano. Scilicet epist. 16. dixerat, se Hircium habere coenandi magistrum. Iterum epist. 20: Cocus meus praeter ius feruens nihil potuit imitari. Sed redeo ad Verrem, cuius nomine iterum ioci causa abutitur Cicero Diuin. in Verr. cap. 17: Repente, inquiens, e vestigio tanquam aliquo Circae poculo factus est VERRES.

tertio quoque sensu] Id est, tertia quaque periodo,

orationibus] Vulgo omnibus, quod factum fuisse non dubito *ex orationibus*. Unde non scripserim cum Mureto, cui assentitur Acidalius, *omnibus orationibus*, sed *tò omnibus* plane expungo.

esse videatur] Observatio haec auctoris nostri verissima est. In sola oratione pro lege Manilia omnino decem periodi concluduntur per *esse videatur*, praeterea una per *esse videamus*, & una per *posse videamur*. Caeterum noster quidem auctor id non debebat exprobrare Cicero, cum ipse infra vno capite XXXIII. eodem plane modo *tò videtur* sexies usurpauerit.

haec] Ita rescripsit rectissime Acidalius pro hoc.

inuitus retuli, & plura omisi, quae tamen sola mirantur atque exprimunt hi, qui se antiquos oratores vocant. Neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis v-
 2
 tique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia Titi Aufidii Bassi aut Seruili Noniani ex comparatione Sisennae aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum com-

sola mirantur atque exprimunt] Noueram quosdam, inquit noster Instit. lib. X. cap. 2. qui se pulchre expressisse genus illud coelestis huius in dicendo viri (Ciceronis) sibi viderentur, si in clausula posuissent ESSE VIDEATUR.

2. Titi Aufidii] Vulgo tui Aufidii. Non posse hic locum esse tui, acute vidit Acidalius: acutius Schurzfleischius animadvertit, tui natum esse ex Titi. Nam Aufidium praenomine Titi vsum fuisse, discere est e Bruto Ciceronis cap. 48. Alius Aufidii Bassi, viri admodum senis, meminit Seneca epist. 30.

fastidiunt] Vulgo fastidiunt, oderunt. Posterius, tanquam manifestum glossema, deleui.

commentarios fastidiunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique
 3 litigator perpetitur. Adeo moesti & inculti illam ipsam, quam iactant, sanitatem non firmitate, sed ieiunio
 4 consequuntur. Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant cum animi anxietate coniunctam. Parum est, aegrum non esse: fortem & lae-

3. *non firmitate, sed*] Vulgo *infirmirate* &. Correctio debetur *Acidalio*. *Firmitas* est robur corporis apud *Nepotem* XV. 3. |.

4. *cum animi anxietate coniunctam*] Ita rescripti pro vulgato: *quae animi anxietate contingat*. Tentarunt etiam hunc locum *Acidalius* & *Schurzfleischius*, sed irrito conatu, quod praefiscini dixerim.

fortem] *Quintiliani* nostri aevo *fortis* coepit usurpari pro *robustus*. *Plinius* lib. I. epist. 5: *Timor fortior amore est*. Et epist. 12: *Tanquam & iuuenis & fortissimi mores doleo*. Idem lib. IV. epist. 1. & lib. VII. epist. 23. eadem notione usurpat vocabulum *fortis*. *Iustinus* lib. I, Hist, cap. 1, n. 8: *accessione virum fortior*.

laetum & alacrem volo. Prope abest
 ab infirmitate, in quo sola sanitas lau-
 datur. Vos ergo, viri disertissimi, ut 5
 potestis, ut facitis, illustrate saecu-
 lum nostrum pulcherrimo genere di-
 cendi. Nam & te, Mesfalla, video lae- 6
 tissima quaeque antiquorum imitan-
 tem, & vos, Materne ac Secunde,
 ita grauitate sensuum nitorem & cul-
 tum verborum miscetis, ea electio
 inuentionis, is ordo rerum, & quo-
 ties causa poscit, vbertas, ea, quoties
 permittitur, breuitas, is compositio-
 nis decor, ea sententiarum planitas,
 sic exprimitis affectus, sic libertatem
 F tem-

5. *Vos ergo, viri*] Ita scribo ducem secu-
 tus Schurzfleischium. Non procul ab ea-
 dem coniectura abfuit Acidalius.

6. *sensuum*] Vulgo *sammum*. *Sensuum*
 suspicatur Acidalius, sed suae ipse conie-
 cturae diffidens. Ego vero emendationem
 hanc probatum iri credo cuius, qui rele-
 gere voluerit, quae supra adduxi ad
 Cap. XX. 5.

ea sententiarum] Ea vulgo abest, vel
 potius deest.

temperatis, vt, etiamsi nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri.

XXIV. Quae cum Aper dixisset, AGNOSCITISNE, inquit Maternus, vim & ardorem Apri nostri? Quo torrente, quo impetu saeculum nostrum defendit! Quam copiose ac varie vexauit antiquos! quanto non solum in-

nostra iudicia] Id est, nostrae aetatis iudicia. Scilicet pascitur in vinis lior, post fata quiescit. Tunc suus ex merito quemque tuetur honos. Erasmus lib. II. epist. p. 84: Illud certe praesagio, inquit, de meis lucubrationibus, qualescunque sunt, candidius indicaturam posteritatem. Nimirum, quae Cremutii vox est apud Tacitum Annal. IV, 35. 3. suum cuique decus posteritas rependit.

Cap. XXIV. i. vexauit] Vexandi vox Ciceronis aeuo signabat summum veluti gradum hostilitatis. Vnde occurrit acerbissima, crudelissima vexatio passim in libris Tullianis. Ac pererudite Seuerus Sulpicius, quod caeteri Ecclesiae scriptores appellitant persecutiones Ecclesiae Christianae, dixit vexationes populi Christiani lib. I. Hist. sacr. cap. I. n. 3. Vide Vorstium ad h. l. Sequenti vero Ciceronem aetate aspera & a-

ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est, per quae mox ipsos incesferet! Tuum ta- 2
men, Mesfalla, promissum immutasse non debes. Neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quenquam nostrum, quanquam modo lau-

F 2

dati

trox eius vocis notio mutata est in multo leniorem, testisque Gellius est *Noct. Attic. lib. II. cap. 6.* suo tempore vexare habitum esse pro verbo leni & tenuis ac parvi incommodi. Videri quidem possit iam Ovidius leniorem usurpasse significatum, libro IV. e Ponto eleg. 14. v. 37. scribens, Metrodorum Romanos mores scriptis vexasse amaris. Verum acerbissimum satyrae genus a poeta innui, facile intelligitur.

Spiritu] *Ingenium* & *spiritus* hic synonyma sunt. Sic Petronius p. 93. quendam vocat non humillimi spiritus poetam. Quintilianus lib. X. cap. 1. iudicat, Pindarum esse Lyricorum principem spiritu, sententiis, caetera.

2. *promissum*] supra factum Cap. XVI. 2.

exigimus] Id est, expetimus, desideramus. Vid. Cap. XXV. 11.

nostrum] Ita cum Acidalio rescribo pro nostrorum.

- dati sumus, his, quos infectatus est
- 3 Aper, comparamus. Ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri & alias vestris philosophis saepe celebrato sumsit sibi contradicendi partes.
- 4 Exprome nobis non laudationem antiquorum, (fatis enim illos fama sua laudat:) sed causas, cur in tantum ab eloquentia eorum recesferimus: cum praesertim, centum & viginti annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici, ratio temporum collegerit.

XXV. Tum Mesfalla: SEQVAR
a te praescriptam formam, Materne.
Neque enim diu contradicendum est
Apro

3. *saepe*] Hoc saepe rectius abesse videtur.

4. *Exprome*] Id est, expone, edisere. Vulgo *exprime*. Sed quis non videat, recte emendas *Acidaliu*? Cicero lib. de clar. orat. cap. 6: Laudare eloquentiam, & quanta vis sit eius, expromere, caetera. Idem lib. V. ad Famil. epist. 12: Quae nunc expromam absens audacius. Virgilius AEn. II. 280: Compellare virum & moestas expromere voces. Seneca in Satyra de morte Claudii Imp. hunc profert senarium: Exprome propere, sede qua genitus cluas. Curtius IV. 10. 4: Quid sentirent, expromere (eos) iubet.

Apro, qui primus, ut opinor, nominis controuersiam mouit, tanquam parum proprie *antiqui* vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est. Siue illos *antiquos*, siue *maiores*, siue quo alio mauult nomine appellet; dummodo in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, quatenus fatetur, plures formas dicendi etiam iisdem saeculis, nedum diuersis, exstitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores primae Demostheni tribuuntur, proximū autem locum Aeschines & Hyperides & Lyfias & Lycurgus obtinent, omnium autem consensu

F 3

Cap. XXV. 1. *primus*] Ita lego *proprimum*.

3. *quatenus*] Sic emendo vulgatum *scilicet*. Vide *Acidalium* nequicquam sudantem ad hunc locum.

4. *primae Demostheni*] *Linus*, teste *Quintiliano Instit. lib. X. cap. 1.* in epistola ad filium scripsit, legendos *Demosthenem* atque *Ciceronem*, tum ita ut quisque esset *Demostheni & Ciceroni simillimus*,

5 sensu haec oratorum aetas maxime
 probatur; sic apud nos Cicero quidem
 caeteros eorundem temporum diser-
 6 tos antecessit; Caluus autem & Asini-
 us & Caesar & Coelius & Brutus suo iu-
 re & prioribus & sequentibus antepo-
 nuntur. Nec refert, quod inter se specie
 differant, cum genere consentiant. Ad-
 strictior Caluus, numerosior Asinius,
 splendidior Caesar, amarior Coelius,
 grauior Brutus, vehementior & plenior
 & valentior Cicero; omnes tamen ean-
 7 dem sanitatem eloquentiae ferunt: vt,
 si omnium pariter libros in manum
 sumseris, quamuis in diuersis ingeniis
 videas quandam iudicii ac voluntatis
 simi-

6. *Adstrictior*] Aliae editiones *atstricti-*
or, aliae *at tristior*. Recte *Acidalius* felici-
 terque mendum sustulit. Vid. supra Cap.
 XVIII. 6.

plenior] Ipse Cicero lib. I. de Offic. cap. 1:
Orationem Latinam profecto legendis nostris
efficiet plenior.

7. *videas*] Ita scripsi pro *esse*. Lipsianum
scias, & *Mureti sentias*, quod & *Acidali-*
o placuit, superiore loco positum *oratio-*
nem reddit asperior.

similitudinem & cognationem. Nam
 quod inuicem se obtreſtauerunt, &
 ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum in-
 ferta, ex quibus mutua malignitas
 detegitur; non eſt oratorum vitium,
 ſed hominum. Nam & Caluum & A-
 ſinium & ipſum Ciceronem credo ſo-
 litos & inuidere, & liuere, & caete-
 ris humanae infirmitatis vitiis affici.
 Solum inter hos arbitror Brutum non
 malignitate nec inuidia, ſed ſimpli-
 citer & ingenuè iudicium animi ſui
 detexiſſe. An inuideret Ciceroni, qui
 mihi videtur ne Caefari quidem in-
 vidiffe? Quod ad Ser. Galbam & C.
 Laelium attinet, & ſi quos alios anti-
 quo-

8. ex --- detegitur] Non eſt, cur hunc
 locum ſollicitent *Acidalius ac Schurzſlei-*
ſchius.

10. Solum --- Brutum] Idem de Bruto iu-
 dicio fuit M. Antonii, dicentis apud
Plutarchum in Bruto p. 997. ſe credere, ſolum
Brutum adortum Caefarem facti ſplendore &
iudicato bono adductum; caeteros in illum con-
ſpirasſe odio impulſos & inuidia.

quorum agitare non destitit; non exigo defenforem, cum fatear, quaedam eloquentiae eorum, vt nascenti adhuc nec fatis adultae, defuisse.

XXVI. Caeterum si omisso optimo illo & perfectissimo genere eloquentiae eligenda sit forma dicendi, malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quam calamistros Maecenatis, aut tinnitus Gal-

II. *agitare*] Id est, infectari & exagitare. Sic supra *Cap. IV. 2.*

exigo] Sic lego pro vulgato *exigit*, ac miror, hoc mendum tamdiu hic haesisse. De notione illius verbi, redi ad *Cap. XXIV. 2.*

Cap. XXVI. 1. Gracchi impetum] Non minore impetu incaluit C. Gracchus, inquit Florus lib. III. cap. 15. n. 1.

maturitatem] Etiam Afro maturitatem tribuit Quintilianus Instit. lib. XII. cap. 10. p. 711.

calamistros Maecenatis] Augustum Maecenatis cincinnos orationis exagitasse & irrisisse, memoriae prodidit Suetonius in *Vita Augusti cap. 86.* De eodem Maecenate Seneca epist. 114: Non oratio eius aequae soluta est, quam ipse discinctus? non tam insigni-

Gallionis. Adeo malim oratorem vel
hirta toga induere, quam fucatis &
meretriciis vestibus insignire. Neque
enim oratorius iste, imo hercule ne
virilis quidem cultus est, quo pleri-
que temporum nostrorum actores ita
vtuntur, vt lasciuiia verborum, & leui-
tate sententiarum, & licentia compo-
sitionis, histrionales modos exprimant.

F 5

Quod-

*ea illius verba sunt, quam cultus, quam co-
mitatus, quam domus, quam uxor? --- --
Apparet, mollem Maecenatem fuisse, non
amicem. Hoc istae ambages compositionis, hoc
verba transuersa, hoc sensus, magni quidem
saepe, sed enervati, dum exeunt, cuius mani-
festum facient.*

*tinnitus] Oratores tinnulos, quos vocat,
etiam notat Quintilianus noster Instib. lib. 2.
cap. 3. Ac, ni fallor, idem vitium innuit,
cum lib. XII. cap. 10. p. 711. commemorat
sonum Trachali. Sic Plinius de suae aeta-
tis oratoribus quibusdam lib. II. epist. 14:
Pudet referre, inquit, quae quam fracta pro-
nuntiatione dicantur, quibus quam teneris cla-
moribus excipiantur. Plausus tantum & tym-
pana illis canticis desunt. Seneca quoque ea,
quam modo memoravi, epistola: Quo-
rundam non est compositio: modulatio est: ad
eo blanditur, & mollior (oratio) labitur.*

- 4 Quodque vix auditu fas esse debeat,
 laudis & gloriae; & ingenii loco pleriq;
 iactant, *cantari saltarique commen-*
 5 *tarios suos.* Vnde oritur illa foeda &
 praepostera, sed tamen frequens qui-
 busdam exclamatio, vt *oratores no-*
 6 *stri tenere dicere, histriones diserte sal-*
tare dicantur. Equidem non negaue-
 rim, Cassium Seuerum, quem solum
 Aper noster nominare ausus est, si his
 comparetur, qui postea fuerunt, pos-
 se oratorem vocari: quanquam in ma-
 gna parte librorum suorum plus vis
 7 habeat, quam sanguinis. Primus e-
 nim

4. *debeat*] Mauult cum *Mureto Acidalius* debebat: sed non est opus correctione.

5. *tenere dicere*] Idem aetatis suae vitium notat *Quintilianus* lib. *Xl. cap. 3. extremo*, *Sed iam*, inquit, *recepta est actio paulo agitatior, & iam exigitur, & quibusdam partibus conuenit, ita tamen temperanda, ne, dum actoris captamus elegantiam, perdamus viri boni & grauis auctoritatem.*

6 *vis*] Rarissimus est hic genitiuus, non tamen eiiciendus, cum sequentia doceant, seruari hanc vocem debere. Paulo enim post Seuerus ille dicitur *virum ro-*

nim contempto ordine rerum, omisſa
 modestia ac pudore verborum, ipſis
 etiam, quibus vtitur, armis incoin-
 poſitus, & ſtudio feriendi plerumque
 detectus, non pugnat, ſed rixatur.
 Caeterum, vt dixi, ſequentibus com- 8
 paratus, & varietate eruditionis &
 lepore vrbaneitatis & ipſarum virium
 robore multum caeteros ſuperat: quo-
 rum neminem Aper nominare & ve-
 lut in aciem educere ſuſtinuit. Ego 9
 autem exſpectabam, vt, incuſato Aſi-
 nio & Coelio & Caluo, aliud nobis
 agmen produceret, pluresque vel cer-
 te totidem nominaret, ex quibus a-
 lium Ciceroni, alium Caefari, ſingu-
 lis

*bore multum caeteros superare. Ac reperi-
 ri hunc genitium viſ apud ICtos, obser-
 vauit Schmidius in Hypomnematis gramma-
 ticiſ p. 131. Valeat igitur & Gronouianum
 irae, & Schurzſleiſchianum puris.*

*8. virium robore] Sic apud Curtium VII.
 3. 4: robur omnium virium regis. Quae lo-
 ca adiacere merentur iis, quibus Curtianam
 virtutem virium propugnaui in Parergis cri-
 ticis p. 172. ſq.*

lis demum singulos opponeremus.
 10 Nunc de rectasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune, veritus, credo, ne multos offenderet, si paucos excerpisset. Quotus enim quisque scholasticorum non hac suavi persuasionem fruitur, ut se ante Ciceronem numeret, sed plane post Gabinianum?

XXVII.

9. *demum*] Id est, denique: qui usus vocabuli *demum* aureo illo Latinitatis sacculo iunior est.

10. *excerpsisset*] Sic *Quintilianus Instit. lib. X. cap. 1.* Paucos, qui sunt eminentissimi, excerpere in animo est. Facile est autem studiosis, qui sint his simillimi, indicare.

11. *suavi*] Vulgo *sua*. Emendationem debeo Schurzfleischio.

sed plane post Gabinianum] Haec ego neque intelligo neque corrigo: quid? corrigi sine adiumento boni codicis MS. posse, despero. Etiam *Lipsius*, nihil hic se capere, fatebatur. Afferam tamen Schurzfleischii coniecturam: ut, si ante Ciceronem non numeret se, at plane post Gabinianum?

XXVII. At ego non verebor nominare singulos, quo facilius propostis exemplis appareat, quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. APPROPERA, inquit Maternus, & 2
 ocyus exsolue promissum. Neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est; sed causas exquirimus, quas te solitum tractare paulo ante dixisti plane mitior & eloquentiae temporum nostrorum non iratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacescendo. NON sum, 3
 inquit, offensus Aprimeis disputatione,
 ne,

Cap. XXVII. 2. *ocyus*] Vulgo *porius*, pro quo *ocyus* reponendum esse statim vidi. Vidit idem *Acidalius*.

2. *plane ... iratus*] Corruptis editionibus vsi sunt *Acidalius* & *Schurzfleischius*, in emendando hoc loco sudantes. Qui si lectionem sanam, quae hodie est in vulgatis editionibus, ob oculos habuissent, non videntur frustra consumturi fuisse & operam & oleum.

3. *Aprimeis*] Olim erat *a prima*, vnde *Lipsius* fecit *Aprina*, rectius *Schurzfleischius*.

ne, nec vos offendi decebit, si quid forte aures vestras perstringet: cum sciatis, hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. **PERGE**, inquit **4** Maternus, &, cum de antiquis loquaris, vtere antiqua libertate, a qua vel magis degenerauimus, quam ab eloquentia.

XXVIII. Et Mesfalla: **NON** reconditas, Materne, causas requiris, nec aut tibi ipsi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, etiamsi mihi partes assignatis proferendi in medium, **2** quae omnes sentimus. Quis enim ignorat, & eloquentiam & caeteras artes descivisse ab illa vetere gloria, non inopia hominum, sed desidia iuventutis, & negligentia parentum, & inscientia praecipientium, & obliuione moris antiqui? Quae mala primum **3** in

us Aprimei. Sic supra Cap. V. 7. Maternum meum. Omitto Aprum nostrum Cap. XIV. 3. & XXVI. 6.

Cap. XXVIII. 2, illa] Ita Pirhoens & Muretus & Acidalius scribi volunt pro ista.

in vrbe nata, mox per Italiam fusa,
 iam in prouincias manant: quanquam
 nostra nobis notiora sunt. Ergo de
 vrbe & his propriis ac vernaculis vi-
 tiis loquar, quae natos statim excipi-
 unt, & per singulos aetatis gradus
 cumulantur, si prius de feueritate ac
 disciplina maiorum circa educandos
 formandosque liberos pauca praedi-
 xero. Iam primum suus cuique filius
 ex casta parente natus non in cella
 emtae nutricis, sed gremio ac sinu
 matris educabatur, cuius praecipua
 laus erat, tueri domum & inservire
 liberis. Eligebatur autem aliqua maior
 natu propinqua, cuius probatis spe-
 ctatisque moribus omnis cuiuspiam
 familiae soboles committeretur, co-
 ram qua neque dicere fas erat,
 quod turpe dictu, neque facere, quod
 inhonestum factu videretur. Haec non
 studia modo curasque, sed remisio-
 nes etiam lususque puerorum, sancti-
 tate

4. Ergo] Sic lego cum *Acidalio* pro ego.

7. Haec] Vulgo *Ac.* Haec recte *Mure-*
ns rescripsit eumque secutus *Acidalius*.

tate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Caesaris, sic Attiam Augusti matrem praefuisse educationibus ac produxisse principes liberos accepimus. Quae disciplina ac feueritas eo pertinebat, vt sincera & integra & nullis prauitatibus detorta vnius cuiusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas, & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiae studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret.

XXIX.

8. *Corneliam*] Cicero in *Bruto* cap. 58: Legimus epistolas Corneliae, matris Gracchorum. Apparet, filios non tam in gremio educatos, quam in sermone matris. Quintilianus *Instit.* lib. I. cap. 1: Gracchorum eloquentiae multum contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus. Insigne huius Corneliae fragmentum exhibet Ratgersius *Var. lect.* lib. V. cap. 12.

matrem praefuisse educationibus] Pari modo Iulius ille Agricola in matris sinu indulgentiaque educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit, teste Tacito in *Vita eius* IV. 3.

XXIX. At nunc natus infans delegatur Graeculae alicui ancillae, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumque vilissimus nec cuiquam serio ministerio accommodatus.

G

Ho-

Cap. XXIX. I. ex omnibus seruis] Eadem querela Plutarchi lib. de educ. cap. VII. n. 2. cui ὑπερχαταγέλασον videtur, quod vulgo parentes seruorum, quos habent probos, alios agriculturae, alios rei nauticae, alios mercaturae, alios administrationi rei familiaris, alios vsurae exercendae adhibeant; at, si quod habeant mancipium ebriosum ac gulae deditum, πρὸς παιδῶν πειραμαλείαν ἀρξήσων, id liberis praeficiant. Vtinam ne hodie idem fieret! Fit vero sane, doletque magnopere Syrbius, V. C. in Disp. de re scholastica §. XVI. hominibus saepe imperitis, & ad functiones omnes inuilibus, officia scholastica in inferioribus classibus committi. Cuius rei recte addit causam non esse aliam, quam praecudicium vulgare, quo contra expressum DOMINI mandatum contemnuntur paruuli, & cum exigui esse possint eorum profectus, ad eos instituendos omnes putantur idonei, qui vel levi & superficiali doctrina sincti sunt.

Horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino aut dicat aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiae paruulos adsuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati, per quæ paulatim impudentia irrepit & sui aliorumque contemptus. Iam

2. infante domino] *Infans dominus*, Derjunge Herr.

aliorumque] Ita scribo pro *alienique*. Cæterum per *sui aliorumque contemptum* significatur vitiosus animi habitus, quem *Pythagoras* describit ac *Cicero*. Alios scilicet contemnit, qui negligit, quid de se quisque sentiat: id quod non solum arrogantis esse, sed omnino dissoluti, ex vero pronuntiat *Cicero lib. I. de offic. cap. 28.* & vult, adhibendam esse quandam reuerentiam & optimi cuiusque & reliquorum. Semet vero ipsum reuereri iubet auctor *Carminis aurei v. 11. & 12:* *Πρήξεις δ' αἰσχρόν ποτε μήτε μετ' ἄλλῃ, μήτ' ἰδίῃ. πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύσειο σωλόν.* Gemina *Theophrasti*, *Democriti*, & *Thaletis* verba adducit in commentario ad laudatum carmen *Omeisius p. 99.*

Iam vero propria & peculiaris huius
 urbis vitia paene in vtero matris concipi
 mihi videntur, histrionalis fauor &
 gladiatorum equorumque studia. Qui-
 bus occupatus & obsesus animus
 quantulum loci bonis artibus relin-
 quit! Quotum quemque inueneris, qui
 domi quicquam aliud loquatur? Quos
 alios adolescentulorum sermones
 excipimus, si quando auditoria in-
 tramus? Ne praeceptores quidem
 vllas crebriores cum auditoribus su-
 is fabulas habent. Colligunt enim di-
 scipulos non seueritate disciplinae,
 nec ingenii experimento, sed ambi-
 tione salutationum & illecebris adu-
 lationis. Transeo prima discentium
 elementa, in quibus & ipsis parum
 elaboratur. Nec in auctoribus co-
 gnoscendis, nec in euoluenda anti-
 quitate, nec in notitia vel rerum vel

G 2

ho-

4. *intramus*] Vulgo *intraimus*, pro
 quo *intramus* legendum esse, facile in-
 telligitur.

5. *salutationum*] Haec emendatio au-
 ctorem habet *Asidaliu*,

hominum vel temporum satis operae infumitur, sed expetuntur, quos
 7 *rhētoras* vocant: quorum profesio quando primum in hanc urbem introducta fit, quāmq̃ nullam apud maiores nostros auctoritatem habuerit, statim dicturus, referam necesse est animum ad eam disciplinam, qua vſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor, & quotidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes, ipsorum etiam nunc continentur libris.

XXX. Notus est vobis utique Ciceronis liber, qui *Brutus* inscribitur: in cuius extrema parte (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) sua initia, suos gradus, suae eloquentiae velut quandam educati-

7. *habuerit*] Recte sic *Acidalius* pro *habuit*. Caetera, quae profert ad corrigendum hunc locum, iure meritoque repudiamus.

etiam nunc] Ita scribo pro *etiam*, nec vereor, ne errem.

cationem refert: se apud Q. Mucium
 ius ciuile didicisse; apud Philonem A-
 cademicum, apud Diodotum Stoi-
 cum omnes philosophiae partes peni-
 tus hausisse; neque his doctoribus
 contentum, quorum ei copia in vrbe
 contigerat, Achaïam quoque & Asi-
 am peragrasse, vt omnem omnium
 artium varietatem complecteretur. I-
 taque hercule in libris Ciceronis de-
 pre-

G 3

pre-

Cap. XXX. 2. *se apud Q. Mucium*] Ad-
 ducam ipsius Ciceronis verba ex Bruto cap.
 89. 90. 91: *Ego iuris ciuilis studio multum o-*
perae dabam Q. (Mucio) Scaenolae. --- Ea-
demque tempore cum princeps Academiae Phi-
lo Romanam venisset, totum ei me tradidi, ad-
mirabili quodam ad philosophiam studio con-
citatus. --- Eram cum Stoico Diodoto, a quo
studiosissime in dialectica exercebar. ---
Cum venissem Athenas, studium philosophiae
renouavi. --- Post a me Asia tota peragrata
est.

Diodotum] Vulgo editum est *Diodorum*:
 quod mendum etiam in Ciceronis episto-
 las irrepsit. Nam & lib. IX. ad Famil. epist.
 4. & lib. XIII. epist. 16. *Diodorus* vulgo le-
 gitur pro *Diodoto*. In editione tamen O-
 perum Ciceronis Gronouiana utroque lo-
 co recte legitur *Diodotus*.

prehendere licet, non geometriae,
non musicae, non grammaticae, non
denique ullius ingenuae artis scienti-
am ei defuisse. Ille dialecticae subtili-
tatem, ille moralis partis utilitatem,
ille

3. *moralis partis utilitatem*] Partis, in-
quit, ut antea n. 2: omnes philosophiae par-
tes. Nam philosophiae tres partes esse
dixerunt & maximi & plurimi aucto-
res, *moralement, naturalem, & rationalem*,
teste Seneca epist. 89. Inter has utilitatem &
felicitatem hominis, vel potius humani
generis, pro fine habet pars moralis, quae
ideo dicitur philosophia practica. Hinc
Stoici, Laërtio teste lib. VII. sect. 40. phi-
losofiam comparabant animal: ossibus
quidem ac nervis Logicen; carnibus Ethicen;
animae Physicen. Rursus agro frugifero com-
parabant philosophiam, ita ut circumie-
cta sepes esset Logica, FRVCTVS (ὄκαρπός)
Ethica, humus siue arbores Physica. Recte-
que Lipsius in inscriptione Dissertationis
sextae libri secundi suae *Manuductionis*
ad philosophiam Stoicam iudicat, inter par-
tes philosophiae Ethicam VSV FRVC-
TVQVE eminere. Haec vberius exposui,
ut lectoribus lucide appareat, verba ista
auctoris nostri: *moralis partis utilitatem*,
iniuste in suspicionem corruptelae addu-
cta fuisse ab Acidalio & Schurzfleischio.

ille rerum motus causasque cogno-
 uit. Ita enim est, optimi viri, ex mul- 4
 ta eruditione, ex pluribus artibus &
 omnium rerum scientia exundat | &
 exuberat illa admirabilis eloquentia.
 Neque oratoris vis & facultas, sicut 5
 caeterarum rerum, angustis & breui-
 bus terminis cluditur; sed is est ora-
 tor, qui de omni quaestione pulchre
 & ornate & ad persuadendum apte
 dicere, pro dignitate rerum, ad vti-
 litatem temporum, cum voluptate
 audientium, possit.

XXXI. Haec sibi illi veteres per-
 suadebant: ad haec efficienda intelli-

G 4

ge-

4. *ex multa*] Vulgatum: *ita ex multa*.
 Deleui *ita*. Nisi forte *ita* scribendum est:
Ita enim est, optimi viri, ita est: ex multa, cae-
tera.

5. *cluditur*] An forte *includitur*? Certe
 non solet noster antiquatis uti vocabu-
 lis, & infra cap. XXXV. i. ubi hoc ipsum
 adducit *cludere*, id non tanquam suum
 adducit, sed tanquam alienum. Tamen
 & apud Curtium exstat illud *cludere* VI. 5.
 15.

gebant opus esse, non vt rhetorum
 in scholis declamarent, nec vt fictis
 nec vlllo modo ad veritatem acceden-
 tibus controuersis linguam modo &
 vocem exercerent, sed vt his artibus
 pectus implerent, in quibus de bonis
 ac malis, de honesto ac turpi, de iusto
 2 & iniusto disputatur. Haec enim est
 oratori subiecta ad dicendum materia.
 Nam in iudiciis fere de aequitate, in
 deliberationibus de honestate dici-
 mus, ita vt plerumque haec ipsa in-
 3 uicem misceantur. De quibus copio-
 se & varie & ornate nemo dicere po-
 test, nisi qui cognouit naturam hu-
 ma-

Cap. XXXI. 1. *rhetorum in scholis*] *te*
in Acidalius inseruit;

2. *in iudiciis*] *Muretus*, omnisum hic es-
 se tertium causarum genus, existimat, ac
 proinde sic corrigit hunc locum: *in deli-*
berationibus de utilitate, in laudationibus de
honestate, caetera. Probat hoc supple-
 mentum *Acidalius*, itemque *Schurzfleisch-*
ius. At male a Criticis his tertium genus
 hic desiderari, doceat auctor noster i-
 psemet, infra Cap. XXXV. 4. scribens,
DVO genera materiarum apud rhetores tracta-
ri, suasorias & controuersias.

pud hos dedisse operam dialecticae
 7 proficiet. Alios fusa & aequalis & ex
 communibus ducta sensibus oratio
 8 magis delectat. Ad hos permouendos
 mutuabimur aliquid a Peripateticis.
 Hi aptos & in omnem disputationem
 paratos iam locos dabunt, Academi-
 ci pugnacitatem, Plato altitudinem,
 9 Xenophon iucunditatem. Ne Epicu-
 ri quidem & Metrodori honestas quas-
 dam exclamationes assumere, hisque,
 10 prout res poscit, vti alienum erit. O-
 rator

6. proficiet] Id est, proderit, expediet.
*Ouidius Trist. I. 2. 13: Verba miser frustra non
 proficientia perdo. Et e Ponto III. 1. 138: Pro-
 fectura aliquid tum tua verba puta. Sic herba
 nihil proficiens apud Horatium lib. II. epist. 2.
 v. 151.*

8. a Peripateticis] Cicero in Bruto cap. 31:
*Quod si omnia a philosophis essent petenda, Pe-
 ripateticorum institutis commodius fingeretur
 oratio.*

Hi aptos] Lipsius probat lectionem Ru-
 dolphi Agricolae: *Aptos & in o. d. p. i. l.
 dabunt Academici, Stoici pugnacitatem, Pla-
 to etc.*

9. 10. vti alienum --- debet] Peslime se
 habet vulgata lectio. En eam: *vti alie-*

rator enim sapientem, quem infor-
marunt Stoici, imitabitur, qui non
quasdam artes haurire, sed omnes libe-
raliter debet. Ideoque & iuris ciuilis sci- II
entiam veteres oratores comprehen-
debant, & grammatica, musica &
geometria imbuiebantur. Incidunt e- 12
nim causae, plurimae quidem ac pae-
ne omnes, quibus iuris notitia desi-
deratur; persaepe autem hae quoque
scientiae requiruntur.

XXXII. Nec quisquam responde-
at: *Sufficit, ut ad tempus simplex quid-*
dam

num erit oratori. Neque enim sapientem infor-
amus, neque Stoicorum civitatem, sed eum,
qui non quasdam artes audire, sed omnes libera-
liter debet. Recte me punctum posuisse
post erit, fortasse nemo negabit. Caete-
ra relinquo eruditi acutique lectoris iu-
dicio. De paradoxo Stoico: Sapientem ni-
hil ignorare, adis Lipsium Manud. lib. III.
Disf. 8. & 17. Haurire pro audire eo con-
fidentius rescripti, quod superius Cap.
XXVIII. 9. & XXX. 2. eadem occurrit
dictio.

12. persaepe autem] *Vulgata lectio: ple-*
raeque autem, in quibus hae quoque, caetera.
Eadem menda a me supra correcta Cap.
XV. 4.

2 *dam & uniforme doceamur.* Primum
 enim aliter vtimur propriis, aliter
 commodatis, longeque interesse ma-
 3 profert, an mutuetur. Deinde ipsa
 multarum artium scientia etiam aliud
 agentes nos ornat, atque, ubi mini-
 4 me credas, eminet & excellit. Idque
 non doctus modo & prudens auditor,
 sed etiam populus intelligit, ac statim
 ita laude prosequitur, vt legitime stu-
 duisse, vt per omnes eloquentiae nu-
 meros isse, vt denique oratorem ta-
 5 lem fateatur. Quem non posse aliter
 existere nec existitisse vnquam con-
 firmo, nisi eum, qui tanquam in aci-
 em omnibus armis instructus, sic in
 forum omnibus artibus armatus exi-
 6 erit. Quod adeo negligitur ab horum
 temporum disertis, vt in actionibus
 eorum foeda quoque quotidiani ser-
 monis ac pudenda vitia deprehen-
 dantur,

Cap. XXXII. 4. *talem*] Ita rescribo
 pro *etiam*.

6. *foeda --- pudenda*] Sic equidem cor-
 rexi vulgatam lectionem: *fex quoque quo-*
tidiani sermonis foeda ac pudenda, caetera.

dantur, vt ignorent leges, non teneant S. C. ius ciuitatis vltro derideant, sapientiae vero studium & praecepta prudentium penitus reformident: in 7
 paucissimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiam, velut expulsam regno suo: vt, quae olim omnium artium domina pulcherri-
 mo comitatu pectora implebat, nunc 8
 circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, paene dixerim, sine ingenuitate, quasi vna ex sordidissimis artificiiis discatur. Ergo hanc primam 8
 & praecipuam causam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesferimus. Si testes desi- 9
 derantur, quos potiores nominabo, quam apud Graecos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse, memoriae proditum est.
 Et

7, vna ex sordidissimis artificiiis] Grammatica constructio postulat, vt aut scribas: vnum ex --- artificiiis, aut: vna ex --- artibus. Nihil tamen mutandum censeo, ratus, Grammaticae structurae obliuionem subisse scribentis animum: id quod haud raro usu venit.

10 Et Cicero his, vt opinor, verbis:
*quicquid in eloquentia effecerit, id se
 non in rhetorum, sed Academiae spa-*
 11 *tiis consecutum.* Sunt aliae causae ma-
 gnae & graues, quas a vobis aperiri
 aequum est, quoniam quidem ego
 iam meum munus expleui, &, quod
 mihi in consuetudine est, satis multos
 12 offendi: qui si forte hoc audient, cer-
 tum habeo dicturos, me, dum iuris
 & philosophiae scientiam tanquam
 oratori necessariam laudo, ineptiis
 meis plaufisse.

XXXIII. Et Maternus: MIHI
 quidem, inquit, susceptum a te mu-
 nus adeo peregisſe nondum videris,
 vt

10. Cicero his --- verbis] Non his Cicero
 verbis vsus est, sed istis: Fateor, me ora-
 torem, si modo sim, aut etiam quicumque sim,
 non ex rhetorum officinis, sed ex Academiae
 spatiis exstitisse. In Oratore ad Brutum cap.
 III.

in rhetorum] tò in, quod vulgo abest,
 recte adiectum fuit ab Acidalio.

12. audient] Vulgatum est audirent: sed
 audient admissum iri spero ab vnoquoque,
 qui hunc locum attente legerit.

vt inchoasse tantum & velut vestigia
 ac lineamenta quaedam ostendisse vi-
 dearis. Nam quibus instrui veteres 2
 oratores soliti sint, dixisti, differen-
 tiamque nostrae defidiae & inscien-
 tiae aduersus acerrima & fecundissi-
 ma eorum studia demonstraisti: cae- 3
 tera exspecto, vt, quemadmodum ex
 te didici, quid aut illi scierint, aut
 nos nesciamus, ita hoc quoque co-
 gnoscam, quibus exercitationibus
 iuuenes iam & forum ingressi con-
 firmare & alere ingenia sua soliti sint.
 Neque enim arte & scientia, sed lon- 4
 ge magis facultate eloquentiam con-
 tineri, nec tu [puto] abnues, & hi
 significare vultu videntur. Deinde 5
 cum Aper & Secundus idem annuis-
 sent, Mesfalla quasi rursus incipiens:
 QVONIAM initia & semina veteris
 eloquentiae fatis demonstrasse videor,
 docendo, quibus artibus antiqui ora-
 tores institui erudiriue soliti sint; per-
 fe-

Cap. XXXIII. 3. *scierint*] Ita pro *sci-*
rent lego: eademque correctio in men-
 tem venit *Schurzfleischio*.

6 sequar nunc exercitationem eorum:
 7 quanquam ipsis artibus inest exercita-
 8 tio, nec quisquam percipere tot recon-
 ditas ac tam varias res potest, nisi scien-
 tia meditationi facultas, fa-
 cultati vsus eloquentiae accedat. Per
 quae colligitur, eandem esse ratio-
 nem & percipiendi, quae proferas,
 & proferendi, quae perceperis. Sed
 si cui obscuriora haec videntur, isque
 scientiam ab exercitatione separat,
 id certe concedet, instructum & ple-
 num his artibus animum longe para-
 tiores ad eas exercitationes ventu-
 rum, quae propriae circo oratorum
 videntur.

XXXIV. Ergo apud maiores no-
 stros iuuenis ille, qui foro & eloquen-
 tia parabatur, imbutus iam dome-
 stica disciplina, refertus honestis stu-
 diis, deducebatur a patre vel a pro-
 pinquis ad eum oratorem, qui prin-
 cipem

6. ac tam] Editum erat aut tam.

7. nisi scientiae] Vulgo: nisi ut scientiae.

Eiecit tō ut iure Acidalius.

vsus] Ita Acidalius rescripsit pro vis:
 qua in re me consentientem habet.

cipem locum in ciuitate tenebat. Hunc 2
sectari, hunc prosequi, huius omni-
bus dictionibus interesse siue in iudi-
ciis siue in concionibus adfuescebat,
ita vt altercationes quoque excipere
& iurgiis interesse, vtque sic dixerim,
pugnare in praelio disceret. Magnus 3
ex hoc vsus, multum constantiae,
plurimum iudicii iuuenibus statim
contingebat, in media luce studentibus
atque inter ipsa discrimina, vbi
nemo impune stulte aliquid aut con-
trarie dicit, quo minus & iudex respu-
at, & aduersarius exprobret, ipsi de-
nique aduocati adspernentur. Igitur 4
vera statim & incorrupta eloquentia
imbuebantur: & quanquam vnum
sequerentur, tamen omnes eiusdem
aetatis patronos in plurimis & causis
& iudiciis cognoscebant: habebant-
que ipsius populi diuersissimarum
aurium copiam, ex qua facile depre-
hendebatur, quid in quoque vel pro-
baretur vel displiceret. Ita nec prae- 5
ceptor deerat, optimus quidem & e-
lectissimus, qui faciem eloquentiae,
H non

non imaginem, praestaret; nec ad-
 versarii & aemuli, ferro, non rudibus,
 dimicantes; sed auditorium semper
 plenum, semper nouum, ex inuidis
 & fauentibus, vt nec bene dicta dis-
 6 simularentur. Scitis enim, magnam
 illam & duraturam eloquentiae fa-
 mam non minus in diuersis subselli-
 is parari, quam suis: quinimo con-
 stan.

Cap. XXXIV. 5. *rudibus*] Ad hunc
 locum illustrandum consuli iubeo *Lipsi-*
um lib. I. Saturn. cap. 15. & lib. II, cap. 23.
Mauult Schurzfleischius rudibus: sed non
 possum a me impetrare, vt ei subscri-
 bam, & in media luce a certa via defle-
 ctam: praesertim cum versentur mihi
 ob oculos verba *Ciceronis de Isocrate lib.*
de optimo genere oratorum cap. 6: Non enim
in acie versatur & ferro: quasi rudibus eius
eludit oratio.

nec bene dicta] Id est, bene dicta non
 minus laudabantur, quam male dicta ex-
 agitabantur. Errant vehementer, quia s-
 futo purpurae huic panno ignobili hunc
 in modum vulgatam scripturam corri-
 gunt: *nec bene nec male dicta.*

6. *diuersis subselliis*] Id est, subselliis a-
 liorum.

stantius surgere ibi, fidelius corroborari. Atque hercule sub eiusmodi 7
 praeceptoribus iuuenis ille, de quo lo-
 quimur, oratorum discipulus, fori
 auditor, sectator iudiciorum, erudi-
 tus & ad suum factus alienis experimentis,
 cui quotidie audienti notae leges, non
 novi iudicum vultus, frequens in ocu-
 lis consuetudo concionum, saepe co-
 gnitae populi aures, siue accusatio-
 nem susceperat siue defensionem, so-
 lus statim & vnus cuicunque causae
 par erat. Nono decimo aetatis anno L. 8
 Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo
 Caesar Dolabellam, altero & vicesimo
 Asinius Pollio C. Catonem, non mul-
 to aetate antecedens Caluus Vatinius,
 iis orationibus insecuti sunt, quas ho-
 dieque cum admiratione legimus.

H 2

XXXV.

3. L. Crassus] Cicero lib. II. de offic. cap.
 13. L. Crassus, cum esset admodum adole-
 scens, sibi ipse peperit maximam laudem ex
 illa accusatione nobili & gloriosa: & , qua ae-
 tate, cactera.

altero & vicesimo] Locus notatu dignis-
 simus, ex quo perspicue discimus, alte-
 rum & vicesimum dici non vicesimum
 primum, sed vicesimum secundum.

XXXV. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui *rhetores* vocantur, quos paulo ante Ciceronis tempora existisse, nec placuisse maioribus nostris, ex eo manifestum est, quod Crasso & Domitio censoribus *cludere*, ut ait Cicero, *ludum impudentiae* iussi sunt.

2 Sed, ut dicere institueram, deducimur in scholas, in quibus non facile dixerim, utrumne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus ma-

Cap. XXXV. 1. *scenas*] Etiam Plinius, obseruante Acidalio, *scenam* dixit locum, ubi causae aguntur & orationes recitantur, lib. VII. epist. 17. *Utique*, inquit, *si latior scena & corona diffusior.*

Crasso] Vulgo legitur Marco Crasso. Praenomen iure deleuit Schurzfleischius, cum nec Domitio additum sit, & Crassus ille non Marci, sed Lucii praenomen gesserit. Caeterum edictum illud Cn. Domitii AEnobarbi & L. Licinii Crassi censorum contra rhetoras exhibetur a Suetonio initio libri de claris rhetoribus, & a Gellio lib. XV. cap. XI.

2. in quibus] tò in recte adiecit Schurzfleischius.

mali ingeniis afferant. Nam in loco 3
 nihil reuerentiae est, in quem nemo,
 nisi imperitus aequae, intrat: in con-
 discipulis nihil profectus, cum pueri
 inter pueros, & adolescentuli inter a-
 dolescentulos, pari securitate dicant
 & audiantur. Ipsae vero exercitatio- 4
 nes magna ex parte contrariae. Nem-
 pe enim duo genera materiarum a-
 pud rhetores tractantur, suasoriae, &
 controuersiae. Ex iis suasoriae qui- 5
 dem tanquam plane leuiiores & minus
 prudentiae exigentes pueris delegan-
 tur: controuersiae robustioribus assi-
 gnantur, quales per fidem! & quam

H 3

in-

3. est] Recte pro *sed* ita rescripsit *Acidalius*. Eadem correctio in mentem ve-
 nit placuitque *Schurzfleischio*.

5. tanquam] Vulgatum erat *etsi tanquam*.
 Sed recte *Muretus*, *Acidalius*, & *Freinshe-*
mius illud *etsi* expunxerunt.

per fidem] Susplicabar, scribi oportere
 pro fidem! Pro (vulgo scribunt prob,)
 Deum hominumque fidem, nota formula.
 Ac digna lectu sunt, quae de hac inter-
 iectione commentati sunt *Gronovius* ad
Grotii Ius belli & pacis lib. I. cap. 5. §. 2. n. 1.
 & *Christophorus Colerus* in *Parergis* cap. 13.

6 incredibiliter compositae ! Sequitur
autem , vt materiae abhorrenti a ve-
ritate declamatio quoque par adhibea-
7 tur. Sic fit, vt tyrannicidarum prae-
mia, aut vitiatarum electiones, aut
pestilentiae remedia, aut incesta ma-
trum,

Nec dubito, apud *Plautum Amphitr. I. 1.*
220. rescribendum esse: pro fidem! The-
bani ciues: vbi legitur pro fidi. Nihilose-
cius contendo, in auctore nostro ser-
vandum esse per fidem. Est haec exclama-
tio, quam Germanice ita efferimus:
lieber Gott! Cicero Orat. pro P. Quintio
cap. 26: Nam, per deos immortales! si Al-
phenus, caetera. Idem Orat. pro Roscio A-
merino cap. 50: Per deos immortales! quae
ista tanta crudelitas est! Et lib. II. de offic.
cap. 2: Quid per deos! optabilius sapientia?

6. par] Haec vox aberat. Deest vox
par, vel similis, vel talis, inquit *Acidali-*
us. Pithoeus inseruit *similis*. Nondum igitur
hic locus certo sanus est.

7. tyrannicidarum] Annotamus hic cum
Schurz-fleischio, declamationes de tyranni-
cidarum praemiis exstare in *Declamationibus*
vulgo *Quintiliano* tributis 282. & 288. de
vitiatarum electionibus declam. 309. de pesti-
lenticiae remediis declam. 326, de incestis ma-
trum declam. 330.

trum, aut quicquid in schola quotidie agitur, in foro vel raro vel nunquam, ingentibus verbis persequantur: cum ad veros iudices ventum est, * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat.

XXXVI. Magna eloquentia, sicut flamma, materia alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostra quoque ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etsi horum quoque temporum 2 oratores ea consecuti sunt, quae com-

H 4

po-

rem cogitare] Ingentem hic, nec vnus paginae, hiatus esse, animaduertit *Lipsius*, etsi errat, cum sermonem non *Messallae* amplius, sed *Materni*, sequi existimat. Ac sane supra *Cap. XXVII. 1.* *Messalla* pollicitus est, se nominaturum singulos recentioris aevi oratores. Atqui in iis, quae supersunt, eorum nullus nominatur. Hinc iure suspicor, hic etiam excidisse locum de hyperbole, quem plenius in hoc libro se tractasse scribit *Quintilianus* noster *Institutionum* libro octauo extremo.

Cap. XXXVI. 2. ea] Subaudi *praemia*. Vid. infra num. 10.

- posita & quieta & beata republica tribui fas erat; tamen ista perturbatione ac licentia plura sibi assequi videbantur, cum, mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quisque orator sciperet, quantum erranti
- 3 populo persuadere poterat. Hinc leges agrariae, populare nomen: hinc conciones magistratuum paene pernoctantium in rostris: hinc accusationes potentium reorum, & assignatae etiam domibus inimicitiae: hinc procerum factiones, & assidua senatus aduersus plebem certamina. Quae
- 4 singula etsi distrahebant rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare praemiis videbantur: quia,
- 5
- quan-

persuadere] Vulgo *persuaderi*, quod merito correxi.

leges agrariae] Ita rescripsi pro vulgato *leges assiduae*. *Leges agrariae*, populare nomen, per appositionem, quam vocant grammaticorum filii. *Liuius lib. 2. cap. 42*: *Sollicitati sunt dulcedine agrariae legis animi plebis. Tribuni plebis popularem potestatem lege populari celebrabant.*

quanto quisque plus dicendo poterat,
 tanto facilius honores assequeretur;
 tanto magis in ipsis honoribus colle-
 gas suos anteibat ; tanto plus apud
 principes gratiae, plus auctoritatis a-
 pud patres, plus notitiae ac nominis
 apud plebem parabat. Hi clientelis 6
 etiam exterarum nationum redunda-
 bant. Hos ituri in prouincias magi-
 stratus reuererantur: hos reuerſi co-
 lebant. Hos & praeturae & consula- 7
 tus vocare vltro videbantur. Hi ne
 priuati quidem sine potestate erant,
 cum & populum & senatum consilio
 & auctoritate regerent. Quinimo si- 8
 bi ipsi persuaſerant, neminem sine
 eloquentia aut assequi posse in ciuita-
 te aut tueri conspicuum & eminen-
 tem locum. Nec mirum: cum etiam 9
 inuiti ad populum producerentur;
 cum parum esset, in senatu breuiter
 censere, nisi quis ingenio & eloquen-
 tia

9. censere] Innuit noster formulam se-
 natoribus in sententiis dicendis vsitatam:
EGO SIC CENSEO. Vid. *Brissonius de*
formulis p. 173. seqq.

nisi quis] Sic *Lipsius* emendauit vulga-
 tum *nisi qui.*

tia sententiam suam tueretur; cum in aliquā inuidiam aut crimen vocati sua voce respondendum haberent; cum testimonia quoque in iudiciis non ab-
10 sentes nec per tabellam dare, sed corā & praesentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiae praemia magna etiam necessitas accedebat, & quomodo disertum haberi, pulchrum & gloriosum; sic contra mutum & elinguem
11 videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore, quam praemiis, stimulabantur, ne clientulorum loco potius, quam patronorum, numerarentur; ne traditae a maioribus necessitudines ad alios transirent; ne tanquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur.

XXXVII.

in iudiciis] Ita ego rescribo pro *in publicis*, quae correctio clara mihi videtur ac certa.

10. et quomodo --- sic contra] Felicissima emendatio Acidalii pro *& non modo --- sed contra. Quomodo --- sic pro quemadmodum --- sic* saepius dixit noster, vt Cap. XXXIX. 3. & XLI. 4.

XXXVII. Nescio, an venerint in manus vestras haec vetera, quae in antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maxime a Muciano protrahuntur, ac iam vndecim, vt opinor, *Actorum* libris, & tribus *Epistolarum*, composita & edita sunt. Ex his intelligi potest, Cn. Pompe-
 ium & M. Crasum non viribus modo & armis, sed ingenio quoque & oratione valuisse; Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & caeteram procerum manum, multum in
 his

Cap. XXXVII. 1. *Nescio, an venerint*] Id est, fortasse venerunt. Vid. *Vorstius lib. de Latin. merito susp. cap. 28.*

in antiquorum] Rescripti in pro &.
protrahuntur] Ita reposui pro *contrahuntur*.

Actorum] Perperam igitur Erasmus negabat, Latine dici *Acta apostolorum*, malens *Gesta apostolorum*. Ac sane *gesta Datamis* dixit *Nepos XIV. 1. 2.* Alterum tamen non minus Latinum est. *Acta Caesaris* commemorat *Ovidius Trist. II. 335.* qui eadem dictione vtitur *IV. 9. 2.* & *IV. 10. 92.* Etiam *Cicero* dixit *acta Caesaris lib. I, ad Famil. epist. 9, p. 113.*

his studiis operae curaeque posuisse;
 nec quenquam illis temporibus ma-
 gnam potentiam sine eloquentia con-
 3 secutum. His accedebat splendor re-
 rum & magnitudo causarum, quae
 & ipsa plurimum eloquentiae prae-
 stant. Nam multum interest, vtrum-
 ne de furto aut formula interdicti di-
 cendum habeas, an de ambitu comi-
 tiorum, expilatis sociis, & ciuibus
 4 trudicatis. Quae mala sicut non ac-
 cidere melius est, isque optimus ciui-
 tatis status habendus est, quo nihil tale
 patimur; ita cum acciderent, ingen-
 tem eloquentiae materiam submini-
 5 strabant. Crescit enim cum amplitu-
 dine rerum vis ingenii, nec quisquam
 claram & illustrem orationem effice-
 re potest, nisi qui causam parem in-
 6 venit. Non, opinor, Demosthenem
 orationes illustrant, quas aduersus tu-
 tores

3. *formula interdicti*] Ita scribo pro *for-
 mula & interdicto*. Quid sit de *formula inter-
 dicti dicere*, doceat te, si nescis, Oratio Ci-
 ceronis pro *A. Caecina* tota. Consuli &
Brissonius meretur lib. V. de *formulis* p.
 388. sq.

tores suos composuit: nec Ciceronem
 magnum oratorem P. Quintius defen-
 sus aut Licinius Archias faciunt. Ca- 7
 tilina, & Milo, & Verres, & Anto-
 nius, hanc illi famam circumdederunt:
 non quia tanti fuit reipublicae,
 malos ferre ciues, vt vberem ad di-
 cendum materiam oratores haberent;
 sed, vt subinde admoneo, quaestio-
 nis meminerimus, sciamusque, nos
 de ea re loqui, quae facilius turbi-
 dis & inquietis temporibus existit.
 Quis ignorat, vtilius ac melius esse, 8
 frui pace, quam bello vexari? Plures
 tamen bonos praeliatores bella, quam
 pax, ferunt. Similis eloquentiae con- 9
 ditio. Nam quo saepius steterit tan-
 quam in acie, quòque plures & intu-
 lerit ictus & exceperit, quo maior
 ad-

7. *famam circumdederunt*] Eadem dictio
 apud Tacitum in Agricola XX. 1: Egregiam
famam paci circumdedit; & Hist. IV. 11. 4:
qui principatus inanem ei famam circumda-
rent.

9. *quo maior ... securam alint*] Corruptis-
 simus locus, in quo emendando frustra
 laboravit Acidalius, ne dicam de Schurz-
 fleischio. Vulgata lectio haec est: *quo maior*

aduersarius & acrior pugnas sibi asperas desumerit; tanto altior & excelsior illis nobilitata discriminibus in ore hominum agit, quorum ea natura est, vt dubia laudent, secura malint.

XXXVIII.

aduersarius & acrior, qui pugnas --- excelsior & illis nobilitatus criminibus --- secura nolint. Latinus Latinus, teste Schurzfleischio, iam restituit nobilitata discriminibus. Eandem ego lectionem restitui meopte ingenio. Videbam enim, ad verba: quo sapius steterit, subaudiendum esse eloquentia. Nec in caeteris emendandis infelicem me fuisse credo, cum verba iam fluant aptissime elegantissimeque. Secura malint primus reposuit Acidalius.

vt dubia laudent, secura malint] Sententia istorum verborum haec est: *Vulgo quisque laudat eos, qui pericula subierunt gravissima: at ipsi illi laudatores nolunt eorum, quos laudant, insistere vestigiis, sed secura amant sectanturque. Huc pertinet illud Plutarchi de educ. lib. cap. IX. n. 24: τὸ αἰσφάλες ἐπαινεῖται μόνον, τὸ δὲ ἐπικίνδυνον καὶ θανάσιμα ζεταί. Scilicet, vt Seneca lib. de provid. cap. 5. extr. ait, humilis & inertis est, una sectari: per alta virtus it.*

XXXVIII. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum, quae etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogeatur, & liberae comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat, & numerus neque dierum neque patronorum finiebatur. Primus * ter- 2
tio consulatu Cn. Pompeius adstrinxit, imposuitque veluti frenos eloquentiae, ita tamen, ut omnia in foro
ro

Cap. XXXVIII. 1. *aptior est veritati*] *Leo Rudolphi Agricolae & Lipsii, utique proba. Nam non habet Acidalius, cur veritati eiiciat. Scilicet, ut Cicero lib. II. de Offic. cap. 14. ait, indicis est, in causis verum sequi.*

exercebat] Sic superius cap. XXXVI. 4: *Quae singula --- exercebant --- eloquentiam.*

2. *Primus*] Post hanc vocem non nihil omisum esse, facile intelligitur. Quid enim adstrinxit Pompeius? *Rod. Agricola* legit: *Primus huius rei spatia*; quod non improbat *Lipsius*, & commendat *Schurzfleischius*.

3 ro, omnia legibus, omnia apud praetores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sint, quod maius argumentum est, quam quod causae centumvirales, quae nunc primum obtinent locum, adeo splendore aliorum iudiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Caesaris, neque Bruti, neque Coelii, neque Calui, non denique ullius magni oratoris liber apud centumviros dictus legatur, exceptis orationibus Asinii, quae *pro heredibus Urbinae* inscribuntur, ab ipso tamen Polione mediis diui Augusti temporibus habitae, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & asfi-

omnia legibus] Olim legebatur: *omnia in legibus.* Praepositionem recte extruxit Acidalius.

3. *solita sint*] Vulgo *solita sunt* legitur. Sed recte correxit Acidalius. Est enim interrogatio: *Quanto maiora negotia olim exerceri solita sint, quod (id est, quodnam) maius argumentum est, quam, caetera.*

Urbinae] Has orationes meminit Quintilianus noster etiam lib. IV. *Instit. orat. cap. 1.*

assidua senatus tranquillitas, & maximi Principis disciplina ipsam quoque eloquentiam, sicut omnia alia, pacauerat?

XXXIX. Paruum & ridiculum fortasse videbitur, quod dicturus sum; dicam tamen vel ideo, ut rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiae attulisse paenulas istas, quibus adstricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? Quantum virum detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferre plurimae causae explicantur? Nam quomodo nobiles equos cursus & spatia probant, sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimo curam & diligentis styli anxietatem contrariam

I

ex-

Cap. XXXIX. r. videbitur] Haud dubie pro videtur sic legendum est cum Mureto atque Acidalio.

2. paenulas] De hoc vestimenti genere vid. Lipsius lib. I. Elect. cap. 13. & 25.

4. diligentis] Vulgo diligentem. Sed altera lectio, quae in Romana est editione,

5 experimur: quia saepe interrogat iudex, quando incipias, & ex interrogatione eius incipiendum est. Frequenter probationibus & testibus silentium patronus indicit. Vnus inter haec dicenti ac alter asistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, &
 6 velut quodam theatro. Qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelae quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiae, periclitantibus asisterent: cum in plerisque iudiciis crederet populus Romanus sua interesse, quid
 7 iudicaretur. Satis constat, C. Corneli-um, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinius, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos, vt frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare & incendere potuerint. Itaque her-

teste *Francisco Modio Nonantiq. lect. epist. XV. p. 68. omnino verior.*

7. *excitare*] *Ouidius e Ponto IV. 2. 35: Excitat auditor studium, laudaque virtus crescit.*

hercule eiusmodi libri exstant, ~~ut~~ ipsi quoque, qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur.

XL. Iam vero conciones assiduae, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria; cum se plurimi disertorum ne a P. quidem Scipione aut Sylla aut Cn. Pompeio abstinerent, & ad incescendos principes viros, ut est natura invidiae, populi quoque arrectioribus auribus vterentur; quantum ardorem ingeniis, quas o-

I 2

rato-

Cap. XL. 1. *abstinerent*] Sic recte legit *Acidalius*. Sequitur enim: & *vterentur*.

natura invidiae] *Florus lib. IV. cap. 2. n. 3: Nimia Pompeii potentia apud otiosos, ut solet, ciues movit invidiam.*

arrectioribus] Vulgo legitur *histriones*, quibus hic sane nullus locus. Rescribebam primum *erectioris*, ut sensus sit, populum eo attentiolem se praebuisse, quo maior in ciuitate fuerit is, contra quem orator verba faciebat. Cicero ad Luceium lib. V. epist. 12: *Cuius studium in legendo non erectum Themistoclis fuga redituque retinetur?* Nunc malo *arrectioribus*, memor Teren-

ratoribus faces admouebant! * * *

- Nos de otiosa & quieta re loquimur,
& quae probitate & modestia gaudeat. Est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentiae, quam stulti libertatem vocant; fomes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio contumax, temeraria, arrogans,

tiani illius *Andr. V. 4. 29: Arrige aures, Pamphile!* & illius Virgiliani *AEneid. I. 156: arrectisque auribus adstant.*

2. Nos de] Vehementer miror, neminem obseruasse, hic ingentem esse hiatus, cum tamen praecedentia verba sint Mesallae, causam eloquentiae agentis; posteriora Materni, qui contra oratores eorumque artem verba facit, id quod se facturum supra *Cap. XI. 1. promiserat. Vnde Cap. XLII. 1. noster inquit: Finierat Maternus.* Manifestum itaque est, per multa hic excidisse, ac Mesallae orationem sine, Materni exordio carere. Hinc & non mutavi in nos: ac sed cum *Mureto conuerti in Est*, utroque orationi optime congruente.

vocant] Ita correxi vulgatum vocabant.

fomes] Sic omnino cum *Acidali* legendum est pro comes.

sine obsequio contumax] Vulgata lectio:

gans, quae in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedaemonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seuerisima disciplina & seuerissimae leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, aut ullius gentis, quae certo imperio contenta fuit,

I 3

fuit,

sine obsequio, sine seruitute contumax. Ineptam glossam: *sine seruitute, eieci*, nec id quisquam, opinor, vitio mihi vertet. Scilicet obsequium & contumacia inter se opponuntur. Tacitus in Agricola XLII. 6. & 7: *Non contumaciâ -- famam satumque prouocabat -- obsequiumque ac modestiam, caetera.* Idem Hist. IV. 74. 9: *Ne contumaciam cum pernicië, quam obsequium cum securitate malitis.*

3. oratorem Lacedaemonium] Cicero in Bruto Cap 13: *Lacedaemonium oratorem usque ad hoc tempus audiui fuisse neminem.* Etiam Velleius Paterculus lib. I. cap. 18. n. 2. miratur, neminem Lacedaemonium oratorem aut, dum vixit, auctoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum.

accepimus] Id est, audiuius vel legimus. Sic supra Cap. XII. 5; XXVIII. 8; XXIX. 7. Male igitur vulgo editum est accipimus.

5 fuit, eloquentiam nouimus. Rhodii
 quidam, Athenienses plurimi, orato-
 res exstiterunt: apud quos omnia po-
 pulus, omnia imperiti, omnia, vt sic
 6 dixerim, omnes poterant. Nostra
 quoque ciuitas donec errauit, donec
 se partibus & disensionibus & discor-
 diis confecit, donec nulla fuit in foro
 pax, nulla in fenatu concordia, nulla
 in iudiciis moderatio, nulla superio-
 rum reuerentia, nullus magistratum
 modus; tulit sine dubio valentio-
 rem eloquentiam, ficuti indomitus ager
 7 habet quasdam herbas laetiores. Sed
 nec tanti reipublicae Gracchorum e-
 loquentia fuit, vt pateretur & leges;
 nec bonae fama eloquentiae Cicero-
 nem tali exitu pensauit.

XLI.

4. *ant --- fuit*] Ita rescribo pro *ac ---*
fuert, non inuita, credo, Minerua.
 7. *bonae fama eloquentiae Ciceronem*] Vul-
 go legitur: *bonae formae eloquentiae Cicero*.
Adi Acidalius, qui varias super hoc lo-
 co coniecturas produxit. Inspice quo-
 que, quae *Gronovius* attulit ad lectionem
 vulgatam tuendam. Mea lectio saltem
 commodum fundit sensum, scilicet Ci-

XLI. Hoc quoque, quod superest antiquis oratoribus, forum non emendatae nec usquequaq; ad votum compositae ciuitatis argumentum est. Quis enim nos aduocat, nisi aut nocens aut miser? Quod municipium 2
I 4 in

ceronem quidem floruisse gloria eloquentiae in salutem reip. adhibitae, non tamen eum ea morte extinctum esse, quae digna esset viro tam bene de patria merito.

Cap. XLI. i. *Hoc quoque --- aut miser*] Deprauatissimum hunc locum ita emendandum censeo. En vulgatam editionem: *Sic quoque --- nec usquam ad votum --- argumentum est quidem, quod nemo, caetera. Cogitet, quaeso, lector, an correctio mea sit recipienda, simulque Schurzseihium inspiciat & Gronouium & Acidaliu. Forum superesse dicitur antiquis oratoribus eodem sensu, quo parentes liberis suis superesse dicimus eos, qui mortuis liberis adhuc sunt in viuis. Sentit igitur auctor, forum, in quo eloquentiam suam veteres oratores exercuerint, superesse, cum illi iam dudum e vita excesserint. Addo, in codice Farnesiano, quo uti licuit Lipsio, liquido scriptum fuisse: *argumentum est. Quis enim nos &c.**

in clientelam nostram venit, nisi quod aut vicinus populus aut domestica discordia agitat? Quam prouinciam tuemur, nisi spoliata vexataque? Atqui melius fuisset, non queri, quam vindicari. Quod si inueniretur aliqua ciuitas, in qua nemo peccaret, superuacuum esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quomodo enim minimum usus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quae firmissima valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur; sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores & in obsequium regentis paratos

2. non queri] Muretus mauult non fieri: quam emendationem miror ab Acidalio vocari optimam. Vulgata enim lectione nihil fieri potest elegantius, nihil emendatius. Video, tamen non fieri etiam Schelio in mentem venisse ac placuisse: idem vero explosum esse a Gronouio.

4. enim] Ita rescribo pro tamen, ipsa orationis serie me admonente, vt sic rescribam.

minor oratorum] Supra cap. XXXVIII.

tos. Quid enim opus est longis in se- 5
 natu sententiis, cum optimi cito con-
 sentiant? quid multis apud populum
 concionibus, cum derrep. non impe-
 riti & multi deliberent, sed sapien-
 tissimus & vnus? quid voluntariis 6
 accusationibus, cum tam raro & tam
 parce peccetur? quid inuidiosis & ex-
 cedentibus modum defensionibus,
 cum clementia cognoscentis obuiam
 periclitantibus eat? Credite, optimi 7
 &, in quantum opus est, disertissimi
 viri, si aut vos prioribus saeculis, aut
 isti, quos miramur, his nati essent, ac
 Deus aliquis vitas vestras, vestra tem-
 pora repente mutasset; nec vobis sum-
 ma illa laus & gloria in eloquentia, ne-
 que illis modus & temperamentum
 defuisset. Nunc quoniam nemo eo- 8
 dem tempore assequi potest magnam
 famam & magnam quietem, bonis

I 5

sae-

4: Augusti Imp. disciplina ipsam quoque e-
 loquentiam, sicut omnia alia, pacauerat.

5. opus est] Subaudi his nostris temporibus,
 quibus statu reip. mutato imperat vnus.

saeculi sui quisque citra obtrectationem alterius vtatur.

XLII. Finierat Maternus. Tum Mesfalla: ERANT, quibus contradicerem: erant, de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. FIET, inquit Maternus, postea arbitrato tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul asurgens & Aprum complexus, EGO, inquit, te poëtis, Mesfalla antiquariis, criminabimur. AT EGO vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cum arrisissent, discesimus.

AN-

2. *alterius*] Scias, lector, subaudiendum *saeculi*, non *hominis*. Audiamus & Ovidium Fast. I. 225. canentem: *Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.*

Cap. XLII. 3. *scholasticis, inquit*] Subaudi *Aper*.

ANNOTATIO

adiicienda ad *Cap. VI. 5.*

Quod gaudium consurgendi assistendique
inter tacentes & in unum conuersos!]
Scilicet aduocatis, dum causam orabant,
standum erat, iudicibus sedentibus. | *Plautus*
in Casina III. 3. 5: Dum ADSTO ADVO-
CATVS cuidam cognato meo. *Phaedrus III.*
10. 37: STANT patroni, fortiter causam tu-
entes innocentis feminae. Idem *I. 10. 6: Tunc*
iudex inter illos SEDIT simius. *Plinius lib. I.*
epist. 23. narrat, ideo se abstinuisse a cau-
lis agendis, quod indignum se arbitrare-
tur, omnibus sedentibus stare. Idem *lib. V.*
epist. 21: Sedebant iudices, inquit, *obuersa-*
bantur aduocati. Sedente Pompeio, inquit
Cicero lib. I. ad Famil. epist. 9. p. 112. Loqui-
tur autem de Pompeio iudicium exer-
centi. Apparet hinc lucide, errare &
Valesium & Hugesium, ex verbis *Chrysosto-*
mi lib. I. de sacerdotio, quibus asse-
dit se so-
tribunali fatetur, probari satis existiman-
tium, *Chrysostomum* aliquando militasse
inter causidicos. Adde, quae dixi in *A-*
etis eruditorum Supplem. T. V. sect. 7. p. 304.
sq.

AN-

ANNOTATIO

adiicienda ad *Cap. XXVIII. 2.*

Moris antiqui } Tacitus Hist. I. 14. 4.
 laudat Pisonem, quod vultu habitu-
 que moris antiqui fuerit. Idem Annal. VI.
 12. 2. notat tribunum quendam antiqui mo-
 ris ob iuuentam ignarum. Rursus Hist. II.
 64. 3. Sextiliam scribit fuisse antiqui moris,
 siue, vt Terentius loquitur Adelph. III. 4.
 extr. hominem antiqua virtute ac fide. Eo-
 dem sensu Velleius Paterculus lib. II. cap.
 49. dixit virum antiquum. Et Cicero ad At-
 ticum suum lib. IX. epist. 18: Vide, inquit,
 quam sim antiquorum hominum. Nostrates
 dicunt: Es ist ein alter Teutscher. Cae-
 terum has loquendi formulas prædere ni-
 miam vetustatis admirationem siue, vt
 Logici loquuntur, præiudicium antiquita-
 tis, præclare docet Berneggerus Quæst.
 CVIII. ad Tacitum, vbi & illud Ennii ad-
 ducit:

*MORIBVS ANTIQVVS res stat Ro-
 mana virisque.*

Quem quidem versum oraculi instar
 habuit Cicero, teste Augustino lib. II. de C.
 D. cap. 21. Ciceronis iudicium secutus Li-
 psius duo priora illius dicti verba pro
 symbolo vsurpauit.

ADII-

ADIICIO

E Mendationes aliquot, quae in nouissima relectione mihi in mentem venerunt. Legito itaque Cap. XXIII. 6: *ea electio inuentionis, is ordo rerum, ea, (vulgo legitur &,) quoties causa poscit, ubertas, ea, quoties permittitur, breuitas, caetera.*

Cap. XXVII. 2. *rescribas velim incessendo pro lacescendo.* Sic supra cap. XXIV. 1: *ab ipsis mutuatus est, per quae mox ipsos incesseret.* Et infra cap. XL. 1: *ad incessendos principes viros.* Idein lib. XII. Instit. cap. 10: *M. Tullium suorum homines temporum incessere audebant ut tumidiorem, & Asianum.*

Cap. XXXV. 2. *reponere deducuntur (pro vulgato deducimur,) in scholas.* Repetuntur enim verba proxime praemissa: *At nunc adolescentuli nostri deducuntur, caetera.*

Ibidem pro afferant scribi afferat.

**EPISTOLA CRITICA
DE IVRE
LATINAM LINGVAM
AVGENDI
NOVIS VOCABVLIS,**

quam

ad Virum Nobilis. Doctissimumque

**IO. TOBIAM
WILHELMI**

PHILOS. MAG. CLARISS.

nouum

**GYMNASII SCHLEVSINGENSIS
CONRECTOREM**

gratulabundus perscripsit

**CHRISTOPHORVS AVGVSTVS
HEVMANNVS**

Semin. Theol. Insp.

Cum

CVM nunquam non maximae
mihi voluptati fit , TEcum,
VIR PRAECLARISSIME, siue co-
ram siue per litteras agere, TVAM-
que ego doctrinam haud sane vulga-
rem, moribus coniunctam elegan-
tissimis, iamdudum tanti faciam,
nihil vt mihi sit amicitia TVA iucun-
dius; libentius tamen vix vnquam ad
TE verba feci, quam hoc tempore,
cum gratulandi sum functurus offi-
cio, postquam celeberrimi Gymnasii
Schleusingensis *CONRECTOREM*
TE factum esse cognoui. Neque ve-
ro TVA solum causa gaudeo, sed
litterarum quoque optimarum studio-
sis magnopere gratulandum duco,
qui TE praeunte expeditissimam se-
quentur in virtute literisque profi-
ciendi viam. Exploratum enim ha-
beo, TE ad munus magistri schola-
stici obeundum adeo aptum, tantis-
que ingenii ornamentis praeditum es-
se, vt ad hancce personam sustinen-
dam diuinitus esse destinatus videare.
Quippe

Quippe cum duo sint, quae ingeniorum formatorem perficiunt, doctrinae copia & prudentia διδασκαλία, vtraque vsque eo praestitas, & ea vtriusque iam edidisti documenta, vt optime iuuentutis commodis consuluisse credendi sint, qui eius institutioni TE iam consecrarunt. Enimvero qui docendos suscipit alios, optimis ipse literis esse debet eruditissimus: sed nec doctrina, quantumuis magna, sufficit, nisi adiuncta sit solertia quaedam eximia, praecepta disciplinarum transfundendi in alios. Acute Socrates ille, qui matrem nactus erat obstetricem, se animorum obstetricem appellari voluit. Certe eadem sunt vtriusque virtutes, peritia videlicet artis, & summa eam ad vsum applicandi prudentia. Cum vero adolescentum animos non doctrina solum imbui, verum etiam virtute excoli oporteat, facile intelligitur, bonum praeceptorem etiam virtuti deditum esse, quotidianisque ad eam colendam exhortationibus vti debere. Quippe

Quippe virtus prora debet esse pup-
pisque studiorum nostrorum, satius-
que est, minus doctum esse, sed valde
bonum, quam sine virtute eruditissi-
mum. Scilicet magistri est, discipulos
suos reddere sapientes, & stultitiam, in-
natam omnibus, tollere. Summa au-
tem stultitia est improbitas, summa
sapientia pietas ac virtus, testibus sa-
crarum literarum monumentis, quae
TIBI carissima esse satis scio: ut adeo
nec hac in parte TVO defuturus sis
muneri. Sed quorsum haec disputo,
quae adeo TIBI perspecta, adeo cor-
di esse scio, ut omnes curas & cogi-
tationes ibi defixas habeas? Potius al-
liud placeat disserendi argumentum,
& TE *novo* iam addictum muneri
excitare liceat ad considerandam cri-
ticam illam de *novis* fingendis voca-
bulis disceptationem. Grammatici iam
munus suscepisti: suscipe etiam me-
am de grammatico argumento disser-
tationunculam. Equidem non me fu-
git Caesaris (a) illud: *Tanquam scopu-
lum,*

(a) apud Gellium Noct. Attic. lib. I. cap. 10.

lum, sic fugias inauditum atque insolens verbum. Nec ignoro, TE quoque purioris sermonis tam esse studiosum, vt nouam & veterum consuetudini aduersam dicendi rationem prorsus abhorreas. Prostant aliquot ingenii TVI monumenta, in quibus prae TE fers tam sollicitum Ciceronis imitandi studium, vt aliquando nihil concessurus videaris *Cellario, Schurzfleischio, Graeuio*, aliisque Romanae eloquentiae statoribus summis. Ipse quoque, parum quidem in hoc doctrinae genere consecutus, semper tamen in ea fui sententia, Ciceronis libros nocturna diurnaue manu versandos esse ei, qui ad aliquam Latine scribendi facultatem adspirat: auctorque sum meis discipulis suaorque, vt annitantur, vt quam minimo intervallo a vestigiis Tullianis abesse videantur. *Si quis est in usu Latinitatis timidus, is ego profecto sum, inquam cum Ioachimo (b) Camerario.* Caeterum

(b) *Apud Groschuff. in Nova Collect. librorum rar. T. I. p. 95.*

rum cum animi seruitutem omnem auerfer, semperque Pythagoricum illud αὐτὸς ἔφα inuisum mihi fuerit, saepe mecum reputaui, annon & in Latinum sermonem aliquid noui inferre liceat, atque, vt philosophiam nouis doctrinis, sic sermonem nouis locupletare vocibus. Laxatis itaque menti meae frenis, simulque maximis reip. criticae proceribus in consilium adhibitis, eo progressus sum, vt statuam, non semper tanquam scopulis Sireniis adhaerescendum esse Ciceroni, sed esse, vbi noua vocabula iam reperta vsurpare, immo plane noua cudere ius fasque sit. Accipe igitur, Amice suauissime, quae iam edisseram, & TVO, quo praeclare polles, vtere iudicio. Enimvero in eam ingredior spem, TE facile meam probaturum esse sententiam, postquam videris, me & rationes graues afferre, & summorum suffragia virorum, & omnis denique aevi exempla illustria. Vt autem ordinem qualemcunque seruem,

tria noto eorum, qui Latine scribunt, vitia. Scilicet peccant *primo*, qui exoletas voces habent in deliciis, maluntque cum Euandri matre, quam cum florentis eloquentiae auctoribus, loqui. Huius generis antiquarios, exoletas & reconditas voces aucupantes, grauius iam olim castigauit Augustus Caesar (c) & Fauorinus (d) philosophus, aliique veterum, quorum dicta Io. Pincierus profert in *Parergis* (e) *philologicis*. Nec iuniores styli artifices aliam ingressi viam sunt, ex quibus iam occurrit alter ille Tullius, M. Antonius Muretus, qui scito epigrammate [f] ita in istiusmodi *κακόζηλον* iulit:

*Nam tu verba, puto, ex libris accepta
Sibyllae,*

*Quaeque Catonis erant tempore
prisca nimis,*

Ver-

(c) Sueton. in *Vita eius* cap. 86. (d) Gellius lib. I. cap. 10. Conf. Macrobius *Saturn.* lib. I. cap. 5. (e) Lib. I. cap. 3. (f) *Poëmat. var.* lib. II. n. 33. p. 78. Adi & Bectmannum *Manud.* ad Lat. ling. cap. 9. p. 57. & cap. 11. p. 70.

*Versibus infercis, gaudesque obscu-
rus haberi,*

*Et velut inducta singula nube tegis.
Errasti hoc tantum, quod mittens
carmina, Paule,*

*Debueras una mittere Gramma-
ticum.*

Scilicet in hos conuenit illud (g)
*Plauti: Nisi Sibylla legat, interpreta-
ri alium potesse neminem. Alterum*
male scribentium genus est eorum,
qui nulla compulsi necessitate nouas
fabricant voces, sermonemque ita
corrumpunt, vt vix Romani quic-
quam in eo deprehendas. Quis ne-
scit, ob hanc licentiam non vna sa-
tyra exagitatos esse Scholasticos cae-
terosque scriptores superiorum tem-
porum, quibus non sermo solum, sed
ipsa religio barbarismi labem contra-
xerat, Lutheri demum opera diui-
nis auspiciis abstersam? Inter veteres
Laberium mimum reprehendit (h)
Gellius, quod verba finxerit praeli-

K 3

cen-

(g) *Pseudolo* I. 1. 23. (h) *Lib. XVI,*
cap. 7.

center, e. g. *mendicimonium*, *moe-
chimonium*: qui & alio loco (i) male
excusat Furium poetam, quem Ce-
sellius Vindex recte iudicarat Lati-
nam linguam dedecorassee vocum fi-
ctionibus. *Tertium* genus eos facio,
qui omnem abhorrent nouitatem su-
perstitione quadam, nihil ferentes,
nisi quod e Ciceronis aliorumue
apud veteres eloquentiae laude flo-
rentium scriniis depromptum. Ho-
rum potissimum in errore minu-
endo mea versabitur oratio. Cum
igitur TIBI, VIR doctissime, facile
largiar, eorum esse damnandam au-
daciam, qui noua vocabula substitu-
unt melioribus, vel nouas notiones
subiiciunt bonae notae vocibus, (k)
vicissim mihi velim assentiaris, *ne-
cessitatem*, vt alias, ita & hic *lege
carere*. Duo autem occurrunt tempo-
ra, quibus noua effingere cogimur
vocabula. Nam & in vita res recens

(i) Lib. XVIII. cap. 11. (k) Viriusque
generis exemplorum copiam suppeditat Cellari-
us in *Antibarbaro* & *Curis posterioribus*.

repertae aut nullis (quis autem tam ineptus sit, ut id contendat?) aut nouis, cum vetera defint, insignienda sunt nominibus: & in disciplinis varietas & subtilitas cogitationum, a vulgi captu vsuque remota, nouas appellationes postulat. Nimirum, ut ὑπερὸν πρότερον faciam, quae verba vsu recepta sunt & cōmuni vsurpantur sermone, vulgum agnoscunt auctorem ac veluti parentem, penes quem & ius est & norma loquendi. Qui igitur interiora disciplinarum rimantur ac supra vulgus sapiunt, saepe penuria laborant vocum, quibus animi sensa declarent. Numquid igitur satius est, & sentire cum vulgo & loqui, quam sapere perspectius & nouos ingenii foetus nouis donare nominibus? Mihi quidem non ita videtur, nec aliis, qui rationibus recte subductis ea de re dixerunt sententiam. Audiamus iterum *Muretum*, illum omnis elegantiae sectatorem acerrimum, qui [1] in philosophia vtendum censens

K 3

VO-

(1) *Volunt, I. Orat, X. p. 93.*

vocabulo *phantasiae*, quando latino careamus, cordate (m) iudicat, *stultam esse quandam & ineptam religionem*, non audere in philosophia uti vocabulis, quae postea cusa sunt, ubi nempe vetera Romana vocabula, quibus istas res exprimamus, non habeamus. Hoc secutus exemplum non dubito cum Cartesianis *ideam* dicere, cum Scaligero (n) *circumferentiam*, cum Becmanno (o) *circumstantiam*. Idem ille (p) *Muretus* *accidentis* voce in Philosophia uti iubet, quando (inquit,) *aliam aequae commodam reperire non possumus*. Pari modo *ens & essentiam* ut secure dicamus, facile persuadet ratio. Subtilissimus quoque ille *Clericus* [q] vocum nouitatem in philosophia docte propugnat. Audiamus, quaeso, eum ita pronuntiantem: *Meminerint lectores, huiusmodi notiones nunquam fortasse animo vlli-*

(m) p. 92. (n) In Aristot. Hist. animo. lib. I. cap. 9. (o) Orig. Lat. ling. p. 1031. (p) Vol. II. Orat. IX. p. 296. (q) Art. Crit. P. II. sect. I. cap. 1. §. 9.

lius scriptoris Romani obuersatas, ac proinde nouis rebus noua imponenda fuisse vocabula. Sic certe fecerunt olim Latini, cum primum lingua sua philosophari coeperunt: quod cur nobis hodie non liceat, noua proferentibus, nulla ratio afferri potest. Etiam Cellarius (r) philosophis libertatem concedit pluraliter loquendi de iis rebus, quae singulari tantum numero & in orbe & in sermone communi sunt, v. g. de coelis, de mundis. Scilicet secundum vetus [s] illud, ἀμαθέστερον πως εἰπὲς, καὶ σοφώτερον λέγε. Sed quid multa? Praeiuerunt nobis huius facultatis exempla ipsi illi veteres Romani, quorum imitationem tanto commendamus studio. Cum enim ad illos a Graecis transferretur eruditio, quem fugit, Graecas voces ab iis in ciuitatem suam haud aegre fuisse adscriptas? Recordare, VIR clarissime, vocem *Ciceronis*, in ipso exordio libri III. *de finibus bonorum* ita disferentis:

K5

Im-

(r) *Antibarb.* p. 259. (s) *Gell. Noct. Attic. lib. XII. cap. 5.*

*Imponenda noua nouis rebus nomina, quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur, cogitans, in omni arte, cuius usus vulgaris communisque non sit, multam nouitatem nominum esse, cum constituentur earum rerum vocabula, quae in quaque arte versentur. --- Quo magis hoc philosopho faciendum est. --- Ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa philosophia, ut rhetorica, dialectica, grammatica, geometria, musica, quam Latine ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus. Ut exemplum habeas vocis nouae a Cicerone in suorum ciuium philosophiam inuectae, primus ille dixit philosophiam *moralem*, quae antea *de moribus* appellari solebat, seque eo vocabulo *linguam Latinam auxisse* diserte fatetur in fragmento (t) *de fato*. Seneca quoque proprium philosophorum sermonem agnoscit, in*

Quae-

(t) Non longe ab initio. Vid. etiam Nicolaus Susius in *Lima Ciceroniana* cap. VIII.

Quaestionibus Naturalibus (u) ita factus: *Expedire me poteram, si philosophorum lingua uti voluissem, ut dicerem VNITA corpora.* Vides, VIR doctissime, in philosophia nouitatem vocabulorum non esse vitio vertendam, modo subsit necessitas. Sed nec aliis disciplinis id iuris denegari potest. De sola Theologia iam loquar, in quam noua vocabula summo iure inuenta esse, docte pugnat (x) *Martinus Chemnitius*, vir non sacrae solum scientiae, sed & Latini sermonis peritissimus. Quid? Iam olim *Hieronymus* ille, theologus suae facile princeps aetatis, laudat (y) LXX. quos vocant, interpretes, quod, ut proprietatem peregrini sermonis exprimerent, noua nouis rebus verba finxerint. Si itaque (ita pergit,) hi, qui disertos saeculi legere consueuerunt, coeperint nobis de nouitate sermonis illudere. mittamus eos ad *Ciceronis* libros, qui de quaestionibus philosophiae praenotantur, & videant, quanta ibi necessitate

(u) *Lib. II. cap. 2.* (x) *Loc. Theol. P. I. fol. 41. sqq.* (y) *Comment. in epist. ad Galat. l. 11.*

*cessitate compulsus sit, tanta verborum portenta proferre, quae nunquam Latini hominis auris audiuit, & hoc, cum de Graeco, quae lingua vicina est, transferret in nostram. Quid patiuntur illi, qui de Hebraeis difficultatibus proprietates exprimere conantur? Et tamen multo pauciora sunt in tantis voluminibus Scripturarum, quae novitatem sonent, quam ea, quae ille in parvo opere congescit. Sed alii quoque, qui omnem propemodum aetatem in perpoliando sermone consumserunt, meae se sententiae subscriptores praebent. Muretus certe (2) eorum ridet stultitiam, qui voces Christianae religionis proprias refugiunt, in earumque locum alias substituunt, non *fidem* dicentes, sed *persuasionem*, non *sacramentum* corporis Domini, sed *sanctificum crustulum*, non *excommunicare*, sed *Diris deuovere*, non *angelos*, sed *genios*, non *baptizare*, sed *abluere*. Ineptam hanc haeresin &, Lipsii iudicio, puerilem*

(2) *Var. lect. lib. XV. cap. 10*

rilem viri doctissimi notarunt in *San-
nazario*, *Longolio*, *Bembo*, & *Castalione*. Hic quidem in Bibliis a se
translatis *res purissimas fastidiosa ve-
nustate oblimavit*, & *omnem diuini
verbi vim nimia curatura elisit*, &
*verba a Patribus & toto Christianorum
coetu recepta & usurpata ineptissime*,
iudice (a) *Huetio*, *repudiavit*. Nec
iniuria dicam *Bembo* scripsit (b) *Bec-
mannus*, quod dixerit *deos superos
Manesque placare pro peccata moritu-
ro remittere*, *diuinae mentis auram
suppliciter precari pro Spiritum san-
ctum orare*. Nos itaque *Lati-
nitatem ecclesiasticam*, *necessitate
loquendi*, vt *Augustinus* ait, *inuectam
merito tuemur*, ita tamen, vt, vbi
vetera vocabula in promptu sunt, no-
vis censeamus abstinendum. Itaque
nolim dicere *homo carnalis*, *munda-
nus*, *incredulus*, *deuotus*, *seducere
aliquem*, *persequi Christianos*, cum
pu-

(a) *Lib. de claris interpretibus p. 100.* (b)
*Manud. Lat. ling. cap. X. p. 65. Adi & Cl.
Wolffium in notis ad Casaubonianam p. 245.*

purissimo ore dici possit homo prauis obsequens cupiditatibus, improbus & improborum sequens vestigia, a Christiana religione auersus vel alienus, pius sanctusque, aliquem corrumpere vel illecebris corruptelarum irretire, vexare Christianos vel in eos saeuire. Contra cum noui testamenti scriptoribus dicere non erubesco *ethnicum*, (minus placet *gentilis & paganus*,) *baptismus*, *baptizare*, (c), *rebaptizare*, *martyrem*, *mediatorem* (d), *peccatorem*, *resurrectionem*, *spirituale*, *Deitatem*. Hanc *diuinitatem*, vel, ut sic dixerim, *deitatem*, inquit Augustinus libro VII. (e) *de Ciuitate DEI*. Nam (ita pergit,) & hoc verbo uti iam nostros non piget, ut e Graeco expressius transferant, quod illi *θεότητα* appellant. Ac sane cum Cicero (f) non sit veritus *Appietatem* dicere & *Lentilitatem*, cur nos dubitemus in grauiori causa, suadente necessitate, dicere

(c) Vid. Erasmus annot. ad *Matth.* III. 14. (d) Vid. idem ad *Galat.* III. 19. (e) Cap. 1. (f) *Lib. 3. ad Famil. epist. 7.*

dicere *deitatem*? Sed abrumpo filum hoc, adiectis hisce *Pincieri* (g) verbis: *Receptas loquendi formulas, singulisque fere artibus peculiares, modo ne enormem superuacuanque barbariem praese ferant, adspernari, insolitasque, licet cultiores, inuehere, odiosae curiositatis est.* Progredior, VIR humanissime, ad alterum epistolae meae argumentum, demonstraturus, res nuper inuentas nouis appellandas esse nominibus. Nec hic quicquam statuo, quod non posim maximorum dicendi magistrorum confirmare suffragiis. Iam olim *Lucretius* (h) hunc cecinit in modum:

*Multa nouis verbis praesertim cum
sit agendum*

*Propter egestatem linguae & rerum
nouitatem.*

Idem eodem libro de ὀνομαστικῇ disserens ita pergit:

Quam

(g) Lib. I. *Parerg.* philol. cap. 3. extremo.

(h) Lib. I. *de natura rerum.*

*Quam Graeci memorant, nec nostra
dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas.*

*Iul. Caes. (i) Scaliger quoque, Critici
senatus princeps, vbi nouae res se
offerunt, noua iis imponi iubet no-
mina. Res nouas, inquit etiam (k)
Pincierus, nouis vocabulis notare, vel
cum ipsis rebus aliunde importata usur-
pare, nulla lex vetat. Adiri pariter
meretur Augustus Buchnerus libro I.
(l) de commutata ratione dicendi. Re-
cte quoque Franciscus Pomaeus (m)
statuit, penuriam Latinorum voca-
bulorum refarciendam esse ex Grae-
cia: id si fieri non possit, peregrina
vocabula ciuitate donanda esse: posse
etiam peregrinitatem interdum molli-
ri, e. g. tormenti genus, quod colu-
brinam (eine Feld-Schlange) vo-
cant: nauigium, quod Tartana vulgo
dicitur. Caeterum cum exemplis
magis*

(i) Epist. X. p. 55. (k) loc. cit. (i) Cap.
IX. sect. 1. §. 5. p. 167. seqq. (m) Praefat. ad
Gallic. Diction. Reg. §. VII.

magis fere moueamur, quam rationibus, age, producam nonnulla ex priscis pariter & nouis scriptoribus. *Julius Caesar* cum Latine nominare vellet illud vehiculi genus, quod Galli olim Germanique vocabant **eine Karre** / (hodie ein **Karrn** /) sine ulla dubitatione dixit [n] *carrum*. Nec eum sequi dubitauit (o) *Liuius*. Sic teli quoddam genus, quod Galli *matras* vocant, idem *Caesar* (p) vocat *matarum*. Pariter Gallicum origine vocabulum est *essedum*, (vehiculi genus,) quod *Cicero*, *Liuius*, *Virgilius* vsurpant. *Cicero* inde κατ' ἀναλογίαν fecit (q) *essedarios*. Sic & *couinus*, vehiculi Gallici Britannicique genus, occurrit apud *Pomponium Melam*: ac *Tacitus* (r) ex eo duxit nomen *couinarius*. Q. *Curtius Rufus*, quem omnium scriptorum *Venerem* haud iniuria appellauit *Boxbornius*, multa adoptauit Persarum vocabula, *gazam*, *acinacem*, *satrapam*, *Bagoam*, ac plura,

L

ra,

- (n) *De B. G. lib. I. cap. 6. & 26; lib. VIII, cap. 14.* (o) *lib. X. cap. 28.* (p) *Lib. I. de B. G. cap. 26.* (q) *Lib. VII. ad Famil. epist. 6.* (r) *Vita Agric. cap. 35. 4. & cap. 36. 4.*

ra, quae dictus modo *Boxhornius* (s) singula congescit vnum in locum & illustravit. Pari iure nobis fas est *Marchionem* dicere, *Ducem*, *Comitem*, *Landgrauium*, *Cardinalem*, *Cancellarium*, *Mareschallum*: ac recte proinde *Bembum* ineptae superstitionis accusat [t] *Io. Bodinus*. *Bembus*, inquit, puritatem dictionis ita confectatur, ut verbis quidem parum Latinis, sed tamen ad significandum necessariis, uti nolit. *Turcarum Imperatorem regem Thraciae*, quae vix centesima pars est eius imperii, & *Mediolani Ducem regem quoque vocat*, id quidem Latine, sed non satis, opinor, ad id, quod decuit, accommodate. Plura eius generis ex *Bembi Historia Veneta* affert ac deridenda propinat *Lipsius* (u) in epistola quadam ad *Ianum Doufam*. Non minus ridicule *Erycius Puteanus* in *Diua Virgine Bellifontana* *Priores coenobii* appellavit (x) *Hierotoparchas*. Rectius fecerunt, qui nouis rebus
noua

(s) *Epist.* p. 220. seqq. (t) *Method. hist.* cap. IV. p. 73. (u) *Cent. II. epist.* 57. (x) *Vid. Sagittarius Introduct.* ad *Hist. Eccl.* cap. XXII. §. 14. p. 552.

noua sunt ausi nomina imponere. Nec reprehendendum duco *Hubertum Languetum*, qui [y] *thalerum* (*ein Thaler*) dixit: quanquam idem alio (z) loco rectius talem nummum vocavit *loachimicum*, veterum imitatione, qui *Philippicos* [a] dixere atque *Daricos*. Laude quoque dignum iudico *Io. Serranum*, quod *Fregattam* [b] dicere ausus est, itemque [c] *Caraquam*, quae sunt Gallica nauigiorum diuersi generis nomina. Sic cum nouum armorum genus sit *bombarda*, nouum etiam hoc nomen merito probatum est viris doctissimis. Quod vocabulum qui ad *Erasmm* auctorem referunt, vehementer errant. Quippe *Laurentius Valla* (d) iam eam vocem vsurpauit, tanquam recens inuentam. Nec assentior *Vossio*, cui (e) id vocis conflatum videtur esse

L 2

ex

(y) *Epist. ad Camerarios* p. 160. (z) *Ibid.* p. 122. (a) *Vid. Barth. Beuerini Syntagma de ponderibus & mensuris*, Lipsiae nuper cura Cl. *Walchii* recensum, p. 29. & 39. (b) *Comment. de statu reip. & relig. in Gallia* lib. IX. p. 372. (c) *Lib. XI. f. 82. a.* (d) *Lib. II. Elegant. cap. 34.* (e) *Parin. Orat. lib. IV. cap. 1, §. 50.*

ex *bombo* & *ardeo*. Equidem crediderim, id nomen esse Germanicum **Bumbert** / (viti dicimus **Puffert** /) quo vocabulo, a sono efficto, id genus teli initio vocatum fuisse videtur. Illud addo, *Nicodemum Frischlinum* (f) repudiato *bombardae* nomine male adscisci vocem nouam *sclopeti*. Audiamus eas, quas profert, rationes:

Ci. *Dic, obsecro, nomen quod est huic instrumento bellico?*

He. *A bombo, quem edit, alii indidere ei vocabulum.*

Ci. *Quemodo tu vocas?* **He.** *SCLOPETVM.*

Ci. *At quae causa est huius nominis?*

He. *Ego dicam. Buccae cum flatu oppletae fuerint, editur*

Violentus sonus. **Ci.** *Sic est.* **He.** *Eum Latini nominant*

SCLOPVVM, ni fallor. **Ci.** *Non falleris. Nam erumpentem sonum*

Ex ore ita vocant Latini. **He.** *Attende ergo, dum misile*

Eiaculor, num sclopo aut bombo similis edatur sonus.

Posteaquam igitur ex illo tempore nova siue bombardarum siue sclopetorū inuenta sunt genera, quid vetat, nova

(f) *In Comoedia, quam inscripsit Iulium Rediuium, Act. I. sc. 2. p. 245.*

va & hic adsciscere nomina Latina-
que donare ciuitate? Ergo nec vereamur dicere *Flintam*. Nam quod *Erasmus* [g] dixit *ballistam chalybeam*, teli illius, quod **eine Flinte** vocatur, ideam non satis repraesentat animo lectoris. Audeamus etiam dicere *Musquetam* siue *Musquetum*, quod facere iam ausus est (h) *Gabriel Nau-daeus*, vir Latine doctissimus. Dicere quoque fas sit *Pistolam*. Nam *machinula equestris*, qua appellatione idem exprimere conatur [i] *Langue-tus*, & *fistula*, qua voce *pistolam* describit *Famianus* (a) *Strada*, obscurissimam exhibet illius teli imaginem. Porro quem in modum *Curtius* dixit *satrapas*, nos quoque dicamus intrepide *Starostam*, *Woywodam*, *Bassam*. Eidem *Curtio* si licuit regium capitis insigne Persico nomine vocare (k) *cidarim*, cur nobis religio sit, hodiernum Turcicum ac Persicum capitis

L 3

in-

(g) *In Colloquio Militis & Carthusiani* p. 245. (h) *In Bibliogr. milit. edit. Schubarti* p. 131. (i) *In Historia Obsidionis Gothanae, sub finem.* (a) *Dec. II. de bello Belgico lib. V. p. 287.* (k) *Lib. III. cap. 3. n. 19.*

insigne appellare *Turbanum*, & Gallicum foeminini capitis decus *Fontangiam*? Sic cum veteres peregrina potuum nomina receperint, *celiam*, *zythum*, *ceruissiam*, (delirant enim, qui haec ex Graeca lingua deducunt vel Latina,) pari modo nobis vti licebit nominibus *Theae*, *Coffeae*, *Chocolatae*, *Brihaniae*. Hac de causa & lubentius dico (l) *tabacum*, quam *herbam Nicotianam*. Illa cautio in hac nouorum fictione nominum adhibenda est, vt τὴν ἀναλογίαν sequamur religiose, ne novitas *dura* sit atque *illepida*, vt loquitur *Gellius lib. XI. cap. 7.* Ac recte *Becmannus*, vti *organicen* [m] (*ein Organist*) dici vult, ad modum vocis *tubicen*, sic (n) reiicit vocem *typographiae* pro officina, in qua libri typis exscribuntur, mauultque *typographum*. E contrario nullo iure *Dominicus Lazzarinus* (o) reprehendit *Bartholomaeum Germonium*, qui dixerat *editorem libri* pro eo, qui

(l) Cum *Burmanno*, *Orat. in obitum Graevii*. Aliud exemplum vide in *Erythraei Epistolis ad diuersos*, Vol. II. lib. II. epist. 3. (m) *Orig. Ling. Lat.* p. 787. (n) *Ibid.* p. 1070. (o) In *Oratione Germoniana*, *Venetis A.* 1708, edita, p. 13.

qui librum prelo subiicit typisque exprimendum curat. Cum enim haec libro transcribendi ars ignota olim fuerit, nunc omnino nouum oportet usurpari vocabulum. Analogia autem magno praefidio est ei, quod attulimus, cum etiam *Quintilianus* non multum diuersa notione dixerit *editionem libri*. Ex his, quae dixi, duo fluunt canones critici. *Primus* hic esto: *In stylo philosophico aliarumue disciplinarum licet usurpare vocabula olim vel plane inusitata, vel saltem alia usurpata notione, si modo ex purioris Latinitatis fontibus non possit aliud hauriri vocabulum, eandem rem pari modo exprimens. En alterum! In vita communi licet peregrinas voces ciuitate Latina donare, modo nullum in promptu sit vocabulum antiquae Latinitatis, quo res possit aequae exprimi.* Idcirco non licet *Dragonios* dicere vel *Dragoneros*. Nam ex *Curtio* (p) dici debent *Dimachae*. Ac fortasse huius generis voces priscas ad recentioris aeuus res militares applicauit *Io. Baptista Deanius* in eo libro, quem dicto loco (q)

L 4

lau-

(p) *Lib. V. cap. 13. n. 8.* [q] *P. 112. Add. Gassendus in Vita Peirescii lib. V. p. 216. & 225.*

laudat *Naudaeus*. Vnde nec *Erasmus* satis causae videtur habuisse, cur bis in eodem colloquio (r) diceret *balbardacham*. Nam *bipennis* idem (nempe *eius Helparte*) significat. Quanquam & *Io. Strauchius* *Alepardam* (s) dixit. Sed satis verborum fecisse videor de causa ad Grammaticorum forum pertinenti, de noua, inquam, eademque probanda Latinitate: ac propemodum vereor, ne longo nimis sermone patientiae TVAE vires fregerim. Nosti, VIR optime, loquacem esse amorem, affectumque, ubi in verba erupit, aegerrime coërceri. Nunc vero finem epistolae impono meae, addito voto sincero, vt NVMEN illud benignissimum semper in filii loco TE habeat, omnisque generis bonis cumulatisime exornet. Vale, & quod facis, me ama, simulque Clarissimo vestri Gymnasii Rectori, cuius & placidos mores & praeclaram doctrinam Ienae quondam perspexi, multam dic meo nomine salutem. Iterum vale iterumque. Ienaci d. XXII. Iunii clb lb ccxiv.

(r) *Tit. Cyclops sive Euangeliophorus* p. 605. & 610. (s) *Disfert. III. in Taciti Germaniam* cap. 2. & 3. in addendis p. 104.

AD
SVPERIOREM EPISTOLAM
RESPONSIO

REDDITA

A

**M. IO. TOBIA VVIL-
HELM**

**MISNO, ILLVSTRIS GYMNAS.
SAXO-HENNEBERGICI
SCHLEVSING. CONRECTORE.**

Sed

--- --- Sed ad pulcerrimae epistolae TVAE argumentum accedo, non eo quidem animo, ut impugnem: (litteras enim HEVMANNI laureatas esse constat,) verum ut nonnulla, quae mihi eandem euoluenti occurrabant, subiiciam; quaeque abs TE disputata sunt perdocte, confirmem verius, quam conuellam. Non ex illorum numero sum, VIR celeberrime, qui omnia verba, qua originem, qua significationem noua damnant temere, nec minus ridicule quam Domitianus muscas, ita vocabula recens reperta promiscue infectantur: quando & commercium linguae, & infinita copia rerum & inopia verborum persaepe nouas, quibus res nouae efferantur, voces flagitare videtur. Id quod a TE scite ostensum ac grauisimis firmitum rationibus est, quibus me facile ad sententiam TVAM amplectendam adduci passus sum. Cui non risum moueat, quod Hadrianus (b) R. E. Cardinalis, purioris ceteroqui Latinitatis

stu-

--- [b] *Dedicat. libelli elegant. Lat. Serm.*
p. 19. &c.

studiosissimus contendit, fatius quidem esse omittere, quae Latine dici posse diffidamus, quam nouis ac insolentibus verbis vti. Quintilianus vero sic loquitur, vt prorsus timiditatis argui possit. *Minime*, inquit (c) *nobis concessa est ὀνομασποία: quis enim ferat?* Et alio loco: (d) *ὀνομασποία quidem, id est, fictio nominis, Graecis inter maximas habita virtutes, nobis vix permittitur.* Quanto Priscianus [e] rectius sentit, cuius verba, licet caute accipienda sint, digna tamen iudico, quae heic legantur. Is ergo ita infit: *Non incongruum vel absonum mihi videtur, posse verba quoque ex his ipsis ad similitudinem eorum, quibus vasa est auctoritas, proferre. Quid enim impedit, nos quoque aliquid copiae ad opulentiam Latinae conferre eloquentiae, & ad imitationem armo & armor, armatus, dicere tunico & tunicor, tunicatus.* --- Si enim auctoribus timiditas obstitisset, vt nullis nouis vterentur dictionibus, ipsa natura & significatione rerum exigente, perpetuis Latinitas angustiis damnata mansisset. Id vero concedo, si penuria verborum hoc postulet; alias minime. Quid?

quod

(c) *Orat. Instit. L. I. c. 9. p. 48.* (d) *Lib. VIII. c. 6. p. 449.* (e) *Lib. VIII, de part. Orat. p. 134. f.*

quod maior Plinius, qui non diu ab Augusti obitu vixit, in naturali historia (quam *gravitate stili eximia notabilem* Boeclerus (f) dicit,) multis rebus ex tot disciplinis artibusque petitis, quum alia non suppeteret ratio, novas, externas barbarasque tribuere appellationes coactus est: id quod nec ipse (g) inficiatur. Placent de eodem argumento Ioachimi Langii, clarissimi Professoris Regii, verba, quae extant in praefatione eius libri, quem de stilo Latino scripsit. *Voces, inquit, ecclesiasticae in argumento sacro tolerantur excusatius. Ipse enim Cicero, si apostolorum vixisset aetate, Christo-que dedisset nomen, eiusmodi voces ac locutiones procul dubio civitate Latina donatas in deliciis habuisset. Id quod generatim notandum est contra nimios antiquitatis admiratores, qui voces ecclesiasticas promiscue omnes fastidiunt, Latineque ac simul obscure loqui, immo, si desit vocabulum pure Latinum, plane tacere malunt, quam cum Christianis more loqui Christiano. Christi vera cultoribus quod licet in argumento sacro, idem (ut de philosophis nihil dicam,) nonnunquam permissum est artificibus, qui praeter vocabula sua peculiariora non possunt non rebus seu inuentis novis nova interdum nomi-*

(f) Dissert. de compar. Lat. ling. fac. c. I.

§. 33. (g) In praefat. histor. natur.

nomina induere. Habemus praeterea Io. Sturmii (h) Vorstiique (i) hominum Latine doctissimorum suffragia, quorum verba, ne longum fiat, adferre nolo. Vterque licentiam nova parce ac verecunde confingendi vocabula defendit: alter etiam modum & rationem explanat. Praeteriissem fere ex M. Tullio [k] locum, qui minime praeter-eundus fuit, ubi ἀναλογία primus inter Latinos *comparationem* appellare neutiquam veritus est, cum sic ait: *id optime adsequitur, quae Graece ἀναλογία, Latine (audendum est enim, quoniam haec primum a nobis novantur,)* comparatio proportionis dici potest. Quae igitur res Latina appellatione destitutae sunt, earum nomina a Graecis scriptoribus adsciscenda. Quod si nec a Graecis quidquam opis sperandum, de novis cogitandum vocabulis est. Vbi hoc quam maxime tenendū, ne illa a regulis linguae cōmūnibus nimis aliena sint. Dispiciendum vero est, vtrum ex Latino auctore suppetat vox anti-

(h) de linguae Latinae resoluendae ratione C. IV. p. 30. & c. & c. X. (i) de La. merito susp. C. I. p. 10. (k) de universis, non procul ab initio.

antiqua, quae in vsum reuocari possit, quamuis alio ibi significatu occurrat. Ita cum Plautus alique, quod ad urbem pertinet, non semel *urbanum* dixissent; coeptum inde Ciceronis temporibus *urbanus* dici pro eo, qui morum elegantia reliquis antecelleret. [1] Sic instrumenta bellica, quibus moenia concutiuntur, hodie satis Latine *machinas tormentae* dixeris. Quod si vnica vox minus sufficiat ad vim rei exprimendam, videndum, quid descriptione possumus, eaque clara & perspicua. Ita malim dicere: *maior regni Anglicani Senatus*, *minor regni Senatus*, quam *superius Parliamentum*, *inferius Parliamentum*: *pontifex maximus* seu *antistes Romanus* pro *papa*: (nam *pontifex summus* propius ad ecclesiae Latinitatem accedit:) (m) *velata virgo* pro *monialis*: & cum Manutio (n) *orationis ambitus* pro *contextus*. Nisi vero descriptio ita euidentis sit, ut tum ipsa, tum ambitus verborum, rem significatam statim repraesentet; praestat omni-

(1) v. *Manus*, *Comment. in ep. 8. Lib. III. ad Famil.* (m) v. *Clerici Bibliothecae Choisie Tom. XXII. p. 2. (n) l. c. p. 17.*

omnino barbare, quam obscure loqui. Quocirca haud in scite dictuma Ludovico Viue (o) est: *Etiam soloecisandum & barbarisandum, si res ita exigat. Satius est, verbi facere iacturam, quam rei.* Denique in adhibendis vocibus prorsus peregrinis atque factis, itemque Graecis, cum primis si minus tri-tae usu sint, minime praetermittendas duco eas formulas, quibus duriter dicta aliquantum leniri possunt: quas vel Romanae parens eloquentiae non negligendas putavit. Hae vero sunt: *Ut nunc loquimur*, (p) *ut ita dicam*, (q) *vix enim audeo dicere*, quas Graeci appellant: *Sed quasi ita dixerim, intelligatur, erit enim planius*: [r] *sic enim nunc loquuntur*: (s) *quod Graeci vocant* (t). Et quod ex Senecae [v] loco a TE adlato didici: *ut philosophorum lingua utar*. Soleo ego libenter discipulis meis ad hunc usum Christophori Cellarii historiam nouam commendare, in qua vir de e-

(o) Lib. II. de rat. dicendi P. I. Opp. p. 119.

(p) Lib. III. ad faem. ep. 8. (q) de Finib. bon.

& mal. L. II. c. 4. (r) de vniuersitate circa me-

dium. (s) in Bruto sub fin. (t) Lib. I. quaest.

academ. (v) quaest. nat. h. II. c. 1.

legantibus literis immortaliter meritus praeclare multa a priscis hominibus ignorata puriore induit Latinitate, ac genium antiquitatis spirante; retentis compluribus vocibus Christianae rei propriis, itemque aliis, quarum permutatio minus commoda fuisset. Observatio TVA de voce *bombarda*, quā ab Erasmo effictam, auctoritate Sturmii (x) deceptus arbitrabar, mirifice placuit. *Essentiam* utut Fabius (y) Flavio tribuit, Muretus (z) Ciceronitamen vindicat, qui primus ex Graeco hoc verbum novum formauerit. Ceterum si deorum cultores non *ethnicos*, verum *gentes* dicas aut *gentiles*, plus gratiae habitura videtur oratio, quod haec & magis Latina sunt, & a sacris scriptoribus (a) non minus frequentata. *Genios* cur tantopere adspernemur, nihil video, cum, qui sensus hominibus nostris de *angelis* est, idem paene profanis auctoribus de geniis suis fuerit. Sed de his & horum similibus plura coram. --- Vale. Schleusingae xvii. Kal. Sextil. clō lcccxiv. AD

(x) l. c. p. 57. (y) L. VIII. c. 3. p. 417. (z) Var. Lect. L. XV. c. 20. (a) v. Cellar. Cur. post. p. 64. Minuc. Felix Octav. VI. 2.

EPISTOLA

Qua

VIRO CLARISS. PRAECEL-
LENTISS. Q.

CHRISTIANO
IVNCKERO

Sereniss. Saxoniae Ducum

Historiographo,

Regiaeque Borusicae Societatis Scientiarum

Socio dignissimo,

cum,

Vale Gymnasio Isenacensi dicto, Altenbur-
gensis gubernaculo admouendus,

ex pristina prouincia decederet, fausta
quaeque precatur

CHRISTOPHORVS AVGVSTVS

HEVMANNVS,

Seminarii Theol. Inspector,

Cogitanti mihi, VIR celeberrime, de verbis, quibus animum bene tibi precantem nouumque congratulantem munus explicarem, forte obtulit se Pliniana quaedam (a) epistola, in qua scholasticus quidam doctor insigni effertur laude, ac simul vitae genus scholasticum praedicatur beatissimum. Profert nimirum in exemplum praestantissimi rhetoris pariter ac oratoris Isaeum, non antiquum (b) illum, Demosthenis magistrum, sed aequalem suum, cuius & promptitudinem in dicendo & elegantiam & vim magnopere admiratur, & in docendo ingenium dexteritatemque adeo commendat, vt dignum iudicet, cui etiam non mediocriter docti aures praebeant. Equidem doleo, tam venustam epistolam ad nos non peruenisse sine librariorum maculis. Ac memini, Cuperum, virum illustrem, feliciter vnam

[a] *Lib. II epist. 3.* [b] *De quo vid. Fabricius Biblioth. Graec. Lib. II. cap. 26. §. 6.*

nam huius epistolae vocem (c) emendasse, ita legi debere censentem: *Ponit* (scilicet *Isaeus*, id est, *proponit*: vulgo legitur *poscit*) *controuersias plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam partes*, hoc est, vtram sententiam, affirmantem an negantem, ab ipso defendi velint. Sed statim sequuntur verba multo corruptiora: *Surgit, amicitur, incipit: statim omnia ac paene pariter ad manum sensus reconditi occurrant verba*. Pro quibus ita rescribere me iubet accuratior in totius orationis seriem mentis intentio: *Surgit, amicitur, incipit: statim omnia parata ac paene ad manum: sensui recondito occurrant verba*, id est, quae animo concepta cogitat, statim efferre valet oratione discretissima. Interiecto non exiguo intervallo foeda haec legas: *Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia* (hoc est, innocens) *est*. Cum enim in proxime praemisfis scholasticas

M 2

cas

[c] *Observat. Lib. III. cap. 20. Caeterum de illo vocis ponere usu adi & Ciceronem lib. de amicitia cap. 5. ubi plura reperies annotata in editione Graeniana p. 469.*

cas declamationes atque controuersi-
as illo aeuo in rhetorum scholis agitari
solitas opponat *foro verisque* (d) *litibus*;
sic legendum non dubito: *Schola &*
auditorium, ubi ficta causa & lis iner-
mis, innoxia est. Sed mitto haec Critica,
eo tantum consilio paucis allata, vt
disertissimae epistolae, quae mihi TE-
cum iam disferendi occasionem prae-
buit, pro virili parte suam redderem
integritatem. Illuc enim diuertor, quod
potissimum meam in se conuertit
mentem. Scilicet subiungit Plinius, suo
iudicio Isaeum *non disertissimum tan-*
tum, verum etiam beatissimum esse. Pau-
lo ante dixerat, scholastico hominum
genere *nihil aut simplicius, aut sincerius,*
aut melius esse. Quae laus cum
fortasse concoctu sit facilis, illud a
vero

[d] Nunc te ab auditoriis & theatris in
forum & ad causas & ad VERA PROE-
LIA voco, inquit ad Maternum Aper apud
Quintilianum Dial. de caus. corr. eloq. Cap. X.
n. 7. FICTARVM tamen LITIVM
exercitationem multum conferre, vt
maiori copia & facultate dicendi causa
veritatis peroretur, indicat Lactantius
lib. I, cap. I. n. 10.

vero alienius videri posfit, quod vir ille magnus scholasticos doctores praedicat *beatissimos*. Vulgi certe longe aliud est iudicium. Verum videamus, quaeso, an sententiae Plinii fas sit subscribere. Enimvero, VIR doctissime, aut omnia me fallunt, aut verissime sensit Plinius. Paucis edisseram, cur istam mihi sententiam approbandam ducam, vt *beatissimum hoc vitae genus* iudicem. Tria nimirum sunt, quae, vt Plinio assentiar, me adducunt. Primum schola est *paradisus conscientiae*. Ecquis enim maiora amoris erga DEVM ac homines documenta editiis, qui, ad amplificandam DEI gloriam communisque studio salutis, puerorum adolescentumue animos ita erudiunt, vt & in doctrina & in virtute & in moribus proficiant? Ex hoc sane fonte omnis emanat reip. vel felicitas vel miseria. Loquor de veri nominis doctoribus, quorum certe quidem magna est paucitas, plerisque in memoria duntaxat discipulorum excolenda occupatis, an sapere & virtutem colere discant morumque

studeant elegantiae, parum pensi habentibus. Sed redeo ad bonos illos doctores, quorum in numero TV profecto ponendus es, qui viam suae fidei creditis praemonstrant ad veram solidamque felicitatem. Hi maiori iure, quam olim Catilinaria coniuratione oppressa Cicero, mihi appellari posse videntur *patres patriae*: id quod *πατριάρχων* illud Alexandri de Aristotele, praeceptore suo, testimonium regia auctoritate confirmat. Deinde schola est *palæstra bonae mentis*. Hic enim vix vlla virtus non inuenit campum, in quo se exerceat. De sola iam dicam patientia, ne modum excedam epistolae. Impatiens es maleuolorum iudiciorum, calumniarum, contumeliarum, ingratorum hominum? Descende in hanc arenam. Spondeo, te redditum iri ipsa patientia patientiorem. Virtus enim ista non nascitur, sed fit. Praeclare hic recordor, quod aliquando in Gellii Noctibus (e) legi, Socratem, ab Alcibiade rogatum, cur vxorem suam tam acerbam domo non exi-

exigeret, respondisse: *Quoniam cum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut caeterorum quoque foris petulantiam & iniuriam facilius feram.* Applicatio ad scholam, quia proclivis est, merito praetermittitur. Illud Carmentae ad filium in Ovidianis fastis (f) in aurem dixero cuius doctori scholastico: *Fortuna viriliter --- ista ferenda tibi est.* Denique schola est *atrium honestae famae.* Bonus quippe doctor quot bonos e schola sua dimittit discipulos, totidem in orbem emittit laudum praecones suarum, qui saepe nomen ipsius consecrant ad immortalitatis memoriam. Improbos enim obtrectatores quis bonus curet? Sed nolo plura de felicitate scholasticorum verba facere, TIBI, VIR clarissime, gratulaturus potius de hoc vitae genere, cui iamdudum adsuevisti, & cui diuina TE destinavit benignitas. Duabus iam in scholis operam TVAM probasti idoneis iudici-bus. Nunc euocatum ad tertiam ego, collega TVVS adhuc coniunctis-si-mus,

M 4

mus, iure ac merito bonis prosequor
ominibus. Enimuero paucis multa di-
cam, immo omnia, acclamans TI-
BI priscum illud: FELICITER! Per-
ge, VIR optime, diuinis auspiciis be-
ne de literarum studiosis adolescenti-
bus mereri, & cum voce, tum calamo,
porro ostende, studiorum TVO-
RVM, quibus iam magnam TIBI
peperisti celebritatem nominis, ratio-
nem TIBI constare. Vale, amicissime
IVNCKERE, meque, quod facis, ama.
Dabam Isenaci d. XXIV. Iun.
clb lcccxiij.

INDEX RERVM

AD QVINTILIANI DIALOGVM.

*Prior numerus Caput, alter Sectionem
Capitis, litera N. notam significat.*

- A** duocati in foro stabant. p. 139.
Afer. Vid. Domitius.
Ambuius Turpio. XX. 3.
annus magnus. XVI. II. N.
M· **A**per. II. 1. & 3.
Apollodorus. XIX. 4. N.
Asiaticus. Vid. Iulius.
Asinii Pollionis stylus. XXI. 13. N. XXXIV.
 8. N.
 --- oratio pro heredibus **V**rbinae. xxxviii. 3.
asfurgendi mos. XIII. 3. N.
Aufidius Bassus. XXIII. 2. N. De eodem
 vid. Plinius lib. III. epist. 5.
Augusti Imp. epistolae ad Virgilium. XIII.
 3. N.
Bassus. Vid. Saleius.
Bruti carmina. XXI. 12. N.
 epistolae. xviii. 6.
 orationes. xxi. II.
 philosophia. xxi. 10.
 virtus. xxv. 8. N.
Caesaris eloquentia. xxi. 10. & II. xxxiv. 8.
 --- carmina. xxi. 12. N.
Calpi epistolae. XVII. 6.

eloquentia. xxxiv. 8. N.

orationes. xxi. 3. 4. 5. 6.

Carbo. xviii. 1.

Cassius Seuerus. xix. 1. De eius fatis sub Augusto & Tiberio vid. Tacitus Annal. I. 72. 4. & IV. 21. 4. Adi & Suetonium in Vitellio cap. 2.

Catonis stylus. xviii. 3. Cicero in Bruto cap. 17: *Antiquior est huius (Catonis) sermo & quaedam horridiora verba: ita enim tum loquebantur.*

Ciceronis annus emortualis. xvii. 2.

carmina. xxi. 12.

praeceptores. xxx. 1. & 2.

stylus xviii. 3. & 5. & 7.

Hortensius citatur xvi. 11. Hoc fragmentum *Hortensii* Ciceroniani eo dignius est notatu, quod non exhibetur inter fragmenta, Ciceronis Operibus subnecti solita.

Coelii orationes. xxi. 7. & 9.

Cornelia, Gracchorum mater, xxviii. 8. N.

Coruini stylus. xviii. 3. xxi. 15. Vid. Suetonius in Tiberio cap. 70.

Crispus Vibius. viii. 1. & 7. xiii. 5.

Crassi stylus. xviii. 3. xxvi. 1. xxxiv. 8. N.

Curatius Maternus. II. 1. IX. 1.

Demosthenis eloquentia. xxv. 4. N.

Diodotus, Stoicus. xxx. 2. N.

Domitius Afer. xiii. 4. *Vtar verbis iisdem,* inquit Quintilianus lib. X. Instit. cap. 1.

quae

quae ex Afro Domitio iuuenis accepi. Ibidem: Eorum, quos viderim, Domitius Afer & Iulius Africanus longe praestantissimi. Plinius quoque lib. II. epist. 14. ex ore Quintiliani testatur, eum affectatum esse Domitium Afrum.

Ephesiae scholae. XV. 5.

Epicuri stylus. XXXI. 9.

Eprius Marcellus. v. 7. N. VIII. 1. & 7. XIII. 5.

Fabius. Vid. Iustus.

Gabiniani stylus. XXVI. II. En Lipsii notam ad hunc locum: *Rhetor fuit Vespasiani aeno, de quo Eusebii Chronicon: Gabinianus, celeberrimi nominis rhetor, in Gallia docuit. Ita liber, qui apud me manuscriptus, probus vetusque. Vulgo Gabinius. Nominant & Hieronymus & Suetonii Index de claris rhetoribus.*

Galba. XVlll. 1. XXV. II. Huius Galbae, tanquam viri temporum suorum eloquentissimi, meminit Suetonius in Vita Galbae Imp. cap. 3.

Gallionis stylus. XXVI. 1.

Gracchi stylus. XVlll. 3. XXVI. 1.

Hermagoras. XIX. 4. N.

iudices sedebant. p. 139.

Iulius Asiaticus. XIV. 5.

Iulius Caesar. Vid. Caesar.

Iulius Secundus. II. 1. N. Quintilianus lib.

X. cap. 1: *Iulio Secundo si longior contigisset aetas*

*aetas, clarissimum profecto nomen oratoris a:
pud posteros foret.*

Iustus Fabius. l. i. N.

Lacedaemonii oratores nulli, XL. 3. N.

Laelii eloquentia, XXV. ii.

Lucilii stylus. xxiii. 2.

Lucretii stylus. xxiii. 2.

Maecenatis stylus. xxvi. i. N.

Marcellus, Vid. Eprius.

Maternus, Vid. Curvatus.

Mesalla. Vid. Vipsanius.

Metrodori stylus. xxxi. 9.

Mityleniae scholae. xv. 5.

Mucianus. xxxvii. i.

Nicetes Sacerdos. xv. 5. N.

Nicostratus. x. 7. N.

oratoris titulus. l. i. & 2.

Ovidii *Medea*. xii. 8. N.

paedagogi, servorum genus. xxix. i.

Platonis stylus. xxxi. 8.

Plautus emendatur p. 148.

Pomponius Secundus. xiii. 4. *Eorum*, (tragediae scriptorum,) *quos viderim, longo princeps Pomponius Secundus*, inquit Quintilianus lib. X. Instit. cap. i.

posteritatis iudicium melius. xxiii. 6. N.

rhetoris nomen. xxix. 6.

rhetores edicto Roma pulsi. xxxv. 2.

Salcius Bassus. v. 2. N. ix. 3. & 5. & 8.

Seruilus Nonianus. xxiii. 2. Hunc & Quintilianus

- tilianus laudat Instit. x. 1. Vossius vid. lib.
 l. de Hist. Lat. cap. 27.
 Sisenna xxiii. 2. Vid. de eo Ovidius Trist.
 ll. 443.
 Stoicorum sapiens. xxxi. 10.
 Turpio. Vid. Ambivius.
 Varii Thyestes. xii. 8. N.
 Varronis stylus. xxiii. 2.
 Vatinius. xi. 3.
vatis titulus. ix. 3. N.
 Vespasianus Imp. viii. 7. N. ix. 8.
 Vipsanius Messalla. xiv. 1. Huius eruditio-
 nem ac caeteras virtutes laudat Tacitus
 Hist. III. 9. 5, & IV. 42. 1. Scripsit is histo-
 riam, teste eodem III. 25. 3. & 28. 2.
 Virgilius amplissimo honore affectus. xiii. 3.
 Xenophontis stylus. xxxi. 8.
-

INDEX VERBORVM.

- Abesse AEschine. XV. 5.
 prope. xxiii. 4.
 absolutissimus poëta. v. 2.
 abstinere se ab aliquo. xl. 1.
 accedit hoc ad veritatem. xxxi. 1.
 accepimus, *id est*, memoriae proditum est.
 xxviii. 8. xl. 3. N.
 accingi in contrarium. xvi. 4.
 accommodatus, *id est*, aptus. xxix. 1.
 acta Caesaris, apostolorum. xxxvi. 1. N.
 actores, *id est*, oratores comici. xxvi. 3.
 adeo

adeo non -- vt. xxxiii. 1.

admisfa male. xii. 4. N.

adscribere aliquem antiquis temporibus.
Xvii. 1.

adstrictum dicendi genus. xxv. 6. xxxi. 6.

ad tempus. xxxii. 1.

adulta eloquentia. xxv. 11.

aduocare aliquem, *id est*, patronum causae
adsciscere. xli. 2.

aduocatio. x. 10.

aequales, *id est*, σύγχεροι. xxii. 1.

aeque, quam. x. 2.

agere ferreque cuncta. viii. 6.

agere id solum. xxviii. 9.

agere in ore hominum. xxxvii. 9.

agitat eos discordia. xli. 2.

agitare aliquem, *id est*, exagitare. iv. 2.
xxv. 11.

alere utilitates. ix. 1. ingenium. xiv. 4.
xxxiii. 3.

altius introspicere. xii. 5. altior sermo. xiv.

1. altus stylus. xviii. 3. alte repetita nar-
ratio. xix. 4. altitudo styli. xxi. 7. xxxi. 8.

alienum non est, agere. xxxi. 9.

aliud agere. xxxii. 3.

alter & vicesimus, *id est*, vicesimus secun-
dus. xxxiv. 8.

amarus stylus. xxv. 6.

ambitio, *id est*, adulatio, *Garesen.* xxix. 5.

Sic & Tacitus Agric. l. 2. & Hist. l. 1. 4.

Iustinus l. 1. 1. & l. 3. 2. & XII. 15. 11.

anna-

- annalium stylus. xxii. 7.
 annuere aliquid. xxxiii. 5.
 antecedere aetate. xxxiv. 8.
 antiquarius. xxi. 9.
 antiquus & vetus. xv. 1. N. xvi. 7 & ii.
 xvii. 7. Vid. Vauasor Operum p. 153.
 aperire cogitationes suas. xvi. 2.
 appropere. xxvii. 2.
 arbitrato tuo. xlii. 2.
 argumentum. xli. 1.
 aridissimus liber. xix. 4.
 armatus omnibus artibus. xxxii. 5.
 arrectiores. xl. 1.
 arridere. xlii. 3.
 arripere artes. xxviii. 9.
 arx eloquentiae. x. 6.
 asseclari aliquem. ii. 2.
 assignare aliquid alicui. xxviii. 1. xxxv. 5.
 xxxvi. 3.
 asistere. xix. 6. N. xxxix. 5. & 6.
 attritus. xviii. 6.
 atque adeo, *id est*, imo. xiv. 3.
 audens oratio. xiv. 3. audenter agere. xviii. 2.
 audire male. xviii. 7.
 auditus, *id est*, de quo audiuius. vii. 5. N.
 augere quaestionem. xv. 5.
 bene facta, *id est*, res laudabiliter gestae. xii.
 4. N. Sic Propertius lib. ii. eleg. i. v. 4.
 commemorat *bona facta Mari*, *id est*, Ma-
 rii res praecclare gestas,

bona

bona saeculi. xli. 8.

caetera manus. xxxvii. 2. Sic Curtius V. 9.

11: *a caetero exercitu.* Idem viii. 6. 11: *caetero apparatu.* Et ix. 1. 2: *caeteram praedam.*

Ouidius Trist. V. 5. 22: *pars vitae caetera.*

Plinius lib. II. epist. 11: *caeterâ frequentia celeberrimus.*

calamistri styli. xxvi. 1.

celebratus alias mos. xxiv. 3.

censere. xxxvi. 9. N.

censeri his orationibus. xxxix. 7.

centumviraes causae. xxxviii. 3. Plinius

lib. II. epist. 14: *Distingor centumviralibus causis, quae me exercent magis, quam dele-*

ctant. Sunt enim pleraeque parvae & exiles.

Ibidem refert, quendam dixisse, sic in fo-

ro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis.

certum habeo. xxxii. 12. Sic Curtius vii. 11. 12.

circumcisa eloquentia. xxxii. 7.

circumdare famam alicui. xxxvii. 7. N.

circus oratorum. xxxiii. 8.

clarescere. xxxvi. 1.

clausula. xxii. 7.

cludere. xxx. 5. N. xxxv. 1.

coarctare forum. xxxix. 6.

cognatio voluntatis. xxv. 7.

cognitio, vocabulum fori. V. 1. Plinius lib.

X. epist. 97: *Cognitionibus de Christianis interfui nunquam.* Curtius X. 4. 1: *Inco-*

gnita causa trahuntur ad poenam.

cogno-

- cognoscere, *vox forensis*. xli. 6.
 collectum dicendi genus. xxxi. 6.
 colligere, *id est*, concludere. xxiv. 4.
 xxvii. 2.
 color sententiarum. xx. 2.
 commentarii. xxiii. 2, xxvi. 4.
 communis, *id est*, vulgaris. li. 4. N.
 comperendinatio. xxxviii. 1.
 complecti omnem omnium artium varietatem, xxx. 2.
 compositio oratoria. xxi. 8. xxiii. 6, xxvi. 3.
 composita, *id est*, fabulosa. xli. 6.
 composita ad votum ciuitas. xli. 1.
 concordia nostra pro antiquorum laude. xvi. 4.
 confecit se ciuitas discordiis. xl. 6.
 conferre de aliqua re. xlii. 2.
 in confesso est, xxv. 2. xxvii. 2.
 in consuetudine hoc mihi est. xxxii. ii.
 constat satis. xxxix. 7.
 consumere otium suum. xiv. 5.
 contentus sui aliorumque. xxix. 2. N.
 continuum otium. xxxviii. 3.
 contra animum aliquid facere. xiii. 6.
 contrariè dicere. xxxiv. 3.
 contrarius. xxxv. 4. xxxix. 4.
 contradicere orationi. xlii. 1.
 controuerfiam nominis mouere. xxv. 1.
 contumax. xl. 2. N.
 conuersatio. ix. 10.
 copia, *id est*, occasio. xxxiv. 4. copia horum doctorum ei contigit, xxx. 2.
 corona populi. vi. 5. xix. 6.
 cothurnus. x. 5.

criminari aliquem alicui. XLII. 3.

cura, *id est*, scriptum. VI. 7. N.

damnum. Citra damnum affectus. XXVII. 3.

decurrere. IX, 4. N. Plinius lib. X, epist. 97.

ad Traianum: *Ideoque dilata cognitione ad consulendum te decurri.*

deducere. IX. 3.

deforme, *id est*, turpe. XXXVI. 10.

degenerare ab eloquentia veterum. XXVII. 4.

delectus. XIX. 1. XXXI. 3. Cicero lib. III, de offic. cap. 17: *Prudentia est locata in delectu bonorum & malorum.*

delegare alicui infantem. XXIX. 1. XXXV. 5.

demum *pro* denique. XXVI. 9.

desciuit eloquentia a vetere gloria. XXVIII. 2.

desumere sibi pugnam. XXXVII. 9.

detegere. XXV. 8. & 10.

detectus, *id est*, nudus. XXVI. 7.

determinare aetatem. XVI. 6.

detrectare aliquem. XI. 2. gloriam. XII. 7.

detorta natura. XXVIII. 9. Huic opponit Tacitus in Agric. IV. 4. *bonam integramque naturam.*

ditiones. II. 2. XXXIV. 2.

dies fatalis & meus. XIII. 7.

differre specie *vel* genere. XXV. 6.

digito monstrari. VII. 5. N. Vid' & Plinius lib. IX. epist. 23. atque ad istum locum annotata.

dignari, *passive*. XII. 5. N.

diligens stylus. XXXIX. 4.

disciplina Principis. XXXVIII. 3.

distrahere remp. XXXVI. 4.

discrimen, *id est*, processus iuridicus. VI. 3.

disiunctus *in stylo*. XVIII. 6.

disputare in contrarium. XV. 3.

distinctus. XVIII. 3.

diserte saltare. XXVI. 5.

diuersus. XXXIV. 6. N.

domi hoc mihi nascitur. IX. 5.

domus, *id est*, familia. XXXVI. 3.

dominus infans. XXIX. 2.

donec, *id est*, quamdiu. XL. 6.

dubia, *id est*, periculosa. XXXVII. 9.

durare ad extremum principatum Augusti. XVII. 7.

educatio velut eloquentiae. XXX. 1.

efficiuntur centum anni. XXIV. 4.

efficere parum in eloquentia. XXI. 10.

effrenatus populus. XL. 2. Vid. Phaedrus

I. 2. 2. & 3.

egressus. VI. 5. XI. 5. N.

elaboratus (*in stylo*) auctor. XVIII. 3.

electissimus. XXXIV. 5.

elegi. X. 5.

elinguis. XXXVI. 10.

elementa discentium prima. XXIX. 6.

elumbis. XVIII. 7.

emendata ciuitas. XLI. 1.

eminens locus. XXXVI. 8. eminentior elo-

quentia. XXV. 2.

eneruis. XVIII. 7.

esse videatur. XXIII. 1. N.

Et, *id est*, ad haec respondit. IV. 1. N. XVI.

2. Sic Cicero lib. III. de offic. cap. 14: Et

ille: *Quid mirum? inquit*. Plura exempla vi-

de sis in Tursellino Schwarziano p. 353.

evoluere antiquitatem. xxix, 6.

exactus est dies. xlii, i.

exceptio. xx, i.

excerpere, *id est*, excipere. xxvi, io. N.

excessus, *id est*, digressio. xxii, 4. N.

excolere orationem. xxii, 3.

excudere librum. ix, 5. N.

excusare se cognitioni. V, i. Curtius VII.

1. 35: *excusare sua verba alteri*. Plinius lib.

1, epist. 7: *excusare Baeticis aduocationem*, *id*

est, allata excusatione modeste denegare.

exercere eloquentiam. xxxvi. 4. xxxviii, i.

exigere, *id est*, desiderare, postulare. xxiv,

2. xxv, ii.

eximere diem dicendo. xix, 3.

experimentum. xxxiv, 7.

explere munus suum. xxxii, ii.

explicare causam. xxxix, 2.

exprimere gestus. xx, 4. modos histrionales.

xxvi, 3.

expromere. xxiv, 4. N. Lucanus I. 67: *Fers*

animus causas tantarum expromere rerum. Ibi-

dem v, 360: *Si fas est, veras expromere vocas*.

exsanguis. xviii, 6.

exsequi partes suas. xvi, 3.

exsoluere promissum. XXVII, 2.

extemporalis. VI, 8.

exuberare. XXX, 4.

exundare. XXX, 4.

fabula, *id est*, narratio. II, 2. III, i. N. III, 5.

xxix. i. & 5.

(xxxix. 2.

fabulari, *id est*, narrare, colloqui. xxiii, 2.

faces admouere alicui. xl, i.

fa-

- facies eloquentiae, non imago. XXXIV, 5.
 Sic Cicero lib. III, de offic. cap. 17: *Nos veri iuris germanaeque iustitiae solidam & expressam effigiem nullam tenemus; umbra & imaginibus utimur.*
 fas auditu. XXVI, 4.
 fatalis dies. XIII, 7.
 fauorabilis, sensu actiuo. VII, 1. N.
 ferre, id est, afferre. v. 5. N.
 finire, id est, sermonem concludere. XLII, 1.
 finire numerum dierum. XXXVIII, 1.
 firmitas corporis. XXIII, 3. N.
 flectere a via. XIX, 1.
 fluxit inde omnis oratio. IX, 1.
 fomes seditionum. XL, 2.
 forma ingenii. I, 4. formam praescribere. XXV, 1. formae dicendi. XXV, 3. XXVI, 1.
 formula interdicti. XXXVII, 3. N.
 formare liberos. XXVIII, 4.
 fortis, id est, robustus. XXI, 4. N.
 fortunae rota. XXIII, 1. N.
 forum insanum. XIII, 6.
 fouere remp. XVII, 3.
 fracta est eloquentia. XXVII, 1.
 frenos imponere eloquentiae. XXXVIII, 2.
 frigidus orator. XXXIX, 7.
 fusa oratio. XXXI, 7. fusa per Italiam mala. XXVIII, 3.
 Genium suum propitiare. IX, 9.
 gradus aetatis. XXVIII, 4. Sic Cicero Fam. lib. III, epist. XI: *in omni vel honoris vel aetatis gradu.*
 gradus argumentorum. XIX, 4.
 grauis stylus. XXV, 6. N 3 haec

- habeo expectandum. xix, 7. dicendum. xxxi, 5. xxxvii, 3. respondendum xxxvi, 10. Columella lib. II, 9: *Illud deinceps praecipendum habeo*. Plinius lib. I. epist. 7. *habeo certandum*; & epist. 8: *enitendum habemus*, ut. Plura huius generis exempla e Plinio utroque, Seneca, Suetonio, Tacito, Statio & Frontino produxit Io. Vorstius lib. de Latin. falso susp. cap. 7. p. 69. Vnde apparet, istam dicendi formulam esse Latinitatis argenteae, non aureae.
- habenae animorum tenere. xxxi, 5.
- haurire omnes artes. xxxi, 10. omnes philosophiae partes. xxx, 2. vniuersum. xxviii, 9.
- heroicum carmen. X, 5.
- hians compositio. xxi, 8.
- histrionalis fauor. xxix, 3. histrionales modi. xxvi, 3.
- hodieque. xxxiv, 8. Sic Tacitus Germ. III, 3. Vid. etiam Cellarius Cur. post. p. 62. Apud Gruterum Inscript. p. 502: *Vestinum familiarissime diligo, & hodieque in rebus meis detineo*. Cicero tamen hanc vocem nunquam usurpauit: ex quo colligo, eam tum fuisse Latinitatis plebeiae, non elegantis & oratoriae. Caeterum Cicero pro *hodieque* dicit *hodie*, item *hodie quoque*. En Orat pro Roscio Amer. cap. 8: *tria praedia, quae hodie (diese Stunde noch) possidet*. Ibidem cap. 25: *Solonis legibus hodie quoque utuntur Athenienses*. Ad Famil. lib. I. epist. 9. p. 117: *Neque ego mihi postea quicquam assumsi, neque hodie assumo*. Lib. VI. epist.

epist. 18. al. 19: *Qui hodie haruspicinam faciunt, in senatu Romae leguntur.* Corn. Nepos in Hannibale III, 4; *Is hodie* (bis dato noch) *salus Grains appellatur.* Ovidius pro vulgari hodieque dixit nunc quoque Trist. II, 390.

horridus. XVIII, 2.

humilitas. XXXIX, 2.

iambi. X, 5.

iam vero. XL. 1.

ille pro hic. XIII, 2. N.

illustrare aliquem. xxxvii, 6. Cicero lib. II.

Offic. cap. 14: *Sulpicii eloquentiam acensatio illustravit, cum, caetera.*

imago eloquentiae. Vid. facies. imagines. VIII, 8.

imbutus literis. II. 4. N. XIX, 6. XXIX. 1. XXXI.

II. XXXIV, 1. & 4.

immutare promissum. XXIV, 2.

impetratum velim a te. XV, 4.

impetus styli. XXIV, 1. XXVI, 1.

impexus. XX, 3.

implere pectus artibus. XXXI, 1. XXXII, 7.

importare sibi negotium. III, 5. N.

in honore esse. XIX, 4. in confesso est.

XXVII, 2. in ipsa studiorum incude positi.

XX, 4. in laude esse. XVIII, 4. in medio sita laus.

XVIII, 1. in proximo est.

XVI. 10. in publicum & in commune.

XXVI. 10. in quantum. II, 4. in tantum.

XXIV, 4. *Quam loquendi formulam in*

*notis ad II, 4, recte propugnat Schurz-
fleischius.*

- incallescere. xxii, 4.
 incendere aliquem & excitare. xxxix, 7.
 incensere aliquem. v, 6. xxiv, 1. xl, 1. & p. 145.
 incesta matrum. xxxv, 7.
 inclinare ad rem militarem. xxviii, 9.
 incompositus. xxvi, 7.
 inconditi sensus. xxi, 8.
 incredibiliter composita oratio. xxxv, 5.
 increpuit periculum. v, 6.
 indefensus. xvi, 5.
 indomitus ager. xl, 6.
 induere affectum. vi, 5.
 informis. xviii, 2.
 ingentia verba. xxxv, 7.
 ingenuae artes. xxx, 3.
 ingredi famam. xi, 3.
 inscientia. xxviii, 2. xxxiii, 2.
 insequi aliquem, *id est*, insectari. iv, 2. xxi, 15. xxxiv, 8.
 insectari aliquem. xxiv, 2.
 insignire vestibus. xxvi, 2.
 instinctus. xiv, 1.
 institui dicere. xxxv, 2.
 instrui aliqua arte. xxxiii, 2.
 insumere operam. xxix, 6.
 intentio. xiv, 1. N.
 intento ore. xi, 1. N.
 interuenire colloquentibus. xiv, 2.
 inuidere & liuere. xxv, 9. Hunc locum quidam corrigere aggressi sunt iniuste. Nam auctori nostro solenne est, coniungere synonyma, e. g. *antiquus & vetus*, *in publicum & in commune*. Pari modo Cicero lib. iii. de offic.

offic. cap. 19: *Non igitur faciat, quod utile sit, quod expediat? Imo intelligat, nihil nec expedire nec utile esse, quod sit iniustum.*

ipse vnus annus. xvii, 3. N.

itinerata eloquentiae. xix, 6.

iure suo. xxv, 5.

ius Verrinum. xxiii, 1. N.

iuxta finem vitae. xxii, 3.

lacescere aliquem. xxvii, 2.

laetus stylus. XXI, 15. XXII, 3. XXIII, 6. lae-

ta oratio. XIV, 3. laetae herbae. xl, 6. lae-

titia orationis. XX, 3.

lasciua verborum. xxvi, 3.

laudi dare aliquid. xix, 3.

lautus paterfamiliae. xxii, 6.

leges agrariae. xxxvi, 3. N.

lenocinari. VI, 7.

lentus stylus. xxi, 4. lentitudo. xxi, ii.

liber, *id est*, scriptum quantumvis breue & exiguum. II, 6. xxi, 3. & II. xxxviii, 3.

Eodem sensu libellus. ix, 6. N. Sic libellus apud Plinium lib. X, epist. 97. & 98.

liberaliter haurire. xxxi, 10.

libertas, *id est*, absentia reuerentiae. xxix, 2.

licet, formula concessionis. IX, 2, N.

lineamenta. xxxiii, 1.

litigator. xxiii, 2.

liuere. xxv, 9.

loco laudis aliquid iactare. xxvi, 4.

locuples reus. V, 2.

longe interest, vtrum. xxxii, 2.

ludus impudentiae. xxxv, 1.

lyrici versus. X, 5.

malignus, *id est*, inuidus. Sic Plinius lib. I, epist. 16.

malignitas, *id est*, inuidia. xviii, 4. xxiii, 6. xxv, 8 & 10. Curtius viii, 1. 23: *ademptam sibi malignitate & inuidia patris tantae rei gloria.*

manat malum. xxviii, 3.

manifestus accingi. xvi, 4. Sic Tacitus Annal. ii, 57. 5: *manifestus dissentire.*

manus procerum. xxxviii, 2.

maturitas styli. xxvi, 1. N.

meus dies. Xiii, 7. meus Maternus. V, 8. xxvii, 3.

minimum vsus, minimum profectus. xli, 4.

mirari, *id est*, magni aestimare. xxi, ii, xxii, 2. xxiii, 1 & 2. Vid. mea Parerga critica p. 84. 85. 86.

modus magistratum. xl, 6.

modi histtionales. xxvi, 3.

modestia verborum. xxvi, 7.

moderator reip. xxxvi, 2.

moestus stylus. xxiii, 3.

mos antiquus. xxviii, 2. & p. 140.

mouere quaestionem. xvi, 1.

mutare, *passive*. xviii, 2. N.

nascens eloquentia. xxv, ii.

natales, *id est*, stirps. Viii, 6.

natus sordide. Viii, 5.

nedum. xxv, 3.

nemo cauidicus. xii, 5. Vid. Tursellinus Schwarzianus v. Nemo n. i.

nempe enim. xxxv, 4.

nescio an, *id est*, fortasse. xxxvii, 1. N.

nobilis equus. xxxix, 3. Sic & Curtius Vii. 4. 18. nomen

- nomen** inferere famae. x, 4.
non facile dixerim. xxxv, 2;
notabilis eloquentia. xl, 2. **paupertas**. Vlll, 5. **persona**. X, 10.
notitia, *id est*, fama. xi, 4. v, 4. xlii, 2. xxxvi, 5.
nouus homo. Vll, 1.
numerare se ante Ciceronem. xxvi, 11. **numerari** patroni loco. xxxvi, 11. **numerari** in vitiis, xxxi, 3.
numeros per omnes eloquentiae ire. xxxii, 4.
numerosus stylus. xxv, 6.
nunc maxime. xvi, 11. N. xxxvii, 1.
oblectare otium. X, 4. Sic & Seneca lib. de prouid. cap. 5.
obliterata vocabula. xxii, 7.
obruui splendore. xxxviii, 3.
obsesus studiis animus. xxix, 4.
obsequium. xl, 2. N.
obtrectare se inuicem. xxv, 8.
odoratus philosophiam. xix, 4.
officium, *id est*, munus. VI, 2. N. Sic & Seneca lib. de tranquill. cap. 4.
operam insumere. xxix, 6.
opponere aliquem alteri. xxvi, 9.
optat id facere. ix, 1.
oratoria eloquentia. V. 4. VI, 1. Vlll, 5. **oratorium** studium. Vlll, 9. **ingenium** X, 4. **cultus**. xxvi, 3.
otiosus *in stylo*. xviii. 6. N. xxii, 4.
pacare eloquentiam. xxxviii, 3.
paenula. xxxix, 2. N.
pallens ac trepidus. xii, 6.
parare aliquem foro. xxxiv, 1.
parce peccare. xli, 6.

- partes sibi sumere contradicendi. XXIV, 3.
 XXVIII, 1.
 paruuli, XXIX, 2.
 patiens veri. VIII, 7.
 peculiaria vrbis vitia. XXIX, 3.
 pensi habere. XXIX, 2.
 pensare. XL, 7.
 peregit munus suum. XXXIII, 1.
 per fidem! XXXV, 5. N.
 pertinet id eò. XXVIII, 9.
 perstringere aures. XXVII, 3.
 peruulgata iam omnia. XX, 6.
 placita philosophorum. XIX, 5.
 planitas. XXIII, 6.
 plane mitior. XXVII, 2. plane levior. XXXV, 5.
 plaudere suis ineptiis. XXXII, 12.
 plenior stylus. XXV, 6. N.
 poenitentiam agere sermonis. XV, 3.
 popolare nomen. XXXVI, 3.
 praeceptus, *id est*, anteceptus. IX, 6.
 praecipientes, *id est*, praeceptores. XXVIII, 2.
 praecurrere aliquem iudicio. XXII, 2.
 praedicere ante. XVIII, 2.
 praeliator. XXXVII, 8.
 praestare multum eloquentiae. XXXVII, 3.
 pressus stylus. XVIII, 5.
 pretium laboris. X, 1.
 primae ei tribuuntur. XXV, 4.
 principium. XIX, 4. XX, 1.
 probare. XXXIX, 3.
 proelia aduocatorum. X, 7.
 professio rhetorum. XXIX, 7.
 proficit, *id est*, expedit. XXXI, 6.

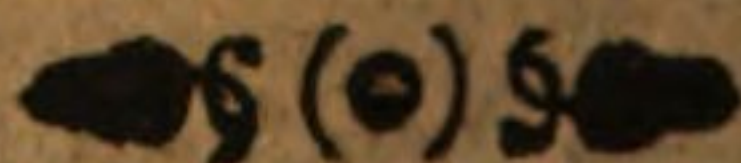
- pro fidem! xxxv, 5. N.
 prosequi aliquem, *id est*, comitari. xxxiv, 2.
 prosternere studium aliquod, *id est*, pro ab-
 iecto habere. xi, 2.
 prouehere. xxxvi, 1.
 pugnacitas. xxxi, 8.
 quantulum. xxix, 4.
 quatenus. V, 3. XXV, 3. Vid. Plinius lib. I,
 epist. 7. extr.
 quaterre scholam clamoribus. xv, 5.
 quicquid sit. x, 5. N.
 quomodo --- sic. xxxvi. 10. xxxix, 3. xli, 4.
 radiari. xx, 8.
 ratio temporum collegit. xxiv, 4.
 reconditae causae. xxviii, 1.
 recurrere. ix, 4. N.
 recusare aliquem iudicem. V, 1.
 redundare clientelis. xxxvi, 6.
 referre aliquid domum. xx, 4. N. xxi, 5. re-
 ferre animum ad aliquid. xxix, 7.
 regens, *id est*, imperans. xli, 4.
 regere aliquem consilio. xxxvi, 7.
 repugnare, *id est*, contradicere. xxv, 3.
 respectus. xvi, 10.
 respuunt id aures meae. ix, 2.
 retractare, *id est*, rursus recognoscere. lll, 1.
 rhetor. xxxv, 1.
 robur virium. xxvi, 8.
 rota fortunae. xxiii, 1. N.
 rubigine infecta verba. xxi, 7.
 rudis, *id est*, bacillus. xxxiv, 5. N.
 saltare orationē. xxvi, 4. *Poëmata pleno theatro*
saltata meminit Ouidius Trist. II, 519. & V,
 7. 25. san-

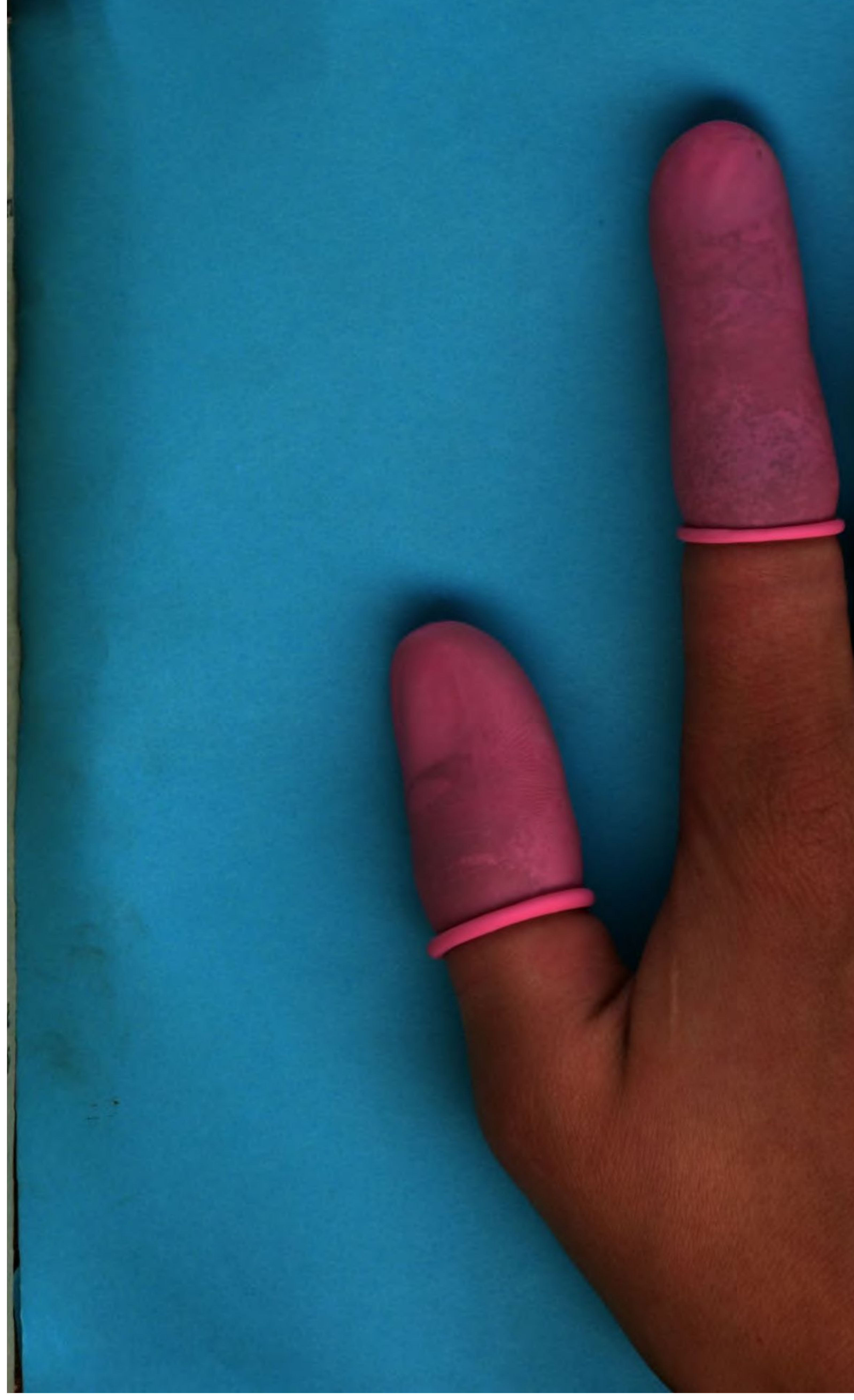
- sanguis *styli*. xxv, 6.
 sanguinans eloquentia. xii, 3.
 sanitas eloquentiae. xxv, 6.
 sapere. xxxvi, 2.
 scenae scholasticorum. xxxv, 1. N.
 scholasticus. xv, 4. xxvi, 11. xxxv, 1. xlii, 3.
 scholasticae controuersiae. xiv, 5.
 secedere. ix, 10. N.
 secretum, *id est*, solitudo. xii, 1.
 secura malle. xxxvii, 9.
 semel atque iterum. xvii, 6.
 semina eloquentiae. xxxiii, 5.
 sensus, *id est*, gnome. xxiii, 6. sensus. *id est*,
 periodus. xx, 5. xxi, 8. xxii, 4. & 7.
 xxxii, 7. sensus communes. xxxi, 7.
 siccus stylus. xxi, 3.
 signare genus hominum. xxiii, 2.
 signatio. xvi, 6. Quintilianus Instit. l. 5. ex-
 tremo: *Sed mihi locum signare satis est.*
 significare vultu. xxxiii, 4.
 silentium indicere. xxxix, 5.
 simpliciter fateri. xxi, 1. xxv, 10.
 singuli, vniuersi. xviii, 8.
 sit pro erit. x, 13. N.
 solutus & liber. xxix, 3.
 somnum vix tenere. xxi, 1.
 sordide natus. viii, 5.
 spatia orationum. xix, 3.
 spiritus, *id est*, ingenium. xxiv, 1. N.
 splendidus stylus. xxv, 6.
 statio sexta principatus. xvii, 3. I. Lucanus l. 45:
Cum statione peracta astra petes serus.
 studere, studiren. xxi, 13. xxxii, 4. xxxiv, 3.

- Sic & Plinius lib. I. epist. 6. & 15. & lib. III. epist. 5. *Studiosus*, ein Student / apud Ouidium Trist. I. 2. 77. & IV. 10. 91, & in epistola Sapphus v. 1.
- suavis persuasio. XXVI, II.
- subsistere in leuioribus. x. 6. Quintilianus Instit. prooem. lib. I: *circa ima subsistere.*
- substantia facultatum. VIII, 6.
- subiecta oratori materia. XXXI, 2.
- sufficere honoribus. XXXVI, II.
- sumere in manus. XXII, 6. XXV, 7.
- suo iure. XXV, 5.
- superstes alicui. XLI, 1. XVI, 8.
- tabularium. XXXIX, 2. Virgilius Georg. II. 502. *habet populi tabularia.*
- tam hercule, quam. VIII, 8. XXI, 10. Sic & Seneca lib. de prouid. cap. 3. & Epist. II 4.
- tanti est mihi. XXXVII, 7. XL, 7.
- tantus, quam. VI, 4. N.
- telum. V, 6. XII, 13. Vid. Vorstius lib. de Latinitate selecta p. 63. 64.
- temperare libertatem. XXIII, 6. *lusus veracundia.* XXVIII, 7.
- temperamentum. XLI, 7.
- tenere locum principem. XXXIV, 1.
- tenerè dicere. XXVI, 5. N.
- tepor. XXI, II.
- testamentum pro pignore scribere. XIII, 7.
- testari, *id est*, iurare. XIX, 7.
- tinnitus orationis. XXVI, 1. N.
- tituli. VIII, 8.
- traduntur leges. XL, 3.
- tunicatus populus. VII, 5. N.

- valentior stylus. xxv, 6, xl, 6.
 valere oratione. xxxvii, 2.
 valetudinarium, xxi, 2. Sic & Seneca de ira
 I, 16. & Epist. 27.
 vanescere. x, 7.
 vehemens stylus. xxv, 6.
 venit in manus meas. xxxvii, 1. in meam
 clientelam, xli, 2.
 vernacula vitia, xxviii, 3.
 Verrinum ius. xxiii, 1.
 versare manibus, xxi, 5.
 vertit id mihi in consuetudinem. IV, 1.
 veteres & senes. VI, 4. N. Vid. *antiquus*.
 veterenus Pacuuii. xx, 6.
 vexare. I, 5. xxiv, 1. N. xxxvii, 8, xl, 1, xli, 2.
 videtur. xxiii, 1. N.
 vis, *genitivo casu*. xxvi, 6. N.
 virium robur. xxvi, 8.
 vixdum. XIV, 1.
 vniformis. xxxii, 1.
 vnus aliquis. vi, 1. N. vnus aut alter, ix, 6.
 xxi, 3. xxix, 1. xxxix, 5.
 vocat eum praetura. xxxvi, 6.
 volucre gaudium. ix, 7.
 vsquequaque. xli, 1.
 vt, *so gut / als*. I, 3. N. vt, *id est, posito quod*.
 ix, 6. N. vt sic dixerim. xxxiv, 2, xl, 5.
 vt est natura inuidiae. xl, 1.
 vtinam ac. xviii, 2. N.

F I N I S.

valentior stylus. xxv, 6, xl, 6.

valere oratione. xxxvii, 2.

valetudinarium, xxi, 2. Sic & Seneca de ira
I, 16. & Epist. 27.

vanescere. x, 7.

vehemens stylus. xxv, 6.

venit in manus meas. xxxvii, 1. in meam
clientelam, xli, 2.

vernacula vitia, xxviii, 3.

Verrinum ius. xxiii, 1.

versare manibus, xxi, 5.

vertit id mihi in consuetudinem. IV, 1.

veteres & senes. VI, 4. N. Vid- *antiquus*.

veternus Pacuuii. xx, 6.

vexare. I, 5. xxiv, 1. N. xxxvii, 8. xl, 1. xli, 2.

videtur. xxiii, 1. N.

vis, *genitivo casu*. xxvi, 6. N.

virium robur. xxvi, 8.

vixdum. XIV, 1.

uniformis. xxxii, 1.

vnus aliquis. vi, 1. N. vnus aut alter, ix, 6.
xxi, 3. xxix, 1. xxxix, 5.

vocat eum praetura. xxxvi, 6.

volucre gaudium. ix, 7.

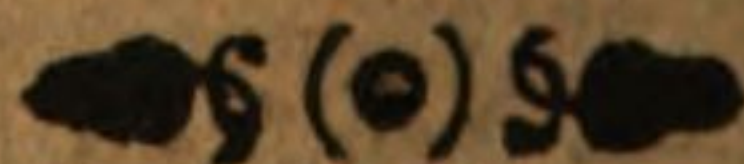
vsquequaque. xli, 1.

vt, *so gut / als*. I, 3. N. vt, *id est, posito quod*.
ix, 6. N. vt sic dixerim. xxxiv, 2. xl, 5.

vt est natura inuidiae. xl, 1.

vtinam ac. xviii, 2. N.

F I N I S.

Habel, Andreas

Anleitung zur Philosophischen Grammatica Francisci Sanctii welche
Scioppius hernach vermehret und also erkläret hat, daß er einem
geschickten und fleißigen Subjecto die Lateinische Sprach innerhalb drey
Monat daraus beyzubringen nicht gezweifelt

Leipzig 1704

Philol. 320 d#Beibd.3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10765862-0

VD18 14797453-001